

Віктар Шніп

Балада камянёў

Паэзія і проза

Мінск
“Мастацкая літаратура”
2006

Балады Вялікага княства

БАЛАДА МІНДОЎГА (1195(?)—1263)

...Як ланцугі, звіняць касцельныя званы,
І вестка, што не будзе болей тут вайны,
Нібыта ў вочы пыл, ляціць, ляціць крылата.
Гуляй хто можа! — у Новагародку свята —
Каронай каралеўскай князь каранаваны,
І ўжо Еўропай родны край і мы прызнаны,
Ды крыжакам усё ахвота біцца з намі,
І будзем мы за волю біцца з крыжакамі,
І на магілах нашых вырасце палын,
Як воі вырастаюць, каб зноў стаць травой.
Ты — князь Міндоўг, і ты, як родны край, адзін,
І сёння ты з каронай цяжка-залатою,
Але часова ўсё, як дзень, як ноч, зіма,
Як вера, ад якой ты заўтра адрачэшся,
Бо ёсць твой шлях, а іншага ў цябе — няма,
І на шляху ёсць здрада, над якой смяешся
Цяпер, хоць заўтра — смерць.
Ты не баішся смерці.
І пройдзе час...
Як з белага нам белае не сцерці —
Не знішчыць нас!

БАЛАДА ГЕДЗІМІНА (каля 1275—1341)

Нібыта смерць, халодная зіма,
І ў Вільню ані хочацца вяртацца,
Бо ўсё замецена, і ўжо віна няма,
І ў замку не збіраюцца здавацца.
І ты на замак, як на сон, глядзіш
Праз белы снег, нібыта праз самоту,
І ля агню, як ля царквы, стаіш,
І неба над табой нібыта з лёду,
І ў гэтым лёдзе трэшчынай страла

Ляціць у сэрца, што не любіць цішы.
Ляціць страла, як цемра, да святла,
І кроў тваю мяцеліца заліжа.
І зазвіняць у гарадах званы,
І хтось заплача, нехта засмяеца.
І ад тваёй труны, як ад сцяны,
Адыдзе ноч, і новы дзень пачнецца...

БАЛАДА АЛЬГЕРДА
(1296—1377)

...Залатая Арда залатою не будзе,
І праз сінія воды Ардзе не прайсці,
Бо тут наша зямля, бо тут нашыя людзі,
А татарская кроў на траве і лісці
Нашых дрэў, што шапочуць аб нашае волі,
Будзе стыць і знікаць, як знікае вада,
У якую ты двойчы не зойдзеш ніколі,
Без якой, як трава, пачарнее Арда.
І глядзіш ты наўкол і ўдыхаеш прастораў
Незнаёмых, але зваяваных вятры,
І ты мроіш ужо край ад мора да мора,
Дзе на мове тваёй век людзям гаварыць.
І так будзе, бо ты так жадаеш пад Богам,
Але пройдзе яшчэ і не год, і не пяць,
І твая тут не згубіцца ў травах дарога,
І яе, нібы вечнасць, нічым не стрымаць.
А пакуль што Арда, як агонь, залатая
Прад табой і прад войскам вялікім тваім,
Як агонь у вадзе, чорна ў травах знікае,
І лятаюць вароны над ёй, нібы дым...

БАЛАДА АЛЬДОНЫ
(1309 ці 1310—26.05.1339)

Дзяўчынка, дзяўчына, жанчына...
Альдона зрабілася Ганнай.
І сніцца, як воля, Айчына
Князеўне, што стала жаданай

Пад небам чужым і халодным,
Як вецер, як снег, што вясною
Ляціць адзінокі і родны
На поле, што тут за сцяною
Старога, як Польшча, палаца,
Дзе танцы, уцехі, забавы,
Дзе слёзы, і смех, і паяцы,
Дзе кожнаму хочацца славы...
А ты каралеваю стала
І мужу пакорнаю будзеш,
І гэтага будзе тут мала
І мужу, і Богу, і людзям.
І будзе нядоўгай дарога...
Ды будзе, як сонца, Айчына,
Дзе ты не разлюбіш нікога,
Бо любяць дачку Гедзіміна
У княстве Вялікім і вераць,
Што шлюб недарэмны, для справы...
Цвіце акрываўлена верас,
І вецер самотна-гаркавы.

БАЛАДА ВІТАЎГА ВЯЛІКАГА
(1350—27. 10.1430)

...Вязуць карону, як ваду жывую,
Старому князю, у якога ёсць
Усё і ўсё ў часіну залатую
Было, і быў ён сам бы ў горле косьць
Для крыжакоў, для Залатой Арды,
Якіх ён біў, з якімі разам піў.
І падрасталі замкі, гарады,
І люд па-беларуску гаварыў,
Бо ён быў іхні князь, ён князь — вялікі.
Цяпер стары, нямоглы, і яму
З каронай хочацца сустрэць зіму.
Але не чутны радасныя крыкі,
Што ўжо карону, як ваду жывую,
Паслы прывезлі... Не сустрэць паслоў —
Іх польскія паны ў лясках пільнуюць,
Карону адбярдуць, каб князь сышоў

У вечнасць, як вада ў пясок знікае...

БАЛАДА ЯГАЙЛЫ
(1352(?)—1.06.1434)

...За спіной крыжакі, як на полі крыжы,
Дзе твой брат, дзе твой сын, дзе твой бацька ляжыць,
Дзе ляжаць беларусы ў крывавай траве,
Дзе вятры і ваўкі, дзе самота жыве...
Князь глядзіць на траву, нібы ў вечнасць глядзіць,
І не бачыць, каго тут любіць, каго біць,
Каб Айчына была — у Еўропу вакно,
Каб яе не дзялілі, нібыта віно,
Ні свае, ні чужак, ні касцёл, ні царква...
І на замкавых вежах не ўзыдзе трава,
Бо траву наша кроў вымывае, як тло,
Бо ў крыві ёсць цямрэч, бо ў крыві ёсць святло,
Ад якіх пачынаюцца ноч, светлы дзень...
За спіной крыжакі, прад табою твой цень,
Прад табой Беларусь, прад табой усе мы,
Нібы кволая рунь пасля доўтай зімы.

БАЛАДА ГРУНВАЛЬДСКАЙ БІТВЫ
(15.07.1410)

Пад латамі стальнымі крыжакоў
Жывыя душы і жывая кроў,
І ім, як нам, жыццё таксама міла,
Але палюбіць сёння іх магіла,
Бо з намі Вітаўт наш, над намі Бог,
І коп'яў лес, і нашых стрэлаў хмары,
Што ў небе над самотаю дарог
Лятуць і лётам абуджаюць мары
Аб перамозе, да якой ідзем
За Вітаўтам, нібыта за агнём,
Праз ноч у дзень, дзе нашыя магілы,
Нібы прыступкі лесвіцы, з якой
Нам воляй дыхаць, бачыць край наш мілы,
Нібыта Храм бялюткі, прад сабой...

Звіняць мячы, крывавацяца шаломы,
І коп'яў лес трашчыць, нібы трыснёг.
І ўжо адказ ёсць на пытанне: «Хто мы?»,
Але яго яшчэ не чуе Бог...

БАЛАДА БОНЫ СФОРЦА
(2.02.1494—9.11.1557)

За карэтай, як самота, шэры пыл
З ветрам асядае на траву сіваю.
У Італію да замкаў і магіл,
Нібы ў маладосць сваю даўно былую,
Уцякае Бона Сфорца ад сябе,
Ад кахання, ад князеў, ад шляхты п'янай,
Што ў маёнтках, вар'яцеючы ў журбе,
Можа пасмяяцца над старою паннай,
Што была красуняй, за якую біцца
Кожны быў гатовы, хто з ёй побач быў.
А цяпер жа следам толькі пыл клубіцца,
Пыл сівы, як тья, хто яе любіў...
У карэце каралевы Боны многа
Дыямантаў, залатое драбязы,
І яны грукочуцца на ўсю дарогу,
Быццам брама ў Беларусь на ўсе часы
Забіваецца цвікамі залатымі...

БАЛАДА БАРБАРЫ РАДЗІВІА
(6.12.1520—8.05.1551)

...А Кракаў не плакаў, а плакала Вільня.
Карона, як зорка з нябёс, з галавы
Кацілася ў змрок адзіноты магільнай,
І ў хмары ўзлятала з касцёла й царквы
Анёлы, нібыта малітвы святыя,
Але ўсё не тья, але ўсё не тья,
Каб імі Барбару ізноў ажывіць.
Атрута, нібыта агонь, у крыві,
І побач каханы, як дым, растае,
Знікае, і рукі, як крылы, твае

Цяжэюць, а нехта далёкі смяецца.
Спынілася сэрца, спынілася сэрца,
І Кракаў прыціх, але плакала Вільня,
І сонца ўзышло з Белавежскіх лясоў,
Як пчыт, над дарогаю роднай і пыльнай,
Якой назаўсёды вярнуцца дамоў
Табе, маладой і прыгожай, як сон,
Які мог прысніцца анёлам тваім,
Што зараз глядзяць на цябе, як з вакон,
З нябёс, дзе хмурыны — як вечнасць, як дым...

БАЛАДА СЫМОНА БУДНАГА
(1530—13.01.1593)

...І ён у Варшаве, і ён у Парыжы
Мог замкаў, маёнткаў сабе накупляць,
Але ён друкарню будзе ў Нясвіжы,
Каб кніжкі на мове сваёй друкаваць.
І нехта смяецца і злосна пытае:
«Навошта ён грошы на школы дае?»
І восень ідзе, як Арда, залатая,
Што ў дыме стагоддзяў, як дым, растае,
Бо ўжо не вярнуцца і не паўтарыцца
Таму, што было тут, на нашай зямлі.
У Храм ён ідзе, каб за бедных маліцца,
Каб людзі як людзі на свеце жылі.
І словы малітвы ўзлятаюць высока
Да зор, як да свечак, што Бог запаліў.
І робіцца сэрцу трывожна і горка,
І ў небе, як кнігі, лятуць жураўлі,
Знікаюць, як радасць, знікаюць, як лета,
Якое было, нібы сёння Нясвіж.
І, пыл падымаючы, мчыцца карэта,
Але не яго — у далёкі Парыж,
Бо ён зімаваць застаецца ў Айчыне,
Дзе вецер, дзе хмары, дзе будуць снягі,
Дзе ў кнізе, нібы на маленькай ільдзіне,
Нам пляць і праз святасць і пляць праз грахі
Ад княства далей, больш якога не будзе,
Але застанецца зямля і на ёй

Прыгожыя, вольныя, светлыя людзі,
Як княства Вялікае з нашай крывёй.

БАЛАДА ЛЬВА САПЕГІ
(4.04.1557—7.07.1633)

У Ружанах на вуліцы вецер,
Нібы воўк, што ўначы заблудзіў,
Ля вакон, што да раніцы свецяць,
Прыпыніўся, свой шлях прытаіў
І заціх...
І прыцішыў дыханне
Па-над кнігаю новаю ён —
Адзінокі, сівы, бы ў тумане,
І самотны, як вечнасць, як сон,
Леў Сапега, што сёння начуе
Сярод кніг, як сярод цішыні,
У якой па стагоддзях вандруе
Белы рыцар на белым кані.
І гараць свечкі светла, бы ў Храме,
І па кнігах зноў цені, як дым,
Прапаўзаюць, губляюцца з намі
У паветры, ад зор залатым.
І запіша ён зноў, што спазнае,—
Запісаўшы, закрэсліць ізноў.
Ён — Сапега, Сапегу свет знае,
Як сам знае Сапега любоў
Да зямлі, на якой нарадзіўся,
За якую маліўся і біўся...
І назаўтра ён сядзе ў карэту,
Зноў у Вільню паедзе, у свет,
І за ім, нібы воўк, на край свету
Будзе вецер ляцець след у след...

БАЛАДА МІХАЛА КЛЕАФАСА
АГІНСКАГА
(7.10.1765—15.10.1833)

Радзіма вечная, як неба гэта,

З якога, нібы дождж, сыходзіць Бог
І ў музыцы жыве, нібыта лета
Жыве ў траве і камянях дарог,
Якімі ты Радзіму пакідаеш,
Бо княства немагчыма аднавіць,
Як кроў пралітую не пазбіраеш,
Ды княству жыць у нашае крыві,
Як музыцы ў траве, вадзе, лістоце,
У ветры, што змятае пыл з крыжоў.
Жыць княству, як святлу ў нябесным лёдзе,
Малітвам — у крылатасці буслоў,
Якія над тваёй дарогай кружаць,
Нібы анёлы, для якіх наш край
Плыве азёрна-залатою ружай,
Якой ты кажаш светлае: «Бывай...» —
Праз Лету, праз душу, якая плача
Па тым, што ўжо не вернуцца сюды
Ні княства, ні князі з крывёй гарачай,
Ні, закаханы ў беларусак, ты...
12.08—26.09.2005

БАЛАДА ТУРАВА

На Беларусі Бог жыве.

Уладзімір Караткевіч

Турыны рог у Тураве гучаў,
І праз туман, як праз стагоддзі, з траў
Зноў усплывала сонца, як шалом,
Што, як крывёй, напоўнены святлом.
І пачынаўся дзень, нібы вайна,
І ноч, нібы разбітая сцяна,
Нібы Арда, гублялася ў траве,
І ты ўжо ведаў — Беларусь жыве
І будзе, як святлынь у Храме, жыць,
Бо рог турыны ў Тураве гучыць
І жывіць беларускую душу,
І мы, нібы трава пасля дажджу,
Да сонца цягнемся, што як шалом,

Які напоўнены святым віном,
Якое піць, нібы сябе паліць
За гэты свет, дзе нам турыны рог
Гучыць над пыльнай вечнасцю дарог,
Каб ты і я маглі свой край любіць,
Як любіць Беларусь наш Бог...

БАЛАДА БЕЛАЙ ВЕЖЫ

З зямлі паўстае і ўрастае ў зямлю,
Нібыта ў душу маю, слова «люблю».
Люблю летні вечар над вежай, як дым
Над комінам хаты, дзе я век чужым
Не буду, як дрэвы прад вежай чужымі
Ніколі не будуць, не згубяцца ў дыме
Пажару, бо вежа стаіць на зямлі,
Як стражнік, як помнік людзям, што жылі
І ў гэту зямлю адышлі, як святло,
Якое не знікла, з зямлі прарасло,
Як Белая вежа, як сонца над ёю,
Як слова «люблю» над душою маёю,
Каб мы не згубіліся ў пыле дарог,
Каб зналі, што ёсць Беларусь і ёсць Бог,
Як гэтая Белая вежа, як мы,
Як сэрцаў цяплынь у завейнасць зімы,
Як крык журавоў, што не хочуць ляцець
Ад нас на чужыну, як восені медзь
Не хоча знікаць у дарожнай гразі,
Дзе мы ўсе халопы, дзе мы ўсе князі,
І нашая кроў — не вада, не віно,
І неба над намі, бы ў вечнасць вакно,
І Белая вежа, як Ноеў каўчэг,
Плыве праз дажджы,
праз стагоддзі,
праз снег...

БАЛАДА УЛАДЗІСЛАВА СЫРАКОМЛІ

Там, дзе кветкі цвілі, сёння — пырнік,
Сёння пырнік, а заўтра — крыжы.

І тутэйшай зямлі сумны лірнік
Думу думае — як тут жыць? —
І слязу, нібы верш, не хавае,
Ну а верш, як на вейцы сляза,
Новы дзень, новы шлях асвятляе,
На якім касінераў каса
Заблішчыць, акрывавіцца й пылам
Занясецца, але — не навек.
Хоць забудуцца ў травах магілы,
Ды не зменее слёз на траве.
Ён ідзе, а паны, як сабакі:
«Што ён ходзіць да гэтых сялян!»
І ўначы ў хатах свечкі, як макі,
Прарастаюць святлом праз туман,
І праз ноч, і праз век да ваколіц,
Па якіх нам з табою хадзіць
І ўсё думаць аб шчасці і долі
І свой край, нібы волю, любіць...

БАЛАДА ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА

«Яснавяльможнай пані, напэўна, вядома, што яе высакароднаму сыну я абавязаны ўсёй сваёй будучыняй; мабыць ,і да сянняшняга дня я абіваў бы без усякай карысці віленскі брук, калі б не ягоная шляхетная дапамога...»

З ліста Ф. Багушэвіча да А. Карловіч
ад 26 жніўня 1865 г., Нежын

Лукішкі. Пляц. Натоп маўчыць, чакае.
Пятля чарнее, як змяя, якая
З усходу прыпаўзла да нашай волі,
Каб мы не зналі лепшай, светлай долі.
І ты ў натоўпе, быццам сэрца ў целе
Паўстанца, што яшчэ жывы, але
Надзею на змаганне ўжо ледзь цепле.
Жыццё, як снег на веснавым святле,
Знікае і слязой цячэ па твары,
І ўжо Кастусь, нібы ў звана язык,
Вісіць пад небам, дзе дымяцца хмары,

І ты ў натоўпе, як у горле крык,
Стаіш, не знаючы, як жыць у Вільні
Цяпер, калі натоўп маўчыць, чакае,
Калі пятля нібы змяя жывая,
І Вільня ўся нібыта склеп магільны,
З якога хочацца ўцячы, каб жыць,
Каб потым скрыпка з дудкай на крыжы
Заплакалі аб лепшай, светлай долі...
Нічога ўжо не зменіцца ніколі,
І ты па бруку віленскім брыдзеш,
Нібыта крыж у Беларусь нясеш...

БАЛАДА ЯНКІ КУПАЛЫ

...Сябе забыць ці быць забытым?
Сябе забіць ці быць забітым
І ў лесвічны ляцець пралёт?
Ступенькі чорныя, як лёд,
Як лёс, які нас напаткаў...
Купала падаў і ўставаў
І заставаўся, як наш свет,
Як той адвечны наш партрэт,
Які даўно не беражом,
Не разумеючы — жывём
Мы толькі з ім і родны дом
Не будзе знішчаны агнём,
Ні часам, ні якой бядой,
І сум размыецца вадой,
Што з неба весняга пральецца,
І ўжо ніхто не пасмяецца
Над намі і над нашым краем,
Які ў нас быў, які мы маем
І будзем мець, як меў Купала.
Купала ёсць, і нам нямала,
Каб быць, тутэйшае любіць,
Каб падаць і ўставаць, і жыць,
І заставацца, як наш свет,
Як той адвечны наш партрэт,
Які нібыта Божы Храм,
Што звеку не належыць нам...

БАЛАДА ТАРАСА ШАЎЧЭНКІ

З балотаў пецярбургскіх на Ўкраіну
Ён па тракце беларускім едзе зноў,
Думае пра рідну вольную Айчыну
І глядзіць, як на анёлаў, на буслоў,
Што крыляюць светла па-над шэрым полем,
На якім, як цені, гнуцца мужыкі,
Што таксама, пэўна, марачы пра волю,
Да пары да часу тояць кулакі.
І ляціць з-пад колаў пыл аж пад аблокі —
Хочацца дадому так, як хочаш жыць.
У кустах не дрэмлюць, як віжы, сарокі,
І не пастяваюць бегчы ўслед крыжы,
Пад якімі воля, пад якімі доля,
Пад якімі родны й беларускі край,
За якія сэрца, як стралою, бодем
Навылёт працята, хоць ты памірай.
І не знае хлопец, што па тракце гэтым
Будзе пад канвоем ехаць ён назад —
Не патрэбны сёння вершы і паэты,
А патрэбна многа зброі і салдат...

БАЛАДА УЛАДЗІМІРА ДУБОЎКІ

Дваццаць сем гадоў, як груганой,
Чорна прашумелі праз душу.
Словы на паперы нібы кроў,
Бы трава вясной пасля дажджу
На магілах, дзе сябры ляжаць,
На пажарышчах, дзе родны свет,
У які штодня ляціць душа
І вяртаецца ў чужы санет,
Нібы ў клетку, у якой жыццё
Існуе настолькі, колькі ты
Любіш гэтай клеткі свет святы
Запаўняць душой, як сад лісцём
Восенню сцяжыны запаўняць,
Любіць вецер, што заўжды з табой
Пасмяяцца і пасумаваць

Можа ў волі горкай і чужой,
Вырвацца з якой няма ўжо сіл,
Бо ў аблоках сонца, як касцёр
У снягах, дзе чорны небасхіл,
Нібы воран, крылле распасцёр
І крыляе за табой услед
Праз гады, праз вершы, праз любоў,
Праз пажарышчы, дзе родны свет,
Дзе шпышына ў снезе, нібы кроў...

БАЛАДА АДАМА СТАНКЕВІЧА

Як канваір, мяцеліца збівае з ног
І замятае, як агонь, крывавы след,
І чорная тайга з дарогай на той свет,
Як страшны сон, які прысніцца толькі мог,
А яваю не стаць, бо ёсць над намі Бог,
Як ёсць заўжды святло ў касцёле і царкве,
Але святар ідзе — вялікі філантроп —
Па мёртвае дарозе ў свой апошні шлях,
І снег, нібыта крыж бялюткі, на плячах
Ляжыць, і снег наўкол, нібы другі патоп,
Дзе белы свет з жыццём губляецца ў снягах
І паўстае, нібыта ўдар кувалды ў лоб,
Каб раптам не ажыў, хто жыць яшчэ хацеў,
І верыў, і любіў, і спадзяваўся зноў
Вярнуцца ў родны край, дзе светла ад дажджоў,
Як ад малітвы...

БАЛАДА ПАЎЛЮКА ТРУСА

«Падаюць сняжынкi — дьяменты-росы»,
Падаюць бялюткі за тваім вакном.
І бяжыць юнак па першым снезе босы
Да труны з жытнёвым просценькім вянком.
Ён бяжыць і плача, а труна — пустая,
Не труна, а яма вырыта яму,
І яна ў Сібіры, як жана, чакае
І чакаць шчэ будзе не адну зіму.

Раптам снег знікае, быццам бы згарае,
І ў табе агнёва закіпае кроў.
За вакном лістота ціха ападае —
Засцілае жнівень сцержку да кладоў,
Па якой у лепшы свет адыдзеш скоро,
Не спазнаўшы цалкам пчасця і бяды,
А сябры твае ў Сібіры, як у моры,
Застануцца без магілаў назаўжды.
І бяжыць юнак ізноў па снезе босы
Да сваёй магілы, дзе даўно ў журбе
Падаюць сняжынкі — дыяменты-росы,
Падаюць бялюткі на яго й цябе...

БАЛАДА 29 КАСТРЫЧНІКА
1937 ГОДА

За кратамі пачаўся дзень для ўсіх
З пагрозамі, з надзеямі, з крывёю,
Бясконцы і кароткі, нібы міг,
Нібыта куля, што цябе з зямлёю
Зрадніць і куляй чорнай застанецца,
І вершы ўжо, нібы анёлы, з сэрца
Ніколі не ўзятуць, як раньш было,
Дзе лісця абляцелага святло
Ляцела ўслед, калі цябе вялі,
А не ішоў ты вольна па зямлі
У дзень, што будзе восеньскім для ўсіх,
А для цябе і для сяброў тваіх
Бясконцы і кароткі, нібы стрэл,
Як вата, белым, чорным, як прыцэл,
Халодным, нібы штык, і, нібы кроў,
Гарачым, дзе нянавіць і любоў,
Нібыта крыж, нібыта крык, што ты
Не здрадзіў дню, які пачаўся светла
І самым чорным стаў на ўсе гады,
І, нібы кроў, цякло праз ноч паветра
Да зорак, да якіх усе ляцім,
І кроў тут — не вада, жыццё — не дым,
Бо ёсць Айчына, у якой турма,
Нібы ў Хрыстовым целе цвік,

А іншае Айчыны ў нас няма...

БАЛАДА ПАЭТА

Нібыта воўк, паэт крыві нап'ецца
З параненага сонца, як з анёла,
І верш з яго дастане, быццам сэрца,
Але цямней не зробіцца наўкола.
І, можа, ані зменіцца нічога
Пад чорным небам, дзе памерла сонца,
Дзе ў змрок, нібы ў траву, сышла дарога,
Якая міг назад была бясконцай,
І, быццам цень, паэт зліваўся з ёю,
Не думаў, што крыві, як воўк, нап'ецца
З параненага сонца, што крывёю
На лес высокі, як алтар, ільецца.
Паэт нібыта воўк, ён не баіцца
Ні смерці, ні жыцця, зусім нічога.
Ён можа і ў ваўка ператварыцца,
Але ніколі ён не стане Богам,
Бо ён, як воўк, крыві жывой нап'ецца
З параненага сонца, як з анёла,
І верш з яго дастане, быццам сэрца...
Але святлей ці зробіцца наўкола?..

БАЛАДА ІВАНА ШАМЯКІНА

Жыццё пражыта, нібы зжата жыта,
Дзе жніўнае свята нібы сляза
І поўня ў небе як свінцовы злітак...
Жыццё пражыта, ды яшчэ сказаць
Хапае што і ёсць каму паслухаць,
І гэта ноч як вечная рака,
Якую п'еш, а ў роце суха-суха,
І, як крыло зламанае, рука
Не можа адагнаць туман, што блізка
Плыве з тых дзён, якія адышлі,
Дзе мама маладая над калыскай,
Дзе ў небе, як анёлы, жураўлі,

Што клічуць за сабой і горка плачуць,
Бо ведаюць — пражыта ўжо жыццё,
І хто ты ёсць, яны з нябёсаў бачаць,
І падае, нібы агонь, лісцё
Пад ногі нам, бо мы яшчэ жывыя,
Бо верылі і верым, што сляза
Душу, што ў Шлях сабралася, абмые,
А на Шляху даўно стаіць Марыя,
Празрыстая, як на крыжы раса...
Жыццё пражыта, бы пасеяў жыта
Азімае, дзе хутка ляжа снег,
Як россып белых-белых маргарытак,
І выйдзем мы, самотныя, з-пад стрэх
У новы дзень, дзе сонца маладое
Асвеціць нам дарогу да вясны...

БАЛАДА МІХАСЯ СТРАЛЬЦОВА

Як сонца ўранні напаўняе неба,
Ты ў вершы кроў пераліваў сваю.
Але каму сягоння гэта трэба?
Не ведаў ты, і я не ведаю.
І я стаю каля тваёй магілы,
Як ля ўзарванае стаю царквы.
Шапчу: «Мой родны кут, як ты мне мілы...»
І шэпат чуецца палын-травы,
З якой не ўстаць ніколі і нікому,
Бо свет як інквізіцыі касцёр,
Дзе ўсё згарае, як лісцё ля дома,
Дзе ты не жывь, дзе ты ляцеў да зор...
Тваё сягоння ў вершах б'ецца сэрца.
Я свечку, як жыццё сваё, палю,
І мы жывём, як дым у неба ўеца,
Як зоры ападаюць на зямлю.

БАЛАДА РЫГОРА СЕМАШКЕВІЧА

Паэты адыходзяць маладымі
Не для таго, каб мы ў цыгарным дыме

За пляшкаю самотнага віна
Пра іх забытыя магілы й вершы
Ноч напраёт шумелі давідна
І кожны думаў, што ён самы лепшы,
І лепей ведаў і цаніў паэта,
Якога ўжо няма, як і не вернеш лета,
Калі ён адляцеў у свет высокі,
Туды, дзе нам ці знойдуцца аблогі,
Каб мы на іх плылі па-над зямлёй,
Дзе нашыя забытыя магілы,
Крыжы, нібы раскінутыя крылы,
Спакойна зарасталіся травой...
Паэты адыходзяць маладымі
Сцяжынамі сваімі залатымі,
Каб мы прайшлі сваё выпрабаванне,
Нібыта не праспалі тое ранне,
Калі патрэбна будзе ўстаць, прызнацца,
Што мы сваіх паэтаў забываюцца
Зарана пачалі, нібыта ў вечнасць
Свае ўпісалі дробныя імёны,
І свечак тонкіх белыя калоны
Пад рыфмы вершаў асвятляюць вечар
Паненкам гошым, для якіх таксама
Паэзія нібы анёльскі замак,
Куды паэты адлятаюць маладымі
Не для таго, каб мы ў цыгарным дыме
За пляшкаю самотнага віна
Пра іх забытыя магілы й вершы
Ноч напраёт маўчалі давідна...

БАЛАДА ПАЭТКІ

Далёка, нібыта ад сонца, ад маці-краіны
З Малітвай у сэрцы за родны самотны народ
Глядзела ў чужыя нябёсы яна, і ўспаміны,
Нібыта вуголле, нібы акрываўлены лёд,
Душу праціналі наскрозь і ў былое вярталі,
У голад, у холад, у дым непраглядны вайны,
Дзе словы, як кулі, і кулі, як словы, траплялі
І ў сэрцы людскія, і ў крылы жаданай вясны.

А неба было, як было па-над ціхаю Вільняй,
Глыбокім і сумным, як тыя азёры, з якіх
Глядзяць нашы продкі сівыя спакойна і пільна,
Хоць часам у нас і не бачаць нашчадкаў сваіх.
Ёй сонца з-за хмараў здалёку, як маці-краіна,
Душу асвяціла на міг, а хапіла — на век,
Каб дрэнныя думкі расталі, нібыта льдзіны,
А сонца застыла ў вачах, нібы крыж на царкве.
...Гады праляцелі, як травы сухія згарэлі,
Але засталіся Малітва і родны абсяг,
З якімі да зорак ляцім і ляцім, як ляцелі,
І слёзы, як зоркі, як вершы, кіпяць у вачах...

БАЛАДА МІКОЛЫ КУПРЭВА

...Імчыць цягнік праз вецер і туман,
З асенніх дрэў зрываючы лісцё,
Нібы агонь, якога больш няма
У сэрцы, што апалена жыццём
Не менш, чым ты самотаю віна
У цягніку, з якога не сысці
Жывым, бо ноч наперадзе — сцяна,
І неба ў зорках, быццам бы ў лісці
Апалым поле, дзе прайшоў цягнік,
А следам твой праз вецер і туман
Імчыць і верш з душы, нібыта крык,
Ірвецца, а ў адказ пльыве зіма
На хмарах, быццам сена на вазах,
Там, у дзяцінстве, дзе агонь з вадой,
Дзе сонца нараджалася ў слязах
І падала слязою залатой
У травы, у якіх было жыццё
Самотнае, як на стале віно,
Як па-над цягніком тваім лісцё,
Дзе сёння ты і дзе няма даўно
Цябе...

БАЛАДА АЛЕСЯ ПІСЬМЯНКОВА

Ведайце: калі мяне не стане —
Я ў сваю дывізію пайшоў.

Аляксей Пысін

Мы ідзём праз спёку і снягі,
Праз надзею, веру і любоў.
Як раку трымаюць берагі,
Мы жывём душою між сяброў.

І ніхто не ведае, хто з нас
Першым скажа вечнае: «Бывай...»
Нібы смерць, ляціць за намі час,
Як жыццё, прад намі родны край.

Ты гаворыш: «Будзем доўга жыць,
Як жывуць надзея і любоў...»
Ды за намі, як трава, крыжы
Прабываюцца з зямлі сярод крыжоў.

Нечаканасць, як агонь, як стрэл,
Праз цябе — і ўжо цябе няма,
Толькі дождж і кветкі на дварэ,
Холад, бы вярнулася зіма.

На пытанне, што гучыць прыцішана:
«Дзе паэт? Дзе Саша Пісьмянкоў?»
Чуецца з нябёс узвышана:
«Ён да Аляксея Пысіна
У яго дывізію пайшоў...»

БАЛАДА АЛЕСЯ АСТАШОНКА

Учора — бяздоннае мора,
Куды адпльываем штохвілі.
І нельга вярнуцца з Учора,
Калі човен твой разбурыві,
Спалілі ў самотнай далечы.

Твой попел прынеслі дамоў,
Нібыта казалі, што вечны
Адзін толькі попел. Любоў —
Віно, і яно ў час вясёлы
І п'ецца, і льецца ракой,
І круцяцца жорны і колы,
Ды словы, як лісце зімой,
Звіняць на вятры адзінока
Пад небам, нібыта пад шклом,
Дзе месяц, як д'яблава вока,
Гарыць спакушальным агнём,
Вярнуцца хоць попелам стылым,
Хоць снегам, што ў ноч на дамы
Зляціць з-пад аблок белакрыла,
Каб раптам успомнілі мы,
Што ўчора — бяздоннае мора,
Куды адплываем штохвілі,
І нельга вярнуць нам з Учора
Нічога, што ўчора любілі.

БАЛАДА АНАТОЛЯ СЫСА

I

...А для паэта, як і для паяца,
Віно — не вежа, у якой схавацца.
Віно — агонь, і на яго ляцім,
Каб узлятаць, аб хмары разбівацца
І пляць над светам, як цыгарны дым
У бары, дзе віно нібыта вежа,
Куды хаваеш, як агонь, душу,
Што любіць снегу белае бязмежжа
І адзіноту чорную дажджу,
Што, як манах, прыходзіць і малітву
Табе зноў шэлча ля твайго вакна,
Што нібы неба, што на крыж прыбіта,
Дзе сонца ўжо няма, нібы віна,
Нібы крыві, што шчэ цячы жадае
У гэтым свеце, дзе любоў як сон,
Які, як толькі спіш, тады й бывае,

Калі ж няма віна, знікае й ён,
Як і жыццё, з якога не схавацца,
Як матылю ў агні, табе ў віне,
І сонца адыходзіць, каб з'яўляцца
У небе чыстым, быццам у вакне,
Дзе бачыць нам паэта і паяца
З тутэйшым крыжам на спіне...

II

...Пад кашуляй белай, белай, вышыванай
Цела пачарнелае, як тая ноч,
Што сышла апошняя з хаты непрыбранай,
У якой ты плакаў...
Слёзы гостра з воч,
Быццам воск са свечак, да крыві сцякалі,
Да віна і сонца, больш якога ты
Не спазнаеш, бо анёлы прашапталі,—
Ты ўжо ў гэтым свеце, як Каўчэг, пусты,
І ляжыш ты адзінока ў дамавіне,
Нібы ў русле перасохлым і прамым,
У кашулі вышыванай, як Айчыне
Верш апошні, што табой, яшчэ жывым,
Быў прысвечаны, асвечаны крывёю,
Ды ніхто яго не прачытае тут,
Бо драўляныя нябёсы над табою,
Як крыло, якім закрыўся ад пакут
Ты цяпер, каб заўтра закапалі ў гліну
На Палессі, на тваёй святой зямлі,
Верш твой, што аднойчы прарасце рабінай
Сумнай, як мы ўсе, што тут з табой былі...
9—10.05.2005

БАЛАДА ВАСІЛЯ ГАДУЛЬКІ

Нібы воран ляцеў над палямі,
Нібы воўк тут шукаў воўчы след,
Вершаванымі плакаў слязамі
Адзінокі, як неба, паэт,
У якога ёсць вецер і ціша,

У якога агонь, і трава,
І сцяжына, якую калыша
Беларускае жыта...

Царква

Адзінока чакала паэта,
І паэт, як малітва без слоў,
Праз маўчанне, нібы праз край свету,
Да царквы і да нас не прыйшоў,
А застаўся, як неба над намі,
Як прад намі агонь і трава,
Дзе мы плачам паэта слязамі,
Дзе адвечнай слязою царква.

БАЛАДА УЛАДЗІМІРА МУЛЯВІНА

Чужое становіцца родным,
І песня спакойна плыве,
Нібыта па рэчцы палотны,
Нібыта буслы ў сіняве,
Праз душы людскія і сэрцы,
Праз вецер, снягі і гады
І нёманскай хваляю б'ецца
У бераг, дзе ў квеце сады...
Жывым будзе слова жывое,
Яно, як нябёсы, вада,
Люструе святло незямное,
Якое не ўсім тут відаць
У тым, што ў агні не згарае,
Не губіцца ў пыле гадоў,
А верыць усіх прымушае
У тое, што наша любоў
Як замка высокага вежы,
Як зоры, як сонца, як Храм...
І раптам дарога — як снежань,
І раптам жыццё — напалам,
Нібыта гітара, разбіта,
І струны парваны, і кроў
Як сонца расплаўлены злітак,
Як наша да песні любоў...

БАЛАДА ПАПЫ РЫМСКАГА ЯНА ПАЎЛА II

I

...Пачаты шлях нібы пачуты голас Бога,
Пачуты голас Бога як спазнаны свет,
Дзе ёсць касцёл, царква, мячэць і сінагога,
Дзе слёзы ёсць, нібыта росы на траве,
Дзе спіць спакуса, як агонь, дзе мы згараем
І дзе, нібыта крыж адвечны, вера і любоў
Нябёсы над зямлёй, як Божы Дух, трымае,
Каб кожны шлях, адведзены яму, прайшоў,
Каб дараваць, і папрасіць, каб даравалі,
І зразумець, што гэты свет для нас — не дым,
І мы яго, як Храм, стваралі і ствараем,
І ў гэтым Храме, як адна цаглінка, Рым...

II

Празьжыў жыццё, нібы малітву прачытаў,
І адышоў у лепшы свет, нібы заснуў,
Нібы раса, згубіўся ў ціхім шуме траў,
Якія, як Хрыста, сустрэлі зноў вясну
У гэтым свеце, дзе даўно дабро і зло,
Нібыта крыж на Храме, у якім святло
Святое, нібы Боскае жыццё, дзе шлях,
Якім прайсці, каб лепшы свет спазнаць, і тло,
І слёзы, і агонь, і кроў, каб у вяках
Нам светла і самотна, як цяпер, было...

3.04.2005

БАЛАДА УЛАДЗІСЛАВА ЧАРНЯЎСКАГА

...І прыйшоў ён да нас, нібы слова жывое
Апусцілася з неба на нашу зямлю,
Дзе адвеку ў пашане сваё і чужое,
Дзе прад светам баімся сказаць мы «люблю»
Шчодрым нівам, якія паліты крывёю
Нашых продкаў, што верылі ў лепшы прасцяг,

Ветлым хатам, напоўненым век цеплынёю,
Сціплым людзям, што горбяцца

зранку ў палях...

Ён прыйшоў, як прыходзяць вясна і світанне,
Хоць не кожны вясну і світанне чакаў,
Хоць не кожны пранікся ягоным літаннем,
Толькі ён не адрокся таго, што абраў,
І ў мястэчку ў касцёле, гаворачы з Богам,
Верыў ён, што надыдзе той радасны час,—
Прыведзе нас у Храм беларускі дарога,
Ды шкада, што тады ўжо не будзе тут нас...
І пайшоў ён ад нас, нібы слова жывое,
І прайшоў ён праз нас, як святло з абразоў,
Каб мілей нам зрабілася наша, святое,
Каб мы ўспомнілі шлях да забытых крыжоў...

БАЛАДА МІКОЛЫ СЕЛІШЧУКА

З прыгожай і роднай, як маці, краіны
Паехаць да мора і там — патануць...

Праз дождж па дарогах, дзе плачуць рабіны,
Самотныя людзі самоту вязуць.
І дрэвы губляюць апошняе лісце,
І следам лятуць за машынай вятры,
І ты ўжо не можаш спыніць іх і выйсці,
Каб з лесам, каб з рэчкаю пагаварыць.
Ты едзеш не ў хату, ты едзеш пад крыж,
Дзе вечнасць чакае цябе на пагосце,
Таму так балюча і шчыра маўчыш...

Зноў мора чужое, далёкае сніцца,
Дзе чорныя хвалі як чорны пажар.
І раптам на бераг

вады бліскавіца,

І падае неба —

пад хвалямі

хмар...

І ціха ізноўку і светла, бы ў Храме,
І свечкі, як зоркі ў Сусвеце, гараць.

І маці страчае...

І што скажаш маме,
І што тут Айчыне сказаць?..

БАЛАДА ХРАМА

Тут, дзе сонца, як човен, у хмарах,
Як агонь, што знікае ў пяску,
Белы Храм, як анёльская мара,
Асвятляе крыжамі раку,
У якой нараджалася сонца
І ўсплывала над светам і мной,
І здавалася ранне бясконцым,
І жыццё было вечнай ракой.
І дарогі да белага Храма
Нас вялі, і не думалі мы,
Што без Храма мы знікнем таксама,
Як без нас пазнікалі дамы,
Дзе жылі нашы казкі і песні,
Дзе было нам пра што ўспамінаць,
Дзе ля печ выпяваў вецер весні
І хацелася не паміраць
Тут, дзе сонца, як човен, у хвалях,
Як святло, што ў бацькоўскім вакне,
Што нам свеціцца з далечных даляў
І не тоне ў чарнюткім віне,
І таму нам вяртацца да Храма,
Што стаіць ля прыціхлай вады,
І маліцца за бацьку і маму
І за нашы ў пустэльні сады...

БАЛАДА БЕЛАРУСКІХ ГЕРОЯЎ

Згубілася-забылася ў вяках,
Як вершаў геніяльных у чарнавіках,
Герояў многа беларускае зямлі,
Што і не зналі, што героямі былі.
І мы не знаем іх і ўжо не будзем знаць,
Бо ўсе яны даўно ў зямлі сырой ляжаць,

І іх магіл няма, і быццам не было,
Але былі яны, а іхняе святло
Жыве між нас, нібы ў чарнавіку той верш,
Дзеля якога нарадзіўся і жывеш.
Ды прайдзе час, і з'явіцца на свет яны,
Нібыта вернуцца з далёкае вайны,
І скажуць нам, чаго мы вартыя з табой,
Хто з нас паэт, хто здраднік, ну а хто герой.
І вершаў геніяльных у чарнавіках,
Нібыта ў чорных, як абвугленых, палях,
Ці адшукаць нам, як магіл, якіх няма.
І будзе зноўку вінаватая зіма,
Што замятае вёскі, гарады, палі,
Якія ёсць у нас, як і былі...

БАЛАДА СЫНА

— За што і за каго тут сёння паміраць? —
Гаворыш ты і п'еш праклятае віно,
І на цябе, як звар'яцелага, глядзяць
Усе, хто разам піў з табой даўным-даўно
У гэтым бары, дзе святло, як п'яны дым,
І дым, нібы святло, плыве-цячэ праз нас
І, поўнячы нам душы сумам незямным,
З нас вымывае Богам дадзены нам час...

— За што і за каго тут сёння паміраць? —
Гаворыш зноў, нібы забыўся ты, што тут
Не толькі гэты дымны бар, а родны кут
І нашы дзеці з вераю на свет глядзяць
І спадзяюцца, што не ўсё мы тут прап'ём,
А нешта застанецца і на долю іх,
Яшчэ малых, а ўжо амаль зусім чужых.
Мы ў іх сябе даўным-даўно не пазнаём
І ці пазнаем, як не пазнавалі ў нас
Сябе і нашыя бацькі. Быў лепшы час,
І лепшае віно, і лепшыя сыны,
Што не баяліся ні міру, ні вайны...

«За што і за каго тут сёння паміраць?» —

Віна напіўшыся, нікога не пытай,
Бо ёсць бацькі, сям'я, сябры, ёсць родны Край,
Што на цябе яшчэ глядзяць...

БАЛАДА АБЯЦАННЯ

Нікому нічога больш не абяцаць,
Нібыта з цямнечы да сонца ўспываць,
І сонца не бачыць, і клікаць цябе
У Храм, што прысвечаны нашай журбе
Па тым, што калісьці прыдумалі мы,
Яно ж прападала, як шэрань зімы
Пад сонцам, якое над намі плыло,
Нібыта ў сасудзе чырвоным цяпло...

Нікому нічога больш не абяцаць,
Нібыта з туману больш не будаваць
Масты праз раку, за якою ёсць ты,
Пакуль я з туману будую масты...

Нікому нічога больш не абяцаць,
Як д'ябла з журботнай душы выганяць
І Бога ўпускаць, як святло, у душу,
І ўжо не хавацца ў кустах ад дажджу,
Што з неба праліўся, нібыта сьшоў
Сам Бог на зямлю па прыступках з дажджоў...

Нікому нічога больш не абяцаць —
Мяне прывялі да сцяны — расстраляць
За тое, што я абяцаў, не зрабіў,
А нашу Вільню ўначы падпаліў...

БАЛАДА СМЕРЦІ ПАЭТА

Нібыта ў кабуры драўлянай пісталет,
Ляжаў у чорна-вогненнай труне паэт,
І светлы Цень над ім стаяў, і плакаў Цень,
І ля труны прайшлі самотна ноч і дзень,
І мы прайшлі, нібы ягонае жыццё,

І вецер быў нібыта воўчае выццё,
І анікога болей побач не было...

Труну засыпалі зямлёй, нібы святло
Хацелі закапаць, на ўсё паставіць крыж,
Нібы ў распятага Ісуса кінучь глыж
Хацелі, ды зляцелі вершы з-пад нябёс,
Нібы анёлы светлыя ягонных слёз,
Зляцелі вершы, ненапісаныя ім...

І дзень прайшоў, і ноч прайшла, як дым,
І стала светла нам, нібыта ў белы Храм
Мы ўсе зайшлі і Бог быў там...

БАЛАДА ВЕРАСНЁВАЙ НАЧЫ

У начы вераснёвай за чорным вакном
Вецер дрэвы згінае, нібыта траву,
Ты на стол, як на плаху, кладзеш галаву,
І ўжо вочы твае напаўняюцца сном,
Нібы келіхі чорныя белым віном.

А ўначы за вакном нараджаецца жах,
Пыл з дарогі ўстае, нібы слуп, да нябёс,
І зрываецца лісце, як птушкі, з бяроз,
І ўжо хмара над намі — вялізарны птах,
Што наш свет падхапіў і нясе ў кіпцюрах.

Ну а вочы твае ўжо напоўнены сном,
І, як мёртвы, ты спіш у жахлівай начы
І не можаш нікому нічым памагчы,
І стаіць, нібы грэшнік, прад Богам твой дом,
Як малітвай, ён поўніцца будзе святлом.

Ты прачнешся, і сціхнуць навокал вятры,
І апусціцца пыл, нібы зоркі, з нябёс
На зямлю да спалоханых белых бяроз,
І за вёскай на самай высокай гары
Хмара-птах разняволіць свае кіпцюры...

БАЛАДА БЛУКАННЯ

Сухая, як порах, ігліца...
І сонца ўзыходзіць баіцца,
А мы ўсё па лесе ідзём,
Як дым прад вялікім агнём
Ідзе і дарогі не знае,
Бо сам ад сябе — уцякае.
А мы заблудзіліся ўночы,
Нас вецер сцяжынаю воўчай
Вадзіў, як сляпых, жартаваў
І нам адпачыць не даваў,
Бо ведаў, што толькі дарога
Дамоў прывядзе, як да Бога,
Якому маліліся мы,
Пакінуўшы нашы дамы...
І сонца ўзышло зноў высока
І шлях асвятліла далёка,
Якім мы дадому ідзём,
Як дым прад вялікім агнём...

БАЛАДА АПОШНЯГА КНЯЗЯ

Апошні князь у замку белым
Жыццё паціху дажываў.
Яго багацце ўсё стухнела,
І ў куфрах вырасла трава.
Заіржавелі меч і латы,
І ўкралі цыганы каня.
І прывіды жылі ў палатах —
Князёва змерлая радня.
І ён сядзеў каля каміна,
Агню памерці не даваў.
І пра халопскую дзяўчыну
Начамі вершыкі пісаў.
Яе на кірмашы заўважыў.
Ды толькі князю не раўня
Халопка, што ля печы ў сажы,
На вуліцы ў гразі — штодня.
Гарбату піў, гуляў у карты

І марыў з'ехаць за мяжу,
Але ўздыхаў, казаў: «Не варта...»
Пара ўжо ратаваць душу...»
І Біблію чытаў памалу,
Глядзеў, што ў пекла, у камін.
І ціха свечка дагарала
У цішы будучых руін.

БАЛАДА ЖЫЦЦЯ І СМЕРЦІ

Па дарогах няшчаснай Айчыны,
Як анёлы, хадзілі жанчыны
І шукалі забітых сыноў,
Што палеглі ад чорных мячоў.
І мяне ўсё ж знайшлі нежывога,
Маладога яшчэ, нечужога,
І схіліліся па-нада мной,
Нібы кветкі над мёртвай пчалой.
І сказала адна, маладая,
Што адна тут мяне пахавае
Пад зялёным ракіты кустом,
Пад высокім дубовым крыжом.
І пайшлі па дарогах Айчыны,
Як анёлы, старыя жанчыны.
А са мной засталася адна,
Ні дачка, ні сястра, ні жана,
А жанчына, як смерць, маладая,
Што начамаі да зорак лятае.
І мяне цалавала яна,
Як дачка, як сястра, як жана.
Ды мяне яна не ажывіла,
Бо мяне адзінота забіла.

БАЛАДА ВАМПІРА

Вы п'еце кроў, раней пілі віно,
Начамаі залятаеце ў вакно
Пакоя, дзе юнак прыгожы спіць
І вас, князеўна маладая, сніць.

І вы, над ім схіліўшыся ўначы,
Не можаце ў сабе перамагчы
Князеўну беларускае зямлі.
Вы слаўнаю князеўнаю былі!
Юнак прачнецца і палюбіць вас,
І спыніцца, нібы гадзіннік, час,
Але на міг — пакуль не закрычыць
Юнак, які, нібы забіты, спіць.
І пройдзе ноч, і вы ў скляпенне зноў
Схаваеце няшчасную любоў
Да юнака, да беднае зямлі,
Дзе слаўнаю князеўнаю былі...
І прыйдзе князь прыгожы, як сакол,
З сабою прынясе з асіны кол
І вам у сэрца востры кол заб'е,
І, кол забіўшы, ён заб'е сябе...
Ды дзе той князь? Яго няма даўно.
Вы п'еце кроў, раней пілі віно,
Начамі залятаеце ў вакно
Да юнака, які не знае вас.
І спыніцца, нібы гадзіннік, час,
Калі прачнецца і пабачыць ён
Вампіра, што яго вартуе сон...

БАЛАДА СОНЦА

...І сонца патухне, як свечка ў царкве,
І цемра, як дым, у наш свет наплыве,
І свет наш патоне, як камень цяжкі
У чорнае плыні чарнюткай ракі,
Калі ён прачнецца і сонна ўздыхне
І ў небе пабачыць, нібыта ў вакне,
Вялікае сонца, што столькі шукаў
На шэрай зямлі сярод пылу і траў.
Ды спіць ён, як мёртвы, як цень ад крыжа,
Як кропля крыві на спакоі нажа,
Наўзбоччы сцяжыны, наўзбоччы жыцця,
На дзідах травы і на крылах лісця,
Што светла зляцела ад дыху вятроў
З зажурана-ціхіх, як вечар, кустоў.

І покуль ён спіць, я куплю пісталет,
Застрэлю яго і ўратую ўвесь свет.
І людзі, забойцу, убачаць мяне,
І кожны, забойцу, мяне пракаляе,
І буду я смерці, як волі, шукаць
І свечку,
як сонца,
прад сном задзімаць...

БАЛАДА ПАТОПУ

Сцякла ў невядомасць вада ад патопу.
Пад небам, нібыта пад Боскай рукой,
З'явілася наша, як вечнасць, Еўропа,
Вадою амытая, нібы слязой.

І ты адшукала мяне і сказала:
— Як хочаш ты сам, так цяпер і жыві...
І, нібы вада ад патопу, прапала,
І, нібы агонь, засталася ў крыві.

Я крыкнуць хацеў у адказ, і нічога
Не змог я прамовіць, хоць моршчыў свой лоб.
Як крыж, прада мною ляжала дарога
І ўсцяж — невядомасць, нібыта патоп...

БАЛАДА МАКСІМА ЛУЖАНІНА

Жыццё прайшло, як кніга прачытана...
Жыццё прайшло, нібы святло ўзарвана
І Храм разбураны на ўзгорку тым,
Дзе ўсё як сон, дзе ўсё як райскі дым...

Жыццё прайшло, але было жыццё,
Нібы на дрэве высахлым лісцё
Было.

І больш ніколі ўжо не быць
Пад гэтым небам, дзе аблокам плыць,
Табе і мне і гэтаму святлу,

Падобнаму на вострую стралу,
Што, пранізаўшы нашу цемнату,
Ляціць далей і плача на ляту...

Жыццё прайшло, нібыта дзень прайшоў,
І паўзлятала вараннё з крыжоў,
І свечкі захлынуліся святлом,
Нібы згарэў стары гасцінны дом...

БАЛАДА ПАЎЛІНЫ МЯДЗЁЛКІ

Снілася дзяўчыне...
Янка Купала

Снілася дзяўчыне залатое ранне,
Снілася дзяўчыне вечнае каханне.
Ды нічога вечнага не было й не будзе,
Ранне залатое не патрэбна людзям,
Як не трэба воля, як не трэба вецер...
Не засвецяць зоркі, як не прыйдзе вечар,
Як вясна не прыйдзе, сад не закрасуе.
Снілася дзяўчыне, што яе цалуе
Самы найпрыгожы, наймілейшы самы,
І ляціць лістота — пісьмы-тэлеграмы —
З явара сівога да краса-каліны
У чужыну-далеч з любачае Айчыны.
Снілася дзяўчыне часта немаўляты,
Нібы кветкі ў садзе ля бацькоўскай хаты,
І ў слязах дзяўчына сустракала ранне
І глядзела ў поле, дзе ў густым тумане
Не чужая постаць, як туман, знікала...
Снілася дзяўчыне, што яна сказала,
Што сказаць прад Богам і людзьмі хацела.
І душой у неба, як матыль, ляцела
Ад размоў і чутак, ад усмешак, смеху,
Каб бліжэй да Бога, каб бліжэй да грэху...
Снілася жанчыне, што яна дзяўчына,
Снілася мужчыну Беларусь-краіна...

ЧОРНАЯ БАЛАДА

Чорнае сонца над полем плыло,
Быццам лютэрка таго, што было,
Быццам забітае слова «люблю»
Ціха пакінула нашу зямлю
І над зямлёю, як прывід, плыве,
Не разумеючы, што не жыве,
Як не жыве пад нагамі лісцё,
Колер згубіўшы і стаўшы смяццём...
Чорнае сонца над намі плыло,
Быццам з далёкіх планет НЛО,
Быццам бы поўная бочка віна,
Быццам бы наша з табою вясна,
Чорным былём засяваючы час,
Чорнаю кропкаю стала для нас...
Чорнае сонца над светам плыве.
Мы, як мурашкі ў высокай траве,
Сонца не бачым, бо сонца, як дым,
Вочы нам слепіць, пакуль што жывым...

ЗІМОВАЯ БАЛАДА

Жывыя... Жывыя... Жывыя...
А вецер за вокнамі вые,
І снег быццам белы пажар,
І ў снезе, як прывід, ліхтар
На вуліцы белай стаіць.
Мы дома. Нам хочацца жыць,
Як снегу, што з неба ляціць
На кветкі жывыя... Жывыя,
Нібы матылі мы начныя
З апаленым крылём... Жывыя...
А некаму смешна да слёз,
Што я табе кветкі прынёс
Жывыя... Жывыя... Жывыя,
Нібыта анёлы ручныя,
Бялюткія ружы. Жывыя.
А вецер за вокнамі вые,
І снег быццам вечны пажар,

І мы далятаем да хмар
Жывыя... Жывыя... Жывыя
І гэтаму свету чужыя,
Як кветкі зімою жывыя...
Жывыя, як словы святых,
Як Авэ Марыя, як Авэ Марыя...

БАЛАДА АЙЧЫНЫ

— Не хадзі ты ў поле, бо там смерць гуляе,
А ідзі ў карчомку, там віно чакае...
Толькі ён нікуды не пайшоў з хаціны,
І смяяліся над ім усе жанчыны.
А адна маўчала і слязу губляла,
І ад слёзаў ейных крапіва завяла,
Што спавіла сцежку да хаціны ціхай,
Дзе хадзіла шчасце, дзе сягоння ліха,
Сеўшы на каменне, хітра паўтарае:
— Не хадзі ты ў поле, бо там смерць гуляе,
А ідзі ў карчомку, там віно чакае...

І пайшоў па сцежцы весела хлапчына,
І куды ён прыйдзе — будзе там Айчына.

БАЛАДА БЕЛАРУСКАГА ЛЕСУ

Лес высокі з глыбокім карэннем...
Не палохайце лес вынішчэннем!
Лес трымае нябёсы над намі,
І нябёсы — малітвай у Храме.
Лес загіне — не будзе нікога,
І жалобнаю стужкай дарога
Утравее ў прасторы пустым...

...Ды развеюцца попел і дым,
І пральецца вада дажджавая,
Нежывая вада і жывая,
І карэнне ў зямлі зноў працнецца,
І ад кволай бярозкі пачнецца

Новы лес на пакутнай зямлі,
Дзе з табой, як ваўкі, мы жылі,
Дзе палохалі нас вынішчэннем
І наш лес, што з глыбокім карэннем,
Як народ наш, які не баіцца
У жыцці, як у дыме, згубіцца...

Не палохайце лес вынішчэннем!

БАЛАДА КАРАЛЯЎ

«Ніколі нам суседзі не спрыялі,
І кожны думаў толькі пра сябе...» —
Гаворыш ты задумліва ў журбе,
Парваўшы нітку, на якой каралі
Свяціліся, цяпер яны ў траве,
Нібыта ў лесе наш народ вялікі,
Дзе закрычыш, і воўк пачуе крыкі,
І мала хто да сцежкі дажыве,
Што выведзе да нашага святла,
Якое ёсць, як нітка, дзе каралі
Сябе па-каралеўску адчувалі
І нітка доўгай, як жыццё, была...
«Ніколі нам суседзі не спрыялі...» —
Я за табою ўслед не паўтару,
А моўчкі буду сабіраць каралі...

І ўсіх караляў я не сабяру...

БАЛАДА ЗАКАХАНАГА МАСТАКА

Ён хаваў свае творы, нібыта грахі,
Што няволяць душу, быццам бы берагі
Беларускую рэчку, якая вясною
Разліваецца, быццам блакіт над душою
З адзінокага неба, нібыта з вакна,
За якім ты, як сонца, заўсёды адна...
Ён хаваў свае творы, нібыта зладзей,
Што дажджліваю ноччу залез у музей

І партрэты прыўкраснай князёўны пакраў
І назаўтра пра гэта людзям раскажаў,
Каб судзілі яго, як на Страшным Судзе,
І ўтапілі ў маўчанні, нібыта ў вадзе...
Ён хаваў свае творы, нібыта сцягі...
Ён хаваў свае творы, нібы ланцугі...
І нарэшце яго пахавалі самога,
Бы схавалі запалкі ад хлопца малога...

БАЛАДА ІМІГРАЦЫІ

Твая іміграцыя — вёска твая,
Дзе ўжо анікога не ведаю я
І ведаць не буду, хоць ведаць хачу.
І ты не пачуеш, калі закрычу,
Што дрэнна мне тут сярод гэтых муроў,
Хоць, знаю, табе там не лепш ля платоў
Бадзяцца, шукаючы нашы сляды,
Нібы пасля п'янкi сцюдзёнай вады
Шукаць і не бачыць, што ўсё ўжо як тло,
Якое яшчэ хоць і мае цяпло,
Але без святла, без якога не жыць,
Не бачыць, як час, бы мурашка, бяжыць
І ў травах знікае, як вёска твая,
Дзе ўжо анікога не ведаю я.
І ты мне напішаш пісьмо, і яно
Нібыта ўпадзе на цямнюткае дно
Глыбокае студні, бо будзе ляжаць
У скрынцы паштовай і ветру чакаць...

БАЛАДА СКРЫПАЧКІ

Дзяўчына на скрыпцы іграла,
Нібыта з Хрыстом размаўляла,
Нібыта агнём частавала...

Самота ў агні бушавала,
Яе, каб памерці,— хапала...
І вены, як струны, парваны,

Вада вылівалася з ванны,
Як кроў з пачарнелае раны...

І плакала скрыпка, і маці,
І людзі, як цені, у хаце,
І сонца крывёй, як у ваце,
У хмарах шапталі аб страце...

І ты быў ва ўсім вінаваты,
І бег ты ад чорнае хаты
Па вуліцах, як па пустэчы,
І воран садзіўся на плечы
Табе, і з цябе вылятала
Душа, што з Хрыстом размаўляла
У час, як на скрыпцы іграла
Дзяўчына, якая кахала...

БАЛАДА МАНЦЬЕРЫ

Быццам верш на чарнюткай паперы,
Ты хацеў нарадзіцца ў Манцьеры,
Каб нічога не ведаць пра нас.

Але ўжо ты не хочаш нічога,
Бо даўно затравела дарога
Да Манцьеры да самай якраз.

І няма аніякай Манцьеры,
Быццам вершаў на чорнай паперы
Не было, бо ніхто не пісаў.

Але ты ўсё ж хацеў нарадзіцца
У Манцьеры, з якой нам дзівіцца,
У якую ты ў думках лятаў.

СЯВРОЎСКАЯ БАЛАДА

...Я стаў чужым, як выпітая пляшка,
Што ля дарогі пад кустом ляжыць,

Дзе час ідзе спакусна, як манашка,
Якую нельга, як віно, любіць.
Я стаў чужым, як лісце пад нагамі,
Што страціла раптоўна прыгажосць,
Бо дзень прайшоў, аплаканы вятрамі,
Як наша залатая маладосць.
Я зноў адзін, як выхад з лабірынта,
Як цішыня на вастрэй мяча,
Як кроў на белым мёртвым полі бінту,
Ці зноў не разумею ні чарта
Я ў гэтым свеце, дзе сябры, як цені,
Бываюць толькі ў сонечныя дні
І нашы справы, нашы летуценні
Нявечныя, як вечныя агні...
Я стаў чужым, нібы чужое гора,
Якое анікому не баліць.
Яшчэ хачу вярнуцца я ва Ўчора,
Яшчэ хачу манашку спакусіць
І быць чужым, як Азія чужая,
Якую нам павек не зразумець.
І мы па-над Еўропай пралятаем,
І доўга нам фанераю ляцець...

БАЛАДА ВАЎЧЫНАЙ ЯМЫ

Ты сядзіш, як у ваўчынай яме,
У адвечным страху ды журбе.
Нехта ж моліцца ў забытым Храме,
Просьячы ратунку й для цябе
І ад страху, і ад той журботы,
Што душу апальваюць агнём,
Каб на вечнае пытанне: «Хто ты?»,
Як згарэць, назваць сябе рабом
І схаваць сябе ў ваўчынай яме,
Каб перачакаць у ёй вятры,
Што зламалі крыж на белым Храме
І стушылі свечкі ўсе ўнутры...
Пройдзе час, і Бог да нас загляне,
І мы выйдзем з Богам з цемнаты,
Ды ніколі Храмам нам не стане

Яма, дзе сядзіш сягоння ты.

БАЛАДА ПЫЛУ НАД ДАРОГАЙ

Пыл плыве над дарогай, як тое,
Што было і чаго ўжо няма,
І бярозам лісцё залатое
Больш ужо ад вятроў не ўтрымаць.
І счарнее лісцё залатое
І, счарнеўшы, нам скажа з табой,
Што навокал усё тут чужое
І дарогай ідзем мы чужой.
І пазгубімся мы ў лістападзе,
І з лісцём на кастрах мы згарым.
І ўзяціць над дарогаю дым,
Разам з пылам і снегам асядзе,
Паплыве над зямлёю, як тое,
Што было і чаго ўжо няма.
І ў сняжынках, бы ў кветках, зіма
Адлюструе святло нежывое,
Ад якога нідзе не схавацца...
А пакуль над дарогаю пыл,
Нам праз пыл, як праз вечнасць, вяртацца
Да сябе, да жыцця, да магіл...

БАЛАДА ДАЖДЖЛІВЫХ ДЗЁН

Дажджлівых дзён халоднае святло
Плыве па рэчцы ў першы снегапад
І працінае, быццам бы стралой,
Маю душу, нібыта вецер — сад,
Дзе нам з табой ніколі ўжо не быць,
Як знічкам у нябёсы не ўзяцець,
Як узлятаюць светла галубы
Там, дзе лістоты восеньская медзь
І дождж сцяжыны нашы залілі.
І я іду, як гэты дождж ідзе,
Па залатой, нібы агонь, зямлі,
Па мёртва-чорнай, як нябыт, вадзе,

Дзе дзён дажджлівых тоіцца святло,
Плыве спакойна ў першы снегапад
І працінае, быццам бы стралой,
Тваю душу, нібыта вецер — сад...

БАЛАДА НЕВЯДОМАСЦІ

Ты ідзеш невядома куды,
Ты ўцякаеш ад сну і жуды
І не бачыш наперадзе дня,
Толькі чуеш — па следзе гайня,
Ад якой анідзе не ўцячы.
Над табою, як лёс, крумкачы.
Ты ідзеш невядома куды,
І снягі быццам з раю сады,
І вятры нібы ў пекле пажар.
Ты ўцякаеш ад явы і мар,
Ды ўцякаеш, я знаю, дарма,
Хто ўцякае — таго ўжо няма,
Як няма ў дамавінах цяпла,
Як няма ў галавешках святла...

БАЛАДА ЎСХОДУ СОНЦА

...Закончылася ноч, нібыта ў нас віно,
Нібыта чорнае разбілася вакно,
І вецер у пакой наш заляцеў, як глыж,
І на царкве анёлам засвяціўся крыж,
І дзень пачаўся, як з пагорка росны шлях
У свет, дзе лета каласіцца на палях,
Дзе мы з табой яшчэ не думаем пра скон,
Дзе неба па-над намі, як царкоўны звон,
Звініць і абуджае наш няўтульны свет
Ісці да Храма, што, нібыта Божы след,
У травах не губляецца, нібы ў вяках,
І слёзы выпяваюць у сляпых вачах,
І вочы бачаць, як наш новы дзень ідзе,
Нібы дзіця, па залатой вадзе...

БАЛАДА ВОСЕНЬСКАГА ТУМАНУ

Восень пачынаецца з туману,
Быццам бы агонь вялікі з дыму.
Дымам аніколі я не стану,
Дымам, што ахутае Радзіму,
Каб ізноў праз нашыя магілы
Праляглі, нібы крыжы, дарогі,
Што нас не вядуць за небасхілы,
А ў карчму і цёмныя астрогі,
Дзе ніколі не бывае сонца
І ніколі там яно не будзе...
«Колькі нам заплаціш ты чырвонцаў?» —
Зноў пытаюцца ў падтанка людзі
І, адказ чакаючы, праз восень,
Быццам праз агонь, ідуць, знікаюць
І, глядзіш, нічога ўжо не просяць,
Праз туман дарогі не шукаюць...

Восень пачынаецца з туману...

БАЛАДА ВОЛІ

Не пускайце мяне вы на волю,
Не шапчыце пра волю вы мне,
Бо люблю сваю сумную долю,
Нібы костачку вішні ў віне.
А дзе воля — ніхто з вас не знае
І ніколі не будзе ўжо знаць,
Бо над вамі ўжо д'ябал лятае
І ў вас вочы, як пекла, гараць.
Не пускайце мяне вы на волю,
Бо я волі баюся, як вы,
Бо я ваш, бо я з вашага поля,
Дзе ўздымаецца попел сівы
Аж да хмар са згарэлага Храма,
У якім не маліліся мы,
А малілася нашая мама,
Каб не зналі сумы і турмы
Адзінокія сумныя дзеці,

Што хацелі, каб лепей было...
Не ўтрымаць вам мяне, бо я — вецер,
І ў віне я не бачу святло...

БАЛАДА АБЫЯКАВАСЦІ

«Нікому нічога не трэба...» —
Гаворыш, нібыта гарыш.
І чуе цябе толькі неба
Далёкае, нібы Парыж.

«Нікому не трэба нічога...» —
Гучыць, бы ў царкве, у душы.
І, як на чужыну,— дарога,
І ўсцяж ліхтары, як крыжы.

«Не трэба нічога нікому...» —
Услед, нібы д'ябал, ляціць.
Ніхто не чакае больш дома,
І дом твой турмою стаіць.

«Нікому нічога не трэба!» —
Сабе праз стагоддзі крычыш.
І чуе цябе толькі неба,
Маўклівае неба, як глыж...

БАЛАДА СЦЕН

Што ж будзе, як дрогне, як рухне яна?
Каго пад сабой пахавае?

Максім Багдановіч

Можа, заўтра, а можа, праз год
Трэснуць сцены між нас, нібы лёд,
І святло, як вясною вада,
Нас абмье і знікне жуда
З нашых душ, нібы з дрэў груганы
Па-над полем, дзе болей вайны

Нам ніколі ўжо не распаліць,
Бо над полем наш дым праляціць...
А пакуль што між намі сцяна
І далёка, як неба, вясна,
Дзе вада, як вясною святло,
Змые ўсё, што між намі было.
Прыйдзеш ты, і табе раскажу,
Што я жыву, як трава без дажджу,
Як сцяга, што вядзе на клады,
Як у траўні без кветак сады...
Ды не заўтра і нат не праз год
Трэснуць сцены між нас, нібы лёд...

БАЛАДА ШЧАСЦЯ

Сорамна шчаслівым быць паэтам
І дзяўчатам вершы прысвячаць,
Нібы на дуэлі з пісталета
У аблокі ў час вайны страляць,
І не думаць, для чаго і хто ты
І чаму такі самотны я
За вакном сяджу, нібы за плотам.
Дзень за днём ідзе і год за годам,
І чакаем мы, як Бога, дня,
Што нам скажа: «Атрымайце шчасце!»
Ну а шчасця не было й няма,
І яго ў шчаслівага не ўкрасці,
Украдзеш — законная турма,
Дзе няшчасным будзеш ты паэтам,
Што дзяўчатам вершы прысвячаў,
Нібы снег ствараў спякотным летам,
А зімою кветкі рассяваў
І не думаў, для чаго і хто ты
І чаму такі вясёлы я.
У піўбары на апошні золты
У Варшаве на сыходзе дня
Добра п'ю і не чакаю шчасця,
Бо, як піва пенаю, яно
Можа ўзняцца, тут жа і апасці,
Нібы камень на марское дно...

БАЛАДА ВЯТРОЎ

Прыляцеў белы вецер з усходу
І лісце з нашых дрэў абарваў,
Агаліўшы, як голле, самоту,
Пыл узняў, нібы дым, з жоўтых траў.

Ты спыніўся, як цень, і заплакаў,
І сказаў, што баішся вятроў,
Што з усходу лятуць, як сабакі,
Як гайня азіяцкіх ваўкоў.

Ды падзьмуў раптам вецер заходні
І зламаў наша дрэва. Праз міг
Ты сказаў, што для нас вецер шкодны
І вятроў нам не трэба чужых.

І заціхлі вятры панаўкола,
Бы спыніўся адведзены час
Мне з табой, і зляцелі анёлы,
Нібы лісце з нябёсаў, да нас...

БАЛАДА НОЯ

Мне ў каўчэзе Ноевым сярод патопу
Доўга снілася спакусна па начах
Залатая, быццам бы агонь, Еўропа,
Шэрая, як попел на пустых палях.
Мы плылі няведама куды праз вецер,
І здавалася, што падмануў нас Ной
І ніхто не застанецца ў гэтым свеце,
Ну а з нас ніхто не трапіць нат і ў той.
І глядзеў я ўдалячынь, нібыта ў прорву,
Чорную, бясконцую, нібыта сон,
І глядзеў на Ноя, як кароль на торбу,
У якога слугі адабралі трон.
І плылі мы доўга, і плылі мы вечна,
І сваю Еўропу кожны адшукаў,
Шлях каўчэга ў моры

стаўся Шляхам Млечным,

І каўчэг у небе, як анёл, прапаў...

І гляджу я ў неба, і чакаю Ноя,
І мне часта сніцца доўга па начах
Мора, быццам бы вуголле, залатое,
Шэрае, як попел на пустых палях...

Балада вясновага дня

БАЛАДА СВІТАННЯ

...І раптам зоры, як вуголле ў прыску,
У небе сонным пачалі стухаць,
І ў сэрца сум, нібыта ў Храм вятрыска,
Пранік... Хаця чаго тут сумаваць,
Калі сыходзіць ноч, як снег счарнелы
З палёў, дзе ты адзін ідзеш дамоў
І пад нагамі лёд з вясной нясмелай
Хаваюць плыткасць першых ручаёў,
Нібы святло, што выспела зімою,
Нібыта сум па тым, што ўсё, як сон,
Канчаецца, знікае, як з вадою
Жыццё знікае, як святло з вакон
Знікае ў хаце, дзе ты нарадзіўся,
Дзе ўжо нікога сумнага няма,
Як зорак, на якія ты дзівіўся,
Што зніклі і якіх шукаць дарма...

БАЛАДА РАНИЦЫ

Нібы вада жывая, працякло
Праз далячынь, нібыта праз пясок,
Світалнае вясновае святло.
І сонца, нібы залаты лісток,
Праз снег счарнелы квола прарасло,
І цені ажылі, і ты прыйшоў,
Нібыта вестка добрая, дамоў,
Але цябе сустрэў замок стары
І гурбы снегу шэрага ў двары,

Як адзінота горкая бацькоў,
Якіх няма, як радасці няма
У тым, што ўжо канчаецца зіма
І, як вада жывая, працякло
Праз далячынь і воблакі святло...

БАЛАДА ПОЎДНЯ

А поўдзень, як сярэдзіна ракі,
Ракі, якая з кожным днём шырэй
Святлом віруе, топіць чаўнакі,
Што з лёдам выплылі з тваіх вачэй,
Калі ты плакаў, гледзячы на свет,
Дзе ты адзін, нібы на лёдзе след,
Пакінуты параненым ваўком,
Што бег, як цень таго, што ўжо было
І ўжо ніколі больш не прыйдзе ў дом,
З якога, нібы кроў, сышло святло,
Дзе ты глядзіш праз слёзы, як праз лёд,
На плыткую сярэдзіну ракі,
Дзе адпывае ў небеўце твой год,
Самотны, як у лёдзе чаўнакі...

БАЛАДА ШАРАЙ ГАДЗІНЫ

Памерла сонца, каб зноў нарадзіцца,
І змрок, як попел, выпаў на зямлю
Ад спаленага сонца, ды люблю
Раку, што лёдам маладым іскрыцца,
Як леташняй збялелаю травой
Твой бераг, дзе ўжо снегу больш няма,
Як зараз хмар у небе над табой,
Дзе журавы лятуць, нібы сурма
Гучыць, бо сонца мёртвае і нам
Ісці дамоў, нібы вяртацца ў Храм
Праз змрок і вецер, праз жыццё і смерць,
Каб спаленае сонца ажыло...

БАЛАДА ВЕЧАРА

Звечарэла, ды няма вячэры,
Ды няма нікога ў вёсцы тут,
І няма і табе ўжо родны кут,
Дзе рыпяць, нібыта плачуць, дзверы,
Праз якія вецер залятае
З вуліцы, дзе зорка маладая,
Як у чорных травах, у нябёсах
Вырасла і свеціцца адна,
Кволая, як гэтая вясна,
Светлая, нібы іскрынка ў слёзах...
16—22.06.2005

Балада аднаго тыдня

БАЛАДА ПАНЯДЗЕЛКА

Пачынаецца дзень, як пажар,
У якім нехта сёння згарыць
І ўзяціць адзінока да хмар,
Каб камусь адзінока тут жыць
І згараць у нябачным агні,
Што з самоты нябеснай, як цень,
І зямной, як трава, мітусні.
Як патап, пачынаецца дзень.
Пачынаецца дзень, нібы кроў
Успывае з глыбокіх азёр,
Праступае з зялёных лістоў,
Што мо заўтра памкнуцца да зор
І ўпадуць нам пад ногі з табой
На дарозе, што сёння ў гразі.
Тут магілы адна на адной,
Тут паэты ляжаць і князі,
Што згарэлі ў нябачным агні
І не думалі, каб як пажыць,
Адно ведалі — іхнія дні
Як цвікі, што ў Хрыстовым крыжы.

БАЛАДА АЎТОРКА

...У аўторак ты заплачаш разоў сорақ,
І нічога тут не зменіцца ані,
Бо аўторак новы прыйдзе, як аўторак,
Як прыходзяць і прыходзілі ўсе дні,
Дзе было ўсё, як сляза на вейцы ў маці,
Што адна, як і адно ў цябе жыццё,
Сумнае, як песня аб забытай хаце,
Дзе на ганку, быццам бы агонь, лісцё.
І нічога ты не скажаш, а маўкліва
Пойдзеш праз аўторак, як праз гай стары.
Будзеш ты няшчасны, будзеш ты шчаслівы,
І ўсё будзе так да часу да пары,
Бо ў аўторак ты заплачаш разоў сорақ,
І ніхто не ўбачыць тут слязы тваёй,
Бо аўторак будзе, будзе як аўторак,
Быццам вецер, быццам неба над зямлёй...

БАЛАДА СЕРАДЫ

...А ў сярэду да цябе я не прыеду,
Як не вернецца ўсё тое, што было,
І ты будзеш плакаць цэлую сярэду,
І цяпліць у свечках боскае святло,
І выходзіць часта з хаты на дарогу,
На якой калюгі вокнамі ў той свет,
У якіх не бачна сёння анічога,
У якіх убачыць мо адзін паэт
Неба і мінулыя гады-часіны,
Дзе з табою мы шчаслівыя былі,
Марылі пра волю не сваю, Айчыны,
Што была і будзе вечна на зямлі...
Адышло былое, як і не бывала,
І ў сярэду не сустрэцца мне з табой.
Ты тады другога ў парку сустракала,
Я тады ж у парку думаў аб другой.
І ў сярэду да цябе я не прыеду,
Як не вернуцца шчаслівыя гады,
Дзе ў аўторак цалаваўся разоў сорақ

І цвілі зімою зоркамі сады...

БАЛАДА ЧАЦВЯРГА

Чысты чэцвер, як паперы чысты ліст
І як першы снег, што сёння за вакном,
Дзе ў нябёсах сонца, як чырвоны ліс,
След у хмарах замятаючы святлом,
Ад цябе на захад уцякае зноў,
І ты зноў імкнеш няведама куды,
Нібы воўк, які спалохаўся ваўкоў,
Што прыйшлі да рэчкі да жывой вады,
А вада схавалася пад снег і лёд.
Чысты снег, нібы паперы чысты ліст,
Прад якім ты грэшны, прад якім святы,
Сумны, як у лёд умерзлы параход,
Страшны, нібы на дуэлі кулі свіст.
Пройдзе час — і снег зноў зробіцца вадой,
І, нібы Хрыстовы ногі, берагі
У ракі абмьюцца, і мы з табой
Пойдзем у царкву, каб замаліць грахі...

БАЛАДА ПЯТНІЦЫ

У пятніцу ты сабралася ў святліцу,
А святліцы той ужо даўно няма,
І ты стала плакаць і ў слязах маліцца,
І плыла над светам саванам зіма,
І крычала варанне па-над дарогай,
Па якой ішла ты, як ідзе святло
Па галінах дрэваў, каб вясной з трывогай
Лісце, нібы сонца, раптам прарасло.
І глядзелі следам за табой ваўкамі
Людзі, што забыліся, што тут яны
На сваёй зямлі, і могуць быць людзямі,
І зімой не толькі сніць пра шчасце сны,
Бо ў пятніцу ты сабралася ў святліцу
І святліца будзе, як і будзе цень,
І кароткай будзе нашая пятніца,

Як твая спадніца, што вышэй калень...

БАЛАДА СУБОТЫ

«У суботу прэч гані самоту...» —
Ты сказаў, як свечку запаліў,
І той свечкай асвятціў суботу
І віна, нібы святла, наліў
За сяброў і ворагаў, якія
Помняць, што ты ёсць, як гэты свет,
Дзе мы ўсе самотныя, такія,
Як раса на восеньскай траве,
Над якой вятры лятуць і хмары
І знікаюць, як знікаем мы —
Хтось у полі, хтось у тлумным бары,
Хтось у чорнай цішыні турмы,
Бо ніхто не прыйдзе і не скажа:
«Я цябе, самотнага, люблю...»
І ўміг белым снегам стане сажа
І ўпадзе на грэшную зямлю
З неба, пад якім штодня згараем,
Верачы — камусь патрэбны мы,
Бо суботу, як вясну, чакаем,
Не спазнаўшы будняў, як зімы...

БАЛАДА НЯДЗЕЛІ

Адыходзіць нядзеля, як сонца заходзіць,
Як жыццё ўжо пражытае чорнай зямлёй,
Засыпаецца цемраю сонца і ў лёдзе
Найглыбокіх нябёс чырванее крывёй
Тых герояў, якіх мы не помнім з табою...
Адыходзіць нядзеля, як Ноеў каўчэг
Адплывае, і перад патоўнай вадою
Ён як ліст, на якім наш запісаны грэх...

5—8.11.2004

Балада аднаго года

БАЛАДА СТУДЗЕНЯ

Студзень без снегу, як луг без травы.
Сёння Каляды. Ідзем да царквы.
Хто памаліцца, а хто — памаўчаць,
Хто нарадзіцца, а хто — паміраць.
Чорна навокал, нібыта пажар
Тут уздымаўся, як лес, аж да хмар,
Дзе адзінокая зорка цяплела
Светлая, быццам Хрыстовае цела,
Што не астудзяць ніколі вятры.
Сёння ты юны, а заўтра — стары
Будзеш спакойна ісці да царквы,
Быццам бы снег, што нядаўна ляцеў
Лісцем бялюткім з анёлавых дрэў
У цішыню пажайцелай травы,
Каб там, знікаючы, студзень любіць
Столькі, пакуль снег з нябёсаў ляціць...

БАЛАДА ЛЮТАГА

Пытаецца люты: «Ці добра абуты?»
І ветрам сцюдзёным здзірае снягі
З дарогі, як скуру з вужакі заснутай,
Якой светла сняцца людскія грахі.
І ты зноў баішся далёка ад хаты
Ісці праз завейную белую ноч,
Бо ў небе за хмараю нехта рагаты
З ямлі не адводзіць задымленых воч,
Дзе з комінаў дым, адлятаючы ў неба,
Віецца над вёскай кудзеляй з цяпла,
Дзе тонкія нітачкі зімняга срэбра
Уткаліся й светла лятуць да святла
Задумлівых зорак, што больш ад марозу
Не могуць ужо размаўляць між сабой...

БАЛАДА САКАВІКА

...І трэснуў лёд, як неба, пад нагамі,
І хлынула вада, нібыта з горла кроў,
І папаўзла, нібы змяя, за намі,
І, бы ў каўчэгі, мы да берагоў
Пабеглі напалохана і дзіка,
Нібы ваўкі, што першы раз агонь
Убачылі, як смерць сваю, вялікі
І ўміг забыліся пра весні гон,
Бо трэснуў лёд, як вечнасць, пад нагамі
І хлынула жыццё, нібы вада,
Халоднае, дзе мы павінны самі
Уцяміць, што ёсць радасць, што бяда.
І, як па лёдзе, мы бяжым па свеце,
Не знаючы, што нас чакае там
За даллю белай, дзе вясна, і вецер,
І чорны лес, і белы-белы Храм...

БАЛАДА КРАСАВІКА

Вярнуліся птушкі з далёкіх краін,
І толькі дамоў не прыйшоў ты адзін,
Бо дома няма — яго змыла вадой,
Самотна-вясновай, нібыта слязой.
І бачылі людзі, як дом твой сплываў
У свет, як каўчэг, паміж дрэў, нібы траў,
Высокіх і чорных, як цень ад бяды,
І крыгі плылі, як Харону лісты...
І людзі глядзелі на мора-ваду,
І кожны маліўся — палохаў бяду,
І сонца ўзыходзіла па-над зямлёй
Вялікай і светлай малітвай людскай.
І там, дзе твой дом адзінока стаяў,
Успыхнулі кветкі сярод жоўтых траў,
Нібыта вуголле забытых кастроў,
Нібыта самота пражытых гадоў...

БАЛАДА ТРАЎНЯ

Трава, як агонь, прарастае праз тло,
І, нібы віно маладое, святло
Душу тваю хмеліць да крыку, да слёз.
А неба самотнае, нібы Хрыстос,
Глядзіць на траву, што, нібыта цвікі,
Старое лісцё прабівае наскрозь,
І выюць вятры — маладыя ваўкі,
Што кроў тут адчулі — на травах расу,
Якую з травы твае ногі страсуць,
Калі ты зноў выйдзеш на луг, як у свет
Трава, што агнём прарастае праз тло,
Каб тло зноў згубілася ў новай траве
І кветкамі, нібы агнём, зацвіло...

БАЛАДА ЧЭРВЕНЯ

Пачынаецца лета, нібы адзінота
Зноў спрабуе спакойна напамніць табе,
Што цяпер ад жыцця не схавацца за плотам,
Бо схавацца, нібыта ўтапіцца ў журбе
Па мінулым, якое травой зарастае,
І нічога назад не вярнуць, што было.
І ў твой сад залятае пчала залатая
І збірае густое на кветках цяпло.
І глядзіш ты на кветкі і ўжо адчуваеш,
Што ўжо хутка і чэрвень, як дзень, праміне,
І ў гаі салавей, бы памрэ, адспявае,
І, як спелая вішня ў блакітным віне,
Сонца ў небе сплыве ў небакрай за лясамі,
І ты будзеш спакойна свой свет абжываць,
Што абмьецца заўтра дажджом, як слязамі,
І не будзе калі па былым сумаваць...

БАЛАДА ЛПЕНЯ

Купальскія вянкi плывуць па рэчцы,
А кветку-папараць ты не знайшла.

І хоць гавораць: «Час усё залечыць...»
Табе адной, бы ўзімку да жытла,
Вяртацца неахвота ў адзіноту
Прыгожую, як з чорных сліў віно
У крышталёвай ружы, што як з лёду,
Якую кінуць хочацца даўно
Аб сценку, за якой святло і воля
І дзе купальскія вянкi пльвуць
У свет, каб не з'явіцца ўжо ніколі
У гэтым краі, дзе даўно жывуць
Самотныя, прыгожыя дзяўчаты,
Што кветку-папараць шукаць ізноў
Наступным летам выбегуць крылата
І, не знайшоўшы, вернуцца дамоў...

БАЛАДА ЖНІЎНЯ

Паспелы яблык падае на дол,
Нібыта кропля сонечнага лета.
Святла на кроплю менее наўкол.
Як спелы яблык, як сляза паэта,
У бездань часу, дзе няма святла,
У бездань часу, дзе не будзе ночы,
Ляціць святло, а ноч ужо была...
І неба сумнае, як нашы вочы,
Бо лета адыходзіць назаўжды,
Як жоўтая лістота, адлятае
Праз туманы, праз вецер, праз дажджы,
Праз поле, дзе салома залатая,
Дзе ў восень ты ідзеш, як у агонь,
Што дзесьці за гарой, нібы за светам,
Дзе п'е вадку з ракі чырвоны конь
І сонца плавіцца ў вадзе, як лета...

БАЛАДА ВЕРАСНЯ

Верасамі пахне раніцою вецер.
Сцежкі ўсе грыбныя засталіся ў леце,
Як у памяці тваёй святлынь-дарога

У бацькоўскі дом, дзе ўжо няма нікога,
Дзе каля вакна чырвоная каліна
Светлая, нібы цяпер твая Айчына,
Дзе спакусна пагне вецер верасамі,
Дзе ў нябёсы сумнымі, як свет, вачамі
Ты глядзіш і бачыш — птушкі, як былое,
Пралятаюць, павуцінне залатое
Абрываючы, што сонца перад намі
Распусціла, каб знайшлі мы самі
Сцежкі і дарожкі да сваёй Айчыны,
Дзе заўсёды светла й горка ад каліны...
Ты ідзеш праз поле, за табою вецер,
І, здаецца, анікога ў цэлым свеце
Больш няма...

БАЛАДА КАСТРЫЧНІКА

Ты ідзеш праз поле, за табою вецер,
А ў нябёсах хмары, сонца сонна свеціць,
Быццам дагарае, быццам памірае,
І ў траве зжаўцелай вечар прарастае
З кропель дажджавых, нібы з апалых зорак.
Нібы векавы курган, далёкі ўзгорак
Прад табой віднеецца, плыве ў тумане,
І глядзіш праз хвілю, ён, як дзень, растане,
І дамоў ты прыйдзеш, і сустрэне ціша,
Нібы ружа зацвіце ля крыжа...

БАЛАДА ЛІСТАПАДА

На могількі ідзеш няспешна да дзядоў,
Нібы з парэзанае вены выцякае кроў,
І вечнасць, як самота восеньскія сцежкі,
Спакойна напаўняе выстылыя вены,
І дрэвы чорныя, нібыта галавешкі,
І помнікі, нібы разбураныя сцены,
Перад табой, дзе ты ні разу шчэ не быў,
Нібы ў жыцці не сумаваў і не любіў
Ніколі ты пад гэтым небам, што як тло,

Дзе зоркі, нібы ў попеле начным вуголле,
Якое асвятляе тое, што было
І ў гэтым свеце не паўторыцца ніколі,
Як гэта восенская сцэжка да дзядоў,
Дзе лісце, як агонь,
дзе лісце, нібы кроў...

БАЛАДА СНЕЖНЯ

Як сусветны патоп, з ветрам снег.
Як сусветны пажар, лістабой
У снягах патанае з журбай
І ўспывае над снегам, як смех
Над самотай, якая была
У лістоце, якой не ўзяцець,
Бо ў лістоце замерзлая медзь
Да ссівелай травы прырасла,
Па якой дабірацца дамоў
Праз завею, нібы праз патоп,
Дзе над гурбамі поўня, як сноп
Залаты, успывае ізноў
З-за лясоў, як з мінулых гадоў,
Што на гэтай нам роднай зямлі
Са снягамі вясной адплылі
У бязмежжа й бяздонне вякоў,
Над якім завеі шумяць,
Бы анёлы і д'яблы ляцяць...

8—31.01.2005

ДАРОГА ДА ХРАМА

Храм

Навокал вясновае разводдзе, нібы пачатак патоку. На возе мяне і сястру Валою бацькі вязуць у Дубравы ў царкву хрысціць. Нашы будучыя хросныя — бацькаў брат Славiк і мамiна сястра Аля — трымаюць нас на руках, як жывых лялек. Мне хоць і пайшоў трэці год, але я раву, як рэзаны. Бацька злуецца: «Вот ты, Ніна, выдумала нейкую язду ў царкву. Прывезлі б дахаты папа — і ўсё было б, як трэба...» Усе маўчаць, а я раву. Недзе там за гарою царква...

На Радаўніцу з бабуляй Ганнай адведалі ў Крывічах магілку майго дзеда Міхася. Я, як толькі можа пяцігадовы хлапчук, дапамог бабулі з грудка вырваць траву і пасыпаць яго свежым жоўтым пясочкам. Падфарбавалі агароджу, паклалі каля крыжы некалькі велікодных яек. Дачакаліся бацюшку, які хадзіў па могілках і чытаў за памерлых малітвы. І толькі сабраліся ісці дахаты, як раптам наляцеў моцны вецер і наўкол пацямнела. Загрэмеў першы вясновы гром, узяцелі з дрэў, як сухое чорнае лісце, вароны. «Пабеглі хутчэй дамоў!..» — занепакоіўся я, але бабуля ўзяла мяне за руку і спакойна павяла ў царкву. У Храме было шмат людзей і светла...

З бацькам на возе еду ў Гарадок. Па дарозе распытваюся, дзе і што і чаму ўсё так, а не іначай. Бацька ў добрым настроі і таму расказвае з ахвотай пра ўсё на свеце. Праязджаем каля могілак. Маглі б проста праехаць, але бацька спыняе каня і вядзе мяне на могілкі паказаць, дзе і хто пахаваны з нашых блізкіх. У самім Гарадку спыняюся каля рэшткаў Храма, і тут бацька мяне заводзіць у сцены царквы і кажа: «Паглядзі ў неба...» Я гляджу, і ён пытаецца: «Што бачыш?» «Неба...» — адказваю я. «А ў небе?» Я маўчу, а бацька кажа: «А там Бог...»

У школе я добра бегаў, і мяне павезлі на спаборніцтвы ў Ракаў. Прабег нядрэнна. Да аўтубуса дахаты было яшчэ шмат часу, і нам дазволілі пабадзяцца па мястэчку. Наш фізрук некуды сышоў, старэйшыя хлопцы пайшлі піць «чарніла», а я застаўся адзін. Куды пайсці? І я пайшоў у царкву, каб паслухаць, як мяне вучыла бабуля, Божаньку. Зачынена. Перайшоў дарогу — далей за хатамі бачыўся высокі прыгожы касцёл. Падышоў да яго. Дзверы адчынены. Заходжу, а там змрочна і конь з возам, з якога людзі згружаюць

нейкія вялізныя мяшкі. Едучы дамоў, пра сваю вандроўку па Ракаве я расказаў фізруку, які на мой аповед усміхнуўся: «У касцёл у мяшках прывезлі новых грэшнікаў і цяпер усю ноч будуць з іх малоць муку. Будзеш грашыць — і цябе змелюць...»

У сярэдзіне васьмідзесятых, калі людзі перасталі баяцца хадзіць у храмы, мая сястра Валя папрасіла мяне быць хрышчоным бацькам яе сына. Я згадзіўся, і мы паехалі ў Ракаў у царкву. Людзей у Храме не было. І бацька, пасля таго як атрымаў, што яму на той дзень Бог паслаў, пацікавіўся: «Як будзем хрысціць младзенца: па поўнай праграме ці па скарочанай?» Майму швагру якраз не выпадала расцягваць святую справу на невядомы час, і ён згадзіўся на «кароткую праграму». Гадавалы Сярожа роў у мяне на руках, а я кусаў губы, каб не засмяцца, успомніўшы недзе вычытанае: «Харашо гарланіць. Відаць, камсамольскім важным будзе...»

Аднойчы ў інтэрнат Літінстытута да мяне зайшоў рускі паэт, які нарадзіўся ў Беларусі, Валерый Казакоў. Пагаварыўшы пра жыццё-быццё, ён прапанаваў: «Паехалі да мяне ў госці. Я цябе хоць пакармлю нармальнай ядой...» Жыў Валера недзе далёка, на ўскаіне Масквы. Перад тым як ехаць да яго на кватэру, ён вырашыў прайсціся са мной па вуліцах вячэрняга горада. Ішлі доўга, і я думаў, што Валера мяне вядзе ў нейкі рэстаран. А прыйшлі ў царкву. Зямляк купіў свечкі, і мы іх запалілі за нашу Беларусь. Дома, пачаставаўшы, Валера даў мне пачытаць перад сном Біблію. На той час святыя кніжкі былі рэдкасцю, і я зачытаўся да гадзін дзвюх ночы. Хацеў заснуць, але не змог — у галаве круціліся словы: «И всё это суета сует и томление духа под солнцем...» У пяць гадзін раніцы апрануўся і, нічога не сказаўшы Валеру, паехаў да сябе ў інтэрнат...

У падмаскоўны Загорск у Сергіеву лаўру я ездзіў на святыя святы. Апошнім разам паехаў з Людмілай. І якраз трапілі, што некалі дзеён таму назад там быў вялікі пажар — гарэлі келлі манахаў. Залатыя купалы храмаў, пачарнелыя ад дыму сцены манаскага будынка, чорныя вялікія вароны на яшчэ чорных голых дрэвах, і манахі ў чорным, як цені з мінулага, і мая Людміла сярод усяго гэтага, як Рагнеда...

У які горад ці мястэчка ні прыеду, першае, што хочацца ўбачыць і куды схадзіць, — гэта Храм. Пасля чарговага свята паэзіі ў Ракуцёўшчыне госці са сталіцы, і ў тым ліку я, ідучы па дарозе да

электрычкі, зайшлі ў царкву, каб паставіць свечкі па Максіму Багдановічу. Следам за намі заляцела сінічка і, пакуль мы былі ў Храме, лётала пад купалам...

Жывучы ў цешчы каля Кальварыйскіх могілак, калі было сумна, з Людмілай хадзіў да магілы Янкі Лучыны. Час ад часу заглядалі і ў касцёл. Не маліліся, бо праваслаўныя, а проста стаялі і слухалі малітвы. Цяпер на Кальварыйскія могілкі ходзім і да Вячаслава Адамчыка, і да Алеся Пісьмянкова, і да Алеся Траяноўскага, і да Алеся Асташонка, і да Яўгена Куліка, і да Пятра Драчова...

З Людмілай паехалі ў Ракаў у царкву. Зайшлі дахаты да бацькоўкі, пагаварылі пра тое, каб ён нас павянчаў. Нават тады ўжо дамовіліся, калі гэта зробім, але, на жаль, мы яшчэ і сёння не здзейснілі тое, што трэба. І ў гэтым вінаваты я...

У Дубравах на рэштках Храма ў канцы васьмідзесятых, відаць, каб прыцягнуць увагу да разбуранай святыні, нехта фарбай напісаў: «Тут хрысцілі Янку Купалу!» Але і гэты святы падман не ўратаваў рэшткаў Храма...

Раніцай 26 ліпеня 2005 года ў Вільні ў Свята-Духавым манастыры, дзякуючы Людміле, упершыню ў жыцці спавядаўся. Потым прыняў прычасце. Перад споведдзю і прычасцем пасля амаль бяссоннай ночы адчуваў сябе не вельмі добра. Да ўсяго на вуліцы ішоў дробны дождж і было змрочна, як навокал, так і ў душы. Спавядаўся айцу Алегу. Адразу ж пасля споведзі і прычасця адчуў лёгкасць ва ўсім целе, нібыта з мяне нешта цяжкое дасталі, з чым я хадзіў столькі гадоў, і выкінулі. І светла было ў Храме, і светла было на вуліцы і ў маёй душы...

* * *

Зялёнае святло лістоты
Ізноў трапечы за вакном
Пад небам, дзе плыве самота
На хмарах з маладым дажджом.
І ты глядзіш адзін у неба,
І ў неба просіцца душа,
Якой, як птушцы, лётаць трэба,
Пакуль ты да свайго крыжа

Ідзеш па гэтым тлумным свеце,
І разумееш, што жыццё
Адно, як гэты цёплы вецер,
Як гэта ля вакна лісцё,
Што не паўторацца ніколі,
Але запомняцца душы,
Нібы святло на кволым голлі,
Нібы Хрыстос, што на крыжы...

* * *

Жыццё, нібыта нітка Арыядны,
Вядзе нас праз смяротныя грахі,
Праз лёсу лес, як цемру, непраглядны,
У свет вядзе далёкі і глухі.
І мы з табой ідзем і заўважаем,
Што чым далей, тым лёсу лес цямней
І шлях назад крыжамі зарастае,
Але вярнуцца хочацца мацней
Да тых сцяжын, дзе мы жыццё любілі,
Нібы цукеркі, што куплялі нам
Матулі нашы, што ў царкву хадзілі,
Нічога не гаворачы бацькам,
Нібы грашылі на святыя святы...
І мы з табой ідзем па іх слядах,
Нам дождж на вокнах хат малюе краты,
І б'ецца лісце ў полі на вятрах,
Нібыта шкло, якім зашкліла неба
Мінулая вясна, дзе мы з табой
Былі, і нам тады было не трэба
Нічога больш, чым ціш над галавой,
Дзе Млечны Шлях, як нітка Арыядны...
Ды не вярнуцца больш ніколі нам
Праз лёсу лес, як цемра, непраглядны
У той стары, даўно згарэлы Храм...

* * *

Сто гадоў гарадской адзіноты.
А навокал дамы, як балоты,
Праз якія іду я да Храма,

У якім мая моліцца мама.
Я іду — і дарогі не знаю,
Я іду — і сябе ўспамінаю.
Сябе ўспомніць хачу маладога,
Ды ўсё бачу сябе нежывога
Без бацькоўскае хаты, без Храма,
Да якога ідзеш ты таксама,
У якім твая моліцца мама,
У якой за дзяцей баліць сэрца...
І не можам з табой мы сустрэцца,
Бо навокал дамы, як балоты,
З павуціннем стагодняй самоты.
Ты ідзеш — і дарогі не знаеш
І не знаеш, за што праклінаеш
Ты мяне... І ці дойдзем да Храма,
У якім наша моліцца мама?
Камяні

Мне было недзе гадоў пяць, і я ў той час гадаваўся ў бабулі Ганны ў Лягезах. Вёска невялічкая — хат дзесяць. Дзяцей у Лягезах было двое, і мне часцей за ўсё даводзілася гуляць аднаму. Цягаўся па палях і лясах, а часам і па суседскіх агародах. Шкоды асаблівай нікому не рабіў, але лазіў дзе можна і няможна. Тады па радыё і ў размовах старэйшых часта даводзілася чуць пра Амерыку, дзе жывуць вельмі дрэнныя людзі, якія хочуць знішчыць не толькі нас, але і ўсіх, хто жыве на зямлі. Наслухаўшыся пра дрэнных амерыканцаў, мая дзіцячая галава выспеліла ідэю — раз у Амерыцы жывуць дрэнныя людзі, а ў суседкі ў садзе ёсць калодзеж, а ён глыбокі (відаць, праз усю зямлю), то можна праз калодзеж пабамбіць амерыканцаў. Ні бомбаў, ні гранат у мяне не было, але камення хапала ўсюды. І я, назбіраўшы паболей камення і прабраўшыся, як партызан, у суседчын сад да калодзежа, стаў бамбіць Амерыку. Бамбіў даўгавата. Не ведаю, ці патрапіў у Амерыку, але суседцы на вочы — дакладна. І яна мяне прагнала. Я вельмі пакрыўдзіўся на цётку — як жа гэта яна не разумее, што я раблю карысную справу — бамблю Амерыку! І ад крыўды прыдумаўся пра цётку вершык, з якім заўтра зноў прыйшоў да калодзежа і зноў стаў кідаць каменне ў дрэнных амерыканцаў. А суседка, убачыўшы, чым я зноў займаюся ў яе садзе, зноў прагнала мяне ад калодзежа. І я, адбегшыся, прачытаў цётцы вершык. І тут цётка зусім «азвярэла» — вырвала пук крапівы і,

дагнаўшы мяне, добра адсвятчала. А я не зразумеў, за што... І гэта быў мой першы верш і першы ганарар...

Сяджу на беразе Яршоўкі, якая раздзяляе мае Лягезы і суседнюю вёску Крапіўнікі. Хочацца на той бераг, але я памятаю словы бабулі Ганны: «Глядзі, калі ўтопішся, дамоў не прыходзь...» І я, думаючы пра ўсё гэта, гляджу на ціхую і празрыстую плынь ракі, якую мне нізашто не перайсці. І раптам бачу — воддаль мяне, зрабіўшы ўсяго некалькі шырокіх крокаў, амаль не замачыўшы ног, рачулку перайшоў нейкі дзядзька і знік у прырэчным кустоўі. І я ўспомніў бабулін расповед пра Ісуса Хрыста, які хадзіў па вадзе, як па зямлі... І мне падумалася, што ў Крапіўнікі пайшоў сам Бог. І ўсё ж пазней, праз некалькі гадоў, я таксама змог перайсці Яршоўку, амаль не замачыўшы ног — у вадзе ляжалі камяні, якія не адразу можна было заўважыць.

Каля Русакоў у вялікай сажалцы вадзілася рыба. І я там часта падоўту сядзеў з вудачкай. Часам нейкіх карасікаў і падчэпліваў, але найбольш мой паплавок весела гайдаўся на хвалях, нібы пасміхаючыся з майго рыбаловства. І ўсё ж я дачакаўся вялізнай рыбіны. І тут пачалося — збеглася ўся русакоўская дзетвара, хто з кашом, хто з вядром, хто з калом, а хто і з каменнем, і давай «лавіць» рыбу. А я сяджу каля вады са сваёй рыбінай і не ведаю, што рабіць. І тут падбег нейкі хлапчук і кінуў камень прама мне ў галаву. Я паваліўся і выпусціў з рук рыбіну. Хлопцы схапілі маю здабычу і, укінуўшы яе ў кошык, уцяклі. А я ляжаў ля сажалкі і глядзеў на камень, на якім цямнелася чырвоная плямка — мая кроў.

З бацькам на возе едзем у Гарадок здаваць агрэст. Вязём тры мяшкі. Павінна быць немалая капейка, і самае галоўнае, што чым большай капейка будзе, тым больш бацька абяцаў патраціць на мяне. І я, збіраючыся ў дарогу і пакуль сядзеў у хаце бацька, у кожны мяшок з агрэстам для вагі паклаў па некалькі невялікіх камянёў. Дарога перад Гарадком брукаваная, і воз наш трасецца, як шалёны. А я гляджу на дарогу і думаю: «Вось бы ў агрэст падкласці пару камянёў з брукаванкі. Была б капейка яшчэ большай...» Але, як кажучь, мары марамі, а справы справамі. Прыёмшчык зважыў нашы мяшкі з агрэстам, нешта напісаў алоўкам на паперы і выдаў майму бацьку грошы. Бацька пералічыў і пацікавіўся: «Чаму пяцідзесяці капеек недадаў?» «А гэта мне на камяні ў агрэсце...» — адказаў прыёмшчык і падміргнуў мне.

Гадоў дваццаць пяць назад на лузе каля лесу ляжаў вялізарны камень. Пасучы кароў, пастухі каля яго раскладалі вогнішча, грэліся. І камень быў чорны, як чорт. Бацька мой каля гэтага каменя ніколі вогнішча не клаў і мне не дазваляў. І я пацікавіўся: «Чаму нельга каля каменя пагрэцца?» Бацька адмоўчваўся доўга, а пасля сказаў гісторыю, якую яму яшчэ ягоны дзед расказваў. І я даведаўся, што гэты камень зваліўся з неба і прыйдзе час, ён сам паляціць туды, адкуль прыляцеў, таму цяпер нельга яго чапаць, бо можа здарыцца бяда... Цяпер на лузе таго каменя няма...

Бацька сабраўся заводзіць самагонку. Падрыхтаваў усё, што трэба, распаліў печ, а мяне паслаў на вуліцу прынесці пару камянёў. Я выбег з хаты і, доўга не шукаючы, ухапіў каля ганка пару камяньчыкаў. Бацька разлаваўся: «Што ты мне прынёс?! Вялікія трэба!» Давялося ісці шукаць. Прынесеныя камяні бацьку спадабаліся, і ён іх паклаў у печ у агонь. Недзе праз гадзіну бацька дастаў нагрэтыя камяні і ўкінуў іх у бітон у заведзеную брагу і сказаў: «Ну, цяпер брага будзе працаваць...», а затым дабавіў: «Ты ж, хлапец, нікому пра тое, што мы тут з табой рабілі, не кажы...» Нікому нічога я не сказаў, але доўга ў ляску, што за нашай хатай, спрабаваў з малодшымі братам і сястрой з каменя выгнаць самагонку.

З мамай прыехалі ў Ракаў на кірмаш. Ад аўтастанцыі ісці далекавата, і я ўсё спрабую сагітаваць маму пайсці праз невялічкі сасняк. «Не выдумляй!» — не згаджаецца мама і вядзе па дарозе, па якой ходзяць усе. «Пайшлі напрамую. Там сярод камянёў павінна быць сцяжынка...» — не заціхаю я. І мама кажа: «Там не камяні. Там яўрэйскія могілкі...»

* * *

Голуб прылятае да вакна,
Нібы падае прад мной сцяна,
І святло з'яўляецца ў вакне,
Як агонь у маладым віне.
І мне зноўку хочацца пажыць,
Як згубіцца ў залатым дажджы
Летам, што сягоння за вакном,
Як за небам, дзе мы прапльвём,
Анікім не ўбачанья з табой,
Як сляза матулі за слязой

Ад самоты, што цяпер адна.
Голуб прылятае да вакна
Мамы, нібы падае сцяна,
І святло з'яўляецца ў вакне,
Быццам бы ўспаміны аб вясне,
Што блукае ў восеньскім дажджы,
Нібы голуб у маёй душы...

* * *

У Дубравах вяскоўцаў магілы.
Агароджы, крыжы і трава...
«Мой родны кут, як ты мне мілы...»—
Зноў світае ўва мне, як царква,
Да якой нам ісці, не губляцца
У жыцці, як высокай траве.
У той свет не забраць нам палацаў,
Наша слова нас перажыве,
Не забудзецца, стане малітвай
І ажывіць над намі крыжы,
І вадой, быццам небам разлітым,
У траве завіднеюць глыжы,
Што кідалі ў Хрыста, хто не верыў...
І хаджу я між нашых магіл,
На якіх ляжаць пліты, як дзверы
У анёльскі, як Храм, небасхіл...

* * *

Зноўку снегам засыпаны нашы дамы
І, як снежныя людзі, па вуліцах мы
Ходзім, быццам шукаем, чаго ўжо няма.
І навокал, нібыта Еўропа, зіма,
Ад якой не схавацца, пакуль тут жывём,
І ў тралейбусе едзем, нібыта плавём
У жалезным чаўне, дзе нябачны Харон
Нас вязе між слупоў, як антычных калон.
І мне хочацца выйсці і следам ісці
За жанчынай, што ведае сэнс у жыцці,
За якое ўсё ж варта штоміг паміраць
У каменных дамах, што, як горы, стаяць

У снягах, як самоце, што знікае вясной,
Калі тут да яе дажывём мы з табой.
А пакуль з неба сыплецца,
сыплецца снег,
Нібы д'яблавы смех,
нібы д'яблавы смех...

Лес

Лес — гэта тое, што засталося ад Адама і Евы.
Лес — гэта Храм, у якім не кожны моліцца.
Лес — гэта востраў у моры цывілізацыі, на беразе якога
сядзіць Лесавік і якога мы не бачым.
Лес — гэта зялёны выбух, і нікому ад яго не схавацца.
Лес — гэта спакуса пайсці і не вярнуцца.
Лес — гэта мы.

Сярод лесу крыжоў на могілках вырас лес. Высокі, густы, месцамі амаль непразны. І мы ходзім у ім, як прывіды, шукаючы свае магілы. Тут, у Дубравах, што ў Маладзечанскім раёне, пахаваны амаль усе мае дзяды і прадзеды. І сярод гэтага лесу крыжоў, які з кожным годам усё разрастаецца і разрастаецца, бачу крыжы сваіх аднагодкаў і маладзейшых землякоў. І гэты лес для мяне самы сумны ў свеце і самы святы. У кронах дрэў вялікія, як бялогі, вароніны гнёзды. Вароны чорныя, як галавешкі на пажарышчах, і крыклівыя, як людзі, якія заблудзіліся ў лесе. І мы ходзім па гэтым лесе і знаходзім свае магілы і губляем сярод крыжоў.

У метрах пяцістах ад могілак — этнаграфічна-археалагічны помнік «Дзявочая Гары». Звесткі пра яе ўпершыню былі змешчаны ў «Геаграфічным слоўніку Каралеўства Польскага і іншых славянскіх краін» у 1881 годзе, у якім прыводзіцца паданне, паводле якога даўным-даўно ў Дубравах жыла вельмі прыгожая дзяўчына. У яе закахаліся два хлопцы, і каб высветліць, каму з іх быць яе мужам, яна прыдумала для іх выпрабаванне. Зайшла на самую высокую гару ў мясцовасці і там села, а да яе кожны з жаніхоў павінен быў дакаціцца па каменю. Хто першым справіцца з выпрабаваннем, за таго дзяўчына і выйдзе замуж. Камяні былі вялікія і цяжкія, і ў жаніхоў ад натугі разарваліся сэрцы. Даведаліся пра гэта людзі, схалілі дзяўчыну і жывой закапалі на гары, а побач пахавалі і хлопцаў. На іх магілы

людзі паклалі каменне. Паданне пра «Дзявочую Гару» я ўпершыню пачуў яшчэ хлапчуком ад свайго дзеда, а невялічкую нататку пра ўсё гэта прачытаў у 1993 годзе ў энцыклапедыі «Археалогія і нумізматыка Беларусі», дзе сярод іншага напісана: «“Дзявочая Гара” — адзін з самых высокіх пунктаў у гэтай мясцовасці — знаходзіцца паблізу водападзелу Заходняй Бярэзіны і Свіслачы, амаль уся зарасла лесам. У найбольш высокай паўночна-ўсходняй частцы размешчана больш за 20 курганоў (вышыняй 0,5—1,5 м, дыяметрам 6—12 м) і вялікая яма... Сярод знаходак сярэбранае скроневае кольца, канцы якога заходзяць адзін за адзін, абломкі ганчарнага посуду, пярсцёнак і шклянныя пацеркі 2-й паловы XI стагоддзя». Прачытаўшы такое пра «Дзявочую Гару», я сабраў са сваіх знаёмых невялічкую «экспедыцыю», але не для таго, каб шукаць скарбы, а проста ўзысці на гару. І мы паехалі. Пабыўшы спачатку ў лесе крыжоў, пайшлі да «Дзявочай Гары». Гара, аброслая лесам, была падобна на адно вялікае дрэва, у кроне якога хавалася XI стагоддзе. Да вяршыні дабіраліся амаль паўзком, чапляючыся за голле дубкоў і арэшніку. Незвычайна высокі папаратнік нагадваў папаратнікавы лес, у якім павінны вадзіцца дыназаўры. Але мы сустракалі толькі слімакоў велічынёю з кулак. Такіх я раней не бачыў. На гары нас чакала свежавывакапаная яма і невялічкая чуча чалавечых касцей...

Ляснік у вёсцы — чалавек вядомы і патрэбны. Лес для яго — родная хата. Адзін з маіх продкаў прапрадзед Кандрат, які пражыў 96 гадоў, быў лесніком. І цяпер, ходзячы па лесе, у шуме дрэў чую яго крокі.

Рэшткі вялізарных дубовых пнёў, што яшчэ і сёння можна знайсці ў наваколлі маёй вёскі,— гэта рэшткі тых дрэў, якія садзіў і даглядаў ляснік Кандрат. У дзяцінстве, пасучы кароў, я з сябрамі паліў на лузе гэтыя дубовыя пні і грэўся. Згаралі пні, але глыбока ў зямлі заставалася карэнне. Заставалася памяць пра лес...

На захад ідуць цягнікі —
Лён,
Жыта,
Сасна і бяроза...

Гляджу і гляджу з-пад рукі,
Як наша юнацтва вывозяць.

Так у 1938 годзе пісаў Максім Танк. З таго часу цягнікі з Беларусі ідуць не толькі на захад, але і ва ўсе канцы свету. Праўда, цяпер лён і жыта нам даводзіцца часам і самім купляць, а не прадаваць. А вось сасну і бярозу, як і тады, пры Максіме Танку, ад нас вязуць і вязуць. І мала хто глядзіць з-пад рукі і бачыць, «як наша юнацтва вывозяць»...

Як ваўка ні кармі, а ён усё роўна на лес глядзіць. І я жыву ў горадзе, і пад вокнамі ў мяне растуць бярозы, і, здавалася б, жывой прыроды хапае. Ды не, хочацца ў лес... І хаджу па лесе, як воўк, і баюся, што калі нешта здарыцца, то цяпер у лесе ў партызанах не схаваешся...

На возе еду з бацькам па лесе. Пытаюся, як што называецца. Бацька расказвае. Зрэдку спыняюся, каб падабраць сушняк. Едзем доўга, і мне карціць злезці з воза і ўзяць проста насячы дроў, але ведаю, што бацька рабіць гэтага не дазволіць. Лес для яго, як і для мяне,— жывая істота, з якой можна пагаварыць. Гаварыў і я з ялінкай, якую аднойчы знайшоў у кустоўі, што рос за хлявамі. Ялінка была адзінокая, як і я. І я прыбягаў да яе амаль кожны дзень. Расказваў ёй пра тое, дзе быў, што бачыў, што чуў. Чытаў ёй свае вершы. І ніхто пра наша сяброўства не ведаў...

Са сваім малым сынам іду па лесе. І баюся, што ён запытаецца, як завецца тая птушка, што зараз гэтак сумна спявае...

* * *

Сівелая трава зімы чакае,
Нібыта смерці чалавек стары,
І, як замерзлы дым, трава сівая
Бялее адзінока на гары,
Дзе мы з табою вогнішча цяплілі,
Не думалі, што прыйдуць халады.

Мы вогнішча, нібы віно, любілі,
Чырвонае, як восенню лісты
На маладой, як вогнішча, асіне.
І светла нам было ў сваёй Айчыне,
Бо пра Айчыну думалі з табой,
Якую аніколі не пакінем,

Нібы лісты асіну ў лістабой...
Ссівелая трава зімы чакае,
А мы чакаем нашае вясны,
Калі, як снег, сплыве трава сівая
І, быццам лёд, растануць нашы сны...

* * *

Абрываючы з дрэў залатыя лісты,
Сумны вецер ляціць невядома куды.
І, нібыта анёл з залатою трубой,
Вецер кліча цябе і мяне за сабой.
Да чаго ж нам ісці, ад чаго ж уцякаць
З гэтых родных мясцін, дзе, як свечкі, гараць
Купалы белых Храмаў пад небам сівым,
Дзе малітвы да зорак лятуць, нібы дым,
Але вецер нам шэпча: «Ідзіце за мной...»
І лістота ляціць залатою гайнёй
Нам услед, засыпаючы нашы сляды,
Бы пражытыя намі з табою гады,
У якіх мы былі маладзьмі з табой,
Нібы дым над зжаўцелай увосень травой
Ля кастра, ля якога з табою былі,
Бы адны засталіся на гэтай зямлі,
Дзе, зрываючы з дрэў залатыя лісты,
Сумны вецер ляціць невядома куды...

* * *

Стаміўшыся ад вечнасці зямной,
Ты ў свет пайшоў, асветлены царквой,
А новы дзень пачаўся, як заўжды,
Нібы на свеце аніколі ты
Не быў, як аніколі ўжо не быць,
Не плакаць, не смяяцца, не любіць
Пад гэтым небам, дзе жыццё і тло
Штохвілі п'юць аднолькава святло,
Пакуль яшчэ ёсць я, пакуль быў ты.
Ізноў вясною расцвілі сады
І птушкі зноў вярнуліся да нас
І заспявалі, як апошні раз.

І я іду, самотны, у царкву
Праз туманы, як белую траву,
Пакуль стамлюся вечнасьцю зямной,
Пакуль не ўбачу, хто ідзе за мной...

Жанчыны

Па вуліцы ідзе маладзіца ў кароткай спаднічцы. Рэдкі мужчына не зверне на яе ўвагу. А як не звярнуць, калі ў яе прыгожыя ногі і на вуліцы вясна.

У кніжнай краме маладая маці з дзяўчынкай перабіраюць выданні для дзяцей. «Мама, купі мне гэтую кніжку!» — амаль патрабуе малая. Жанчына бярэ кніжку і не глядзіць, пра што яна, а шукае цану. Патрымаўшы кніжку, кладзе на паліцу. Дорага.

З суседняга дома маладыя маці вывелі дзяцей на вуліцу пагуляць. Самі селі на лавачку каля пад'езда. Кураць, нешта расказваюць адна адной, смяюцца. А дзеці загналі ката на дрэва і кідаюць у яго каменне.

Кожную раніцу каля пад'езда сустракаюся з жанчынай, якая працуе дворнікам. Вітаемся, нібы добра знаёммыя, але як яе завуць, не ведаю, як і яна нічога не ведае пра мяне.

Каля царквы з працягнутаў рукой стаіць бабуля. А людзі ідуць і ідуць і міма старой і міма царквы. І толькі вецер зрывае лістоту з дрэў...

На могілках каля свежай магілы стаіць на каленях жанчына. Моліцца і плача. І свечкі агеньчык трапеча і не стухае...

Жонцы патэлефанавала сяброўка і доўга расказвала пра тое, як яе мужык ездзіў у Галандыю і адтуль навёз усялякага барахла аж пяць чамаданаў. Цяпер жонка мне ўсё гэта пераказвае. Слухаю і маўчу, аднак не баюся, што яна скажа, чаму не еду ў Галандыю, каб прывалачы адтуль хоць бы адзін чамадан.

Люблю прыгожых, спакуслівых дзяўчат. Жончына шчасце, што я невысокага росту!

Нейкі час у газеце «Наша Ніва» вёў рубрыку «Варштаты», дзе друкаваліся вершы пачынаючых паэтаў. А ў яе «Паштовай скрынцы» даваў адказы на тые творы, над якімі трэба было яшчэ папрацаваць. Парады былі кароткія і часам нават крыўдныя. І, як гаворыцца, пісаў я, пісаў і дапісаўся. Пасля выхаду аднаго з «Варштатаў» мне на другі ж дзень пазваніла пакрыўджаная паэтэса і, плачучы, сказала: «У мяне ўчора быў дзень нараджэння, а вы мне зрабілі такі падарунак, што я цэлы дзень і ноч праплакала. Вы нягоднік, і вас трэба забіць!» «За што?» — перапалохаўся я. «А за тое, што вы напісалі пра мае вершы ў “Паштовай скрынцы”...» І пачаў я апраўдвацца, што не спецыяльна я пакрытыкаваў і што нельга звяртаць увагі на крытыку, бо крытыка не заўсёды справядлівая. Маладая паэтэса плакала і далей пагражала хлопцамі, якія знойдуць мяне і калі не заб’юць, то добра паб’юць. «Не трэба мяне забіваць! У мяне дзеці малыя...» — стаў прасіцца я, але дзяўчына і не хацела слухаць, што гавару ў сваё апраўданне. Дайшло да таго, што я разлаваўся: «Добра! Запісвайце мой адрас, і няхай вашы хлопцы прыходзяць і забіваюць мяне!» І тут паэтэса супакоілася і заявіла: «Адрас не патрэбен. Мае хлопцы і так знойдуць вас і заб’юць». Амаль тыдзень пасля гэтай размовы я хадзіў на працу і дамоў, прыглядаючыся да хлопцаў, спрабуючы знайсці сярод іх маіх патэнцыяльных забойцаў. І калі ўжо мой страх крыху развееўся, ідучы з «Кнігарні пісьменніка», зайшоў у сядзібу ТБМ, каб паглядзець, якія там новыя кніжкі прадаюцца. Стаю, разглядаю, нікога не чапаю. За мной у ТБМ зайшла знаёмая выкладчыца з лінгвістычнага ўніверсітэта і, убачыўшы мяне, пацікавілася: «Шаноўны Шніп, а вашу кніжачку тут можна набыць?» «На жаль, не...» — толькі адказаў я, як маладзенькая прыгожанькая прадаўшчыца кніжак звярнулася да мяне: «Дык гэта вы Віктар Шніп! Жывы і не пабіты!» «Я... А што такое?» — запытаўся я, паціху здагадваючыся, што перада мной тая маладая паэтэса, якую пакрыўдзіў у «Варштатах». Слова за словам, і мы разгаварыліся. А на развітанне абмяняліся сваімі кніжкамі з аўтографамі. Пасля яшчэ некалькі разоў я заходзіў у ТБМ, каб спецыяльна сустрэцца з дзяўчынай, якая хацела, каб мяне забілі яе хлопцы. І амаль праз тры гады, калі стаў забывацца пра мной пакрыўджаную паэтку, Пятро Васючэнка раскажаў мне гісторыю пра тое, як адна з яго студэнтак, якую я раскрытыкаваў у «Нашай Ніве» і ў якую былі закаханы два хлопцы, каб вырашыць, за каго выходзіць замуж, дала ім заданне: хто першы знойдзе Віктара Шніпа і мацней яго паб’е, за таго яна і выйдзе замуж...

З Людмілай сядзім і разважаем пра жыццё-быццё. Наша Вераніка гуляе з дзецьмі на вуліцы, а малы Максім спіць побач з намі на ложку і праз сон, нібы слухаючы нашу размову, усміхаецца. І ў нашай кватэры светла...

З'ездзіў у вёску да маці, нібы схадзіў у царкву на споведзь.

Па вуліцы ідзе маладая жанчына ў кароткай спадніцы. Яна прыгожая, і яна ведае пра гэта, бо яна жанчына.

* * *

А нашы дзяўчаты прыгожыя ўсе,
Як белыя ружы ў світальнай расе.
Ды ты прыгажэй, і цябе параўнаць
Мне з ружай, нібы пра цябе не сказаць
Нічога, таму, можа, лепей маўчаць
І моўчкі цябе, незямную, кахаць
І ведаць, што ты прыгажэй і за ружы,
І ўсё, што прыгожае, быццам бы — ты.
Ніколі не буду ні сябрам, ні мужам,
Але і ніколі не буду святым
Я побач з табой, дзе прыгожыя ўсе,
А ты нібы ружа ў світальнай расе...

* * *

Цэлую вечнасць у мамы не быў,
Цэлую вечнасць нібыта не жыў
І ў адзіноце сваёй, як вадзе,
Плыў невядома чаго і куды.
Сонца ў нябёсах, як ліст залаты,
Вецер падзьме — і яно ападзе
Мне на дарогу, якой мне ісці,
Нібы траве праз асфальт прарасці.
Цэлую вечнасць у мамы не быў,
Цэлую вечнасць бязбожна згубіў,
І ўжо нічога не вернеш назад.
А над зямлёю шуміць лістапад,
Дзе мне згубіцца і дзе мне знайсці
Лісцік, як карту дамоў, у апалым лісці.

* * *

Ты ў мяне адна, нібыта неба раннем
Светлае, нібы царкоўнае віно,
У якім надзея, вера і каханне
Злітыя, нібыта ў сонца, у адно
Светлае, святое і, як кроў, зямное,
Без якога не пачнецца вечны шлях...
Дзень прайшоў і сум, нібы згарэла Троя.
Я адзін, як попел на тваіх нагах.

Каханне

Да нас у пяты клас вучыцца перайшлі вучні з Еленкі. Сярод іх была Зоя Шымель, якая мне адразу спадабалася. Яна сядзела на апошняй парце, і я час ад часу азіраўся на яе. Зоя не звяртала ніякай увагі на мае азіранні, і мяне гэта яшчэ больш круціла на месцы. Я ўжо тады пісаў вершы. І як Пушкін вершы пра каханне пісаў па-французску, я пісаў па-руску, бо здавалася, што так будзе больш паэтычна і зразумела. Кожны мой верш пра каханне быў прысвечаны Зоі, і гэтыя вершы, перапісаўшы начыста, пускаў чытаць сярод вучняў, спадзеючыся, што іх прачытае Зоя і зразумее, як я кахаю яе. Вершы мае Зоя чытала, але ніякай рэакцыі з яе боку не было, да ўсяго ў класе пачалі шаптацца пра маю закаханасць. І на адным з урокаў я перадаў Зоі запіску з прапановай сябраваць. Праз некалькі хвілін на кусочку прамакаткі са сшытка прыйшоў адказ: «Нет». І сёння ў мяне ў дзённіку для запісаў захоўваецца гэта кароткае слова...

Пасля адмовы Зоі сябраваць са мной я яшчэ больш стаў пісаць вершы пра каханне. Але ўжо не пускаў іх па класе, каб усе прачыталі, а пасылаў па пошце Зоі. Дзяўчына, атрымоўваючы мае пісьмы, прыходзіла ў школу, нібыта маіх вершаў і не чытала. Я ж не пераставаў пісаць. І да чаго б я дапісаўся, не ведаю, калі б на адным з канцэртаў мастацкай самадзейнасці не пачуў, што вусны ў хлопцаў існуюць у першую чаргу не для таго, каб заклеіваць канверты з любоўнымі пісьмамі, а каб цалаваць каханых. Калі гэтыя словы гучалі са сцэны, мой позірк сустрэўся з Зоіным і мая каханая мне паказала язык...

У сёмым класе напярэдадні Восьмага сакавіка падарыў Зоі прыгожую папштоўку, на якой напісаў верш пра каханне.

Прачытаўшы маё віншаванне, Зоя сказала: «Сёння буду з табой танцаваць...» Пачуўшы ўпершыню такое ад Зоі, з нецяярпеннем чакаў вечара, калі ў школе будуць праходзіць святочныя мерапрыемствы. Адным з першых прыйшоў дапамагаць старэйшым вучням вызваліць ад парты клас для танцаў. Парты не выносілі на калідор, а тут жа, у класе, ставілі адна на адну. І вось пачаліся танцы. Я ж з хлопцамі залез на парту аж пад самую столь. Прыйшла Зоя. Паглядзела, дзе я сяджу, і стала танцаваць з сяброўкай. І дасядзеўся я пад столлю да белага танца. Чакаю запрашэння ад Зоі, а тут ні табе — да мяне падыходзіць Люда з шостага класа і сцягвае мяне з парты танцаваць з ёй. Патанцаваўшы з Людай, зноў залез на парту і ўбачыў, што Зоі ў класе ўжо няма. Пасля зноў быў белы танец, і мяне зноў запрасіла Люда. Натанцаваўшыся з шасцікласніцай, вярнуўся дамоў, ужо думаючы не пра Зою. Сябры ж мае, убачыўшы, як я танцаваў з Людай, назаўтра раніцай прыйшлі да мяне з прапановай ісці ў Новы Двор да Люды. І мы пайшлі. У Люды бацька працаваў у сельсавеце, і мы пабаяліся адразу ісці да дзяўчыны ў хату. Доўга стаялі каля плота, світалі, клікалі Люду выйсці на вуліцу. Дзяўчына не выйшла...

Пасля школы яшчэ амаль чатыры гады пісаў пісьмы Зоі. Яна, як і раней, не адказвала. І ўсё ж надзей на сяброўства не губляў і дачакаўся пісьма, у якім Зоя пісала, што яна вучыцца ў тэхнікуме, дзе трэба шмат чарціць. Ведаючы, што я вучуся ў архітэктурна-будаўнічым, папрасіла дапамагчы ёй зрабіць курсавую. Здавалася б, вось той чаканы момант, калі магу сустрэцца з дзяўчынай, якую кахаю, але замест таго, каб сустрэцца, я адпісаў, што ўжо няма таго хлопчыка Віці...

Мама заўсёды, калі ў калгас прыезджалі шэфы выбіраць бульбу, брала кватарантаў. І ў верасні 1980 года таксама ўзяла студэнтак політэхнічнага інстытута Алу і Люду. На выхадныя я прыехаў у вёску і пазнаёміўся з нашымі кватаранткамі. Яшчэ ўсё думаючы пра Зою, я закахаўся ў Алу. Ізноў стаў складаць вершы пра каханне, ізноў, калі дзяўчаты вярнуліся ў Мінск, пачаў пісаць пісьмы. Ды Ала, як калісьці Зоя, не спыталася мяне адказаць. Я хадзіў у інтэрнат да яе, а ў яе ўсё не было часу, каб калі не ў кіно, то хоць бы па горадзе пахадзіць са мной. І калі ў Доме літаратара была вечарына, прысвечаная 50-годдзю Уладзіміра Караткевіча, я аддаў ёй сваё запрашэнне, бо мне хацелася, каб Ала магла ўявіць, што пройдзе час і я буду гэтакім, як Караткевіч, вядомым і шануюным. Але гэта мне не дапамагло. Да ўсяго аднойчы, калі я прыйшоў да Алы, а яе не было ў

інтэрнаце, пачуў ад яе сяброўкі Людэ, што не варта мне хадзіць сюды, бо ў Алы ёсць хлопец, які хутка вернецца з арміі, і яна збіраецца выходзіць за яго замуж. І я пасля гэтага да Алы больш не пайшоў...

8 верасня 1986 года. З аднакурснікамі стаю на кухні літінстытуцкага інтэрната. Расказваем адзін аднаму, як і дзе правялі мінулае лета. І раптам чуем, як па нашым калідоры стукаюць жаночыя абцаскі. Усе прыціхлі: «А да каго ж гэта ідуць дзяўчаты?» — «Да цябе, відаць, Віця...» — «Ды не...» — «Ідзі паглядзі...» Я выйшаў на калідор. І сапраўды, каля маіх дзвярэй стаялі дзве дзяўчыны. Адна з іх была Людміла Рублеўская.

Праз пару месяцаў знаёмства з Людмілай мы ўжо разам у адным купэ цягніка Мінск—Масква вярталіся на вучобу ў Літінстытут. І так ужо атрымалася, што акрамя нас у купэ нікога не было. Перад сном я вырашыў крыху пажартаваць і сказаў Людміле: «Ведаеш, хачу табе сёння прызнацца, каб потым не было для цябе нечаканасцю. Паглядзі, у мяне на руцэ наколка ШЗ, гэта значыць: «Шніп — зэк». Я сядзеў пяць гадоў у турме. Далі ж мне пятнаццаць за звалтаванне, а выпусцілі за добрыя паводзіны і за вершы...» Ужо не памятаю, як далей тлумачыў Людміле, што гэта ўсё я прыдумаў, бо Людміла майму прызнанню паверыла і потым ужо, калі мы пажаніліся, расказвала пра свае адчуванні ад майго нечаканага прызнання: «Ну што ж, такі мой, відаць, лёс — быць закаханай у бандыта...»

Першы раз у Людмілы дома з яе маці адзначаем Восьмага сакавіка. Усё цудоўна, весела, святочна. І раптам званок у дзверы. Пайшла маці паглядзець, хто там чаго хоча, і вярнулася назад з вялікім прыгожым букетам для Людмілы. Букет ад невядомага быў лепшы, чым мой. Я зажурыўся, але стараюся быць вясёлым. Праз нейкую гадзіну зноў званок у дзверы, і зноў букет Людміле. І тут ужо я расшумеўся. Скончылася тым, што Людміла адчыніла балкон і выкінула кветкі на вуліцу.

Недзе за тыдзень да вяселля паехаў у Грузію атрымоўваць Усесаюзную прэмію імя Уладзіміра Маякоўскага. І так ужо атрымалася, што змог пазваніць Людміле толькі за два дні перад вяртаннем у Мінск. Усе дні і ночы да вяселля Людміла плакала, а маці яе суцяшала: «Не плач, дачушка, калі гэты жаніх не вернецца, то Бог з ім. Знойдем табе яшчэ лепшага...»

* * *

У гэтым дні хачу я затрымацца,
Бо гэта ў нас з табой апошні дзень,
Калі шчэ можам у раку ўглядацца,
Дзе стронга быццам бы анёльскі цень.
У гэтым дні хачу я затрымацца,
Нібы адстаць з табой ад цягніка,
Паліць касцёр і ў дыме цалавацца
І ў лесе, нібы ў вечнасці, блукаць
І ведаць, што нішто не застанецца
У гэтым дні, які ў нябыт ідзе...
Хлапчук, нібыта чарцянё, смяецца,
Пускаючы караблік па вадзе,
Каля якой стаім, нібы малья,
Якія вераць, што запыняць час.
А час ідзе,
рака нам ногі мые,
Змываючы адсюль, як попел, нас.

* * *

Музыкай напоўніўшы пакой,
Патанулі ў музыцы з табой.
І памерлі мы, і ажылі,
І плылі над намі караблі
Белыя, нібыта першы снег,
Чорныя, нібыта д'яблаў смех.
І лілася музыка праз нас,
Сумная, як прамінулы час,
Светлая, як зоры за вакном,
Дрогкая, як келіхі з віном,
Што, як свечкі, светлілі пакой,
У якім у музыцы з табой
Мы плылі, не помнячы зімы,
Зноў ад слова «Я» да слова «МЫ»...

* * *

Наша вечнасць у белай царкве,
Як у белым каўчэзе, пльыве,
Як праз плынь невядомай вады,

Праз бясконцыя дні і гады,
У якіх нам згубіцца з табой,
Нібы ценям над весняй вадой,
Што не можа знайсці берагоў.
Берагі, нібы наша любоў
Да зямлі, што цяпер пад вадой,
Да нябёс, што цяпер над царквой,
Што плыве, быццам белы каўчэг,
Праз аблокі, нібыта праз снег,
Што не ўспеў даляцець да зямлі,
На якой мы з табою былі...

Тэатр

Упершыню ў Пугачоўскі клуб прыехалі артысты. Гэтая навіна праз паўгадзіны абляцела ўсю вёску і яе наваколле. Усе пакідалі працу і айда да клуба — хто на ровары, хто на матацыкле, хто на возе, а хто і на трактары ці машыне. Я з хлопцамі якраз у гэты час купаўся ў сажалцы разам з гусямі. І мы, даведаўшыся пра артыстаў, чуць не патаптаўшы гусей, з крыкамі паперліся да клуба. У памяшканне зайсці не змаглі і таму пазалазілі на дрэвы, каб хоць нешта ўбачыць праз вокны. Але толкам нічога не ўбачылі і амаль нічога не пачулі — у клубе не працавалі мікрафоны. На дрэвах мы сядзелі, як вароны, доўга — гадзіны дзве. І вось расчыніліся дзверы — і ўміг з клуба, як з разрэзанага мяшка, вываліўся падпіты дзед Мікіта, следам за ім некалькі даярак і трактарыстаў. Мы пазалазілі з дрэў і кінуліся да дзвярэй, але з клуба хлынуў увесь астатні народ, і мы ў ім зніклі, як вада ў пяску. Артыстаў так і не ўбачылі. Праўда, калі ўсе раз'ехаліся і разышліся, да мяне падбег Сашка і паклікаў за сабой: «Пайшлі, нешта пакажу...» Ён павёў мяне за клуб і дастаў з кішэні пусты пачак з-пад цыгарэт, якія ў нашай краме не прадаваліся, і сказаў: «Панюхай, як артысты пахнуць...»

У школе, нягледзячы на тое, што ў мяне няма ні голасу, ні музычнага сьляху, я быў адным з актыўных удзельнікаў школьнай самадзейнасці. Мяне нават наша кіраўніца хваляла, але, відаць, хваляла толькі таму, што я слухаўся яе і не прапускаў рэпетыцый. Выступалі на ўсе святы ў школе і ў клубе. Суседзі маёй маме гаварылі: «Віця твой, відаць, артыстам будзе...» Мама ўсміхалася, але не аспрэчвала таго, што, можа, што з мяне талковае і атрымаецца, бо

бацькаў жа брат Славiк некалькі гадоў у свой час правучыўся ў Мiнску ў тэатральным iнстытуце. Сябе ж артыстам я не ўяўляў i не думаў iм быць. Акрамя песень i танцаў у нашым рэпертуары быў невялічкі спектакль пра партызанскi атрад. У мяне была роля немца, які ахоўваў чыгунку i якога партызаны, даўшы яму калацінай па галаве, узялі ў палон. Паказаўшы спектакль у сваёй вёсцы, мы пачалі заваёўваць гледача ў суседніх. Дарослыя ўспрымалі нас нармальна, нават плакалі, а вось нашы аднагодкі смяяліся. А ў Гiравічах пасля спектакля ў час танцаў да мяне падышоў хлопец i сказаў: «Артыст сраны, калі ты яшчэ раз паглядзіш сваімі зенкамі на маю Марыну, я табе так засандалю па чайніку, што ты на месцы капыты адкінеш!..» I ўсё ж, нягледзячы на ўсялякія непрыемнасці, мы выступалі i танцавалі з чужымі дзяўчатамі.

У час канікул выступленняў школьнай самадзейнасці не было. Але ў мяне заставалася жаданне нешта вытвараць. Раскладваць вогнішча на ганку сваёй хаты ці нешта падобнае я ўжо не мог, бо разумеў, што можна спаліць усю вёску. I я прыдумаў паставіць спектакль пра Бураціна i Карабаса-Барабаса. Са мной пагадзіліся сястра з братам, некалькі стрыечных братоў i сясцёр, а таксама суседскія дзеці. Размеркаваўшы ролі, падрыхтаваўшы касцюмы, на рэпетыцыі збіраліся ў ляску каля вёскі. Нейкі час я камандаваў усімі, але праз тыдзень мая стрыечная сястра Света пачала не згаджацца з тым, як я фантазірую. Кончылася тым, што я пакрыўдзіўся на ўсіх i некалькі дзён стараўся, каб наш тэатр разваліўся. Развалу не атрымалася, а наадварот — маці аднаго нашага артыста запрасіла ўсіх у дзіцячы сад, каб паглядзець наш спектакль. Клікалі i мяне, але я не пайшоў. Сядзеў дома i злаваўся. Праз гадзіны дзве прыйшлі мае брат з сястрой i прынеслі мне кавалак тарту, які яны атрымалі ў дзіцячым садзе. Я еў торт i плакаў...

Недзе праз пару месяцаў пасля пачатку заняткаў у тэхнікуме наша група надумалася схадзіць у тэатр. Сабралі грошы, купілі білеты. Вечарам, з'еўшы паўбатона з малаком, я апрагнуўся, як звычайна апранаўся, ідучы на заняткі, а не так, як казалі хлопцы, што для тэатра трэба касцюм, белая кашуля i галыштук. Мне думалася, што яны проста жартуюць, але калі я зайшоў у пакой да аднакурснікаў, то зразумеў, што гэта не жарт. Я быў у куртцы, таму з-пад яе нельга было ўбачыць, што на мне. I я, моўчкі пастаяўшы хвілінку, ціхенька вярнуўся да сябе ў пакой, замкнуўся i лёг на ложка.

Закрыўшы галаву падушкай, я не чуў, як хлопцы мне стукалі нагамі ў дзверы і нешта крычалі...

Да майго сябра Генадзя Суздалева з Чэлябінска ў інтэрнат Літінстытута прыехала сяброўка. Была цэлы тыдзень. І калі сабралася ад'язджаць дамоў, Генадзь запрасіў мяне да сябе на развітальную вячэру. Выпіўшы, разгаварыліся, і ягоная Наташа, даведаўшыся ад мяне, што мы, пражыўшы ў Маскве ўжо амаль паўгода, ні разу не схадзілі ў тэатр, пасароміла нас і ўзяла з нас клятву, што да наступнага яе прыезду мы ўсе тэатры абыдзем. Наташа паехала, і мы пра яе і пра тэатр хутка забыліся. Магчыма б, у ніякі тэатр я так бы і не схадзіў, калі б не пазнаёміўся з Людмілай Рублеўскай. З ёй мы абышлі амаль усе тэатры, і па некалькі разоў. Білетаў не куплялі, бо нам у Літінстытуце даваўся дакумент, які дазваляў хадзіць у любы тэатр бясплатна. Праўда, сядзець даводзілася часам на падлозе, але гэта нас не хвалявала, бо мы такія былі не адны і да ўсяго мы былі маладыя і закаханыя. І, вяртаючыся аднойчы з тэатра, на каідоры каля свайго пакоя я сустрэў падпітага Генадзя Суздалева, які, убачыўшы мяне, сказаў: «Мяне на бабу прамяняў...»

У 1987 годзе Саветам Міністраў Грузінскай ССР за кнігу вершаў «Гронка святла» мне была прысуджана Усесаюзная прэмія імя Уладзіміра Маякоўскага. Уручалі яе ў адным з тэатраў горада Кутаісі. Народу поўна, душна, светла і ўрачыста. На сцэне кіраўніцтва Савета Міністраў, Саюза пісьменнікаў Грузіі і бог яго ведае хто і што, бо ўсё гаворыцца па-грузінску. Мяне пасадзілі ў першым радзе ў зале і сказалі, каб слухаў выступленні, і калі пачую сваё прозвішча, ішоў на сцэну. Сяджу, слухаю і баюся прапусціць свой выхад. І раптам у адным з выступленняў сярод незнаёмых мне слоў я пачуў «Віктар Шніп». У зале пачуліся апладысменты, і я ўстаў і пайшоў на сцэну, каб атрымаць лаўрэатскі дыплом і медаль. Іду па сцэне, а мне насустрач бяжыць адзін з пісьменніцкіх сакратароў і па-руску кажа і махае рукамі: «Ідзі назад! Яшчэ рана! Ідзі! Ідзі!» Рана дык рана, і я завярнуўся і пайшоў назад. Не паспеў сысці са сцэны, як у выступленні зноў прагучала мне зразумелае «Віктар Шніп», і ў зале ўсе ўсталі, і я з-за апладысмантаў ледзь пачуў, як той сакратар, які мяне толькі што зганяў са сцэны, пачаў клікаць мяне назад. І я вярнуўся і, атрымаўшы ўзнагароду, сказаў у мікрафон нейкую фразу па-грузінску, якую мне далі завучыць перад вечарынай...

Сяджу адзін, уткнуўшыся вачамі ў тэлевізар. Людміла з дзецьмі пайшла ў Тэатр музычнай камедыі, які ў пятнаццаці хвілінах хады ад нашага дома. Клікалі мяне разам ісці, але тады адразу паленаваўся, а цяпер хочацца пайсці, ды позна. Чакаю, калі вернуцца. Гляджу замежнае тэлебачанне і слухаю: самалёт разбіўся, карабель патануў, разбамбілі сепаратыстаў, цягнік з рэек сышоў, гасцініца згарэла, дом узарваўся, забілі палітыка, злавілі маньяка... І так бясконца, нібыта на свеце не засталася ніводнага цудоўнага пісьменніка, музыканта, мастака, артыста. Хочацца ў тэатр...

* * *

Нашы замкі і нашы палацы
Зруйнаваны амаль што з зямлёй.
Ды ў кулак не сціскаюцца пальцы,
І напоўнены я цішынёй,
Як дажджом перапоўнена хмара,
Што праз міг разарвецца, і гром
Скалане ледзь жывыя абшары
І ажывіць іх Боскім святлом.
Зпад травы прарастуць зноў палацы,
І адновяцца замкі з травы,
І ў кулак пасціскаюцца пальцы,
І крыжы паўзлятаюць з царквы
І асвецяць дарогі Айчыны,
Па якіх да сябе нам ісці.
Будуць плакаць ад шчасця жанчыны,
І сыны будуць смела расці,
Бо ў нас ёсць свае замкі, палацы,
Бо ў нас ёсць наша вечнасць — зямля.
І магу я тут плакаць, смяяцца,
І магу быць спакойным тут я...

* * *

Іосіфа Бродскага вершы чытаю,
Нібыта сяджу з ім за кружкаю чаю
У белай Расіі, якой я не знаю.
І дым цыгарэтны тут дымам Айчыны,
І шыбіны ў вокнах, нібыта ільдзіны,
І сонца праз іх, нібы кроў, праступае,

Нібы за сцяною на скрышцы іграе
Савецкі габрэй, што Айчыны не знае...
Мы розныя людзі, але мы пад Богам,
Як подпісы чорныя пад некралогам,
Як Бродскага вершы пад вокладкай кнігі
І як пад зямлёю няспешнасць Нямігі...

* * *

Вось і свята прайшло, бы стушылі святло,
І мы ўсе разышліся, нібыта цяпло
Ад віна па ўсім целе, па шэрай начы,
У кішэнях пустых ад кватэры ключы
Адшукаўшы, нібыта ўключыўшы святло
На праспекце ў дажджлівай, як восень, начы,
Каб вярнуцца дамоў, як вярнуцца з вайны
У кватэру, дзе толькі ёсць сцены адны
І вада, што на кухні ўсё з крана цячэ,
І нічога яшчэ, і нічога яшчэ
Ты ў жыцці не зрабіў, каб пайсці на спачын
Ад прапітых сяброў, ад сцяровозных жанчын,
І таму будзеш піць ты з-пад крана ваду,
Быццам вечнасці кроў, быццам восень-бяду,
Ад якой анікому нідзе не ўцячы
Па праспекце ў дажджлівай халоднай начы,
Бо ўжо свята прайшло, бы стушылі святло,
Дзе яго аніколі і так не было.

Снег

...На вуліцы мароз, завея. Хачу паваляцца ў гурбах, але бабуля Ганна не пускае, кажа: «Замяце снегам, як зайца, а мне тады шукай цябе. Сядзі дома...» І я ся-

джу, гляджу ў вакно. І раптам бачу каля студні белага, як вылепленана са снегу, голуба. Нічога не кажучы бабулі, выбягаю на вуліцу. Голуб не ўцякае — амаль задубеў. Як камяк снегу, нясу птушку ў хату. Прагнаўшы з печы ката, загортваю голуба ў хустку, кладу на цёплае месца і іду ў пакой да бабулі. «Ну што, ужо на вуліцу збегаў?» — пытаецца бабуля. І я, раскажаўшы пра голуба, клічу яе паглядзець на птушку. Ідзем да печы, а на ёй — як лапінкі снегу, белыя галубіныя

пярінкі. І бабуля мне кажа: «Паляцеў твой галубок у цёплую краіну, дзе ніколі не бывае снегу...»

...Гэта было даўно, і ў нас не было тэлевізара. У суседкі быў — невялікі, чорна-белы і ўсяго з адной тэлепраграмай. А мне, малому, так хацелася паглядзець мультыкі! Праўда, зрэдку выпадалі шчаслівыя дні, калі суседка пускала дзяцей у хату «на кіно». І мы ўжо сядзелі каля тэлевізара, нібы каля вогнішча, у якім пяклася бульба, і чакалі. Кожны чакаў нечага свайго. А мяне клікала мама дахаты, каб ішоў дапамагчы агледзецца. Часцей за ўсё выпадала напаіць карову і даць ёй сена. Я рабіў гэта з ахвотай, бо пасля зноў мог збегчы да суседкі. І ўсё ж тэлевізара мне не хапала, і ён мне часта сніўся, як далёкія цёплыя краіны, якія часам даводзілася бачыць па тым жа тэлевізары. І вось у адзін зімовы дзень суседка некуды з'ехала і пакінула маёй маме ключы ад хаты. Мама, зрабіўшы ўсё ў суседкі па гаспадарцы, павесіла ключ на цвічок. А я гэтага толькі і чакаў. Мама з хаты, а я за ключ — і хутчэй да суседкі. Уключыў тэлевізар і гляджу. Якраз паказвалі казку пра Снягурачку. Снягурачка прыгожая-прыгожая, і калі яна ў канцы фільма прапала, я заплакаў. І вырашыў ісці ў лес шукаць Снягурачку, каб прызнацца ёй у каханні. Напачатку хацеў знесці з хаты вазон, каб у знак свайго кахання падарыць Снягурачцы, але перадумаў, бо мама заўважыць прапажу. Ідучы ў лес, склаў верш для Снягурачкі. Доўга лазіў па гурбах, клікаў прыгажуню, але яна так і не паказалася. «Відаць, баіцца»,— вырашыў я і сказаў Снягурачцы, што калі я ёй спадабаўся, то няхай яна забярэ мой верш сабе на памяць, а я заўтра прыйду за адказам. І, напісаўшы верш на снезе, пайшоў дамоў. Спаў дрэнна, чакаў раніцы, і як толькі развіднела, пабег у лес. Верша на снезе не было. І я яшчэ больш паверыў у Снягурачку і нават зусім не падумаў, што ноччу была мяцеліца і яна замяла і мой верш, і мае сляды.

...У аднакласніцы Танькі зімой памёр бацька. Было яму крыху больш за сорок. І нас, яе аднакласнікаў, павезлі на санях у Дубравы на могілкі. Дзень быў сонечны, нават крыху цёплы. Я ўпершыню бачыў, як памерлага чалавека закапваюць у зямлю, і, едучы назад, думаў пра смерць. І раптам пачуў крык нашай настаўніцы: «Віця! Прымі пальцы!» У гэты момант нашы сані размінуліся з сустрэчнымі, але так, што ўдарыліся аб нашы і якраз па маіх пальцах. Болю не адчуў і нават не спалохаўся, калі на снежную дарогу закапала кроў...

...Нарэшце выпаў першы снег. І, як кожны год, у гэты час мы колем кабанчыка. Бацька не коле — баіцца, і мама, як звычайна, кліча дзядзьку Толю з Татар. І на гэты раз усё рабіў дзядзька, праўда, сказаў: «Вучыся, Віця, ты ўжо вялікі». І мне давялося яму дапамагаць. Пасля ў застолі дзядзька Толя ўспомніў мяне зусім малога і нешта крыўднае сказаў мне. І, калі дзядзька быў на добрым падпітку, мама папрасіла, каб я яго падвёў дахаты і паднёс машынку, якой смалілі кабана. Я з радасцю згадзіўся і па дарозе неўпрыкмет для дзядзькі выпусціў у снег з яго машынкі ўвесь бензін. Ідучы назад, я позіркам трымаўся бензінавай нітачкі на снезе, як ніткі Арыядны, пра якую я, вясковы хлапчук, яшчэ нічога не ведаў...

...Прачнуліся сярод ночы ад крыкаў на вуліцы: «Пажар!!» Гарэла ўжо ў які раз Руткевічава хата. Маці з бацькам, схапіўшы вёдры з вадой, пабеглі на пажар, а мы, дзеці, уткнуліся ў вакно. Снег быў чырвоны, і здавалася, што гарыць усё навокал. Праз нейкі час страшная чырвань, нібы кроў, усмакталася ў снег і дамоў вярнуліся бацькі. Раніцой я пайшоў глядзець Руткевічаву хату. Яна была чорная, як вялізарны вугаль, які прабіўся на гэты свет праз тоўстыя гурбы і, спалохаўшыся свайго з'яўлення ў нашай вёсцы, застыў, увесь аблеплены ледзяшамі і пачарнелым снегам. Я падышоў бліжэй да абгарэлай хаты і ў садзе пад яблыняй сярод абледзянелых ануч убачыў процівагаз. Але ён мне падаўся абгарэлай чалавечай галавой, у якой ад начнога жаху павылазілі вочы, і я, не выбіраючы дарогі, па чорным снезе хутчэй пабег дахаты.

...Прыехаў з тэхнікума ў вёску на Каляды. Зайшоў да мяне сусед Сашка і ўгаварыў ісці вечарам разам з усімі хлопцамі завязваць людзям у хатах дзверы і здымаць вароты. Сабралася нас каля клуба чалавек дваццаць. Выпілі самагонкі, каб было смялей, і пайшлі да канюшні, дзе ўжо хлопцамі днём быў прыгледжаны воз. Упрагліся і паехалі па вёсцы. Здымалі вароты не ўва ўсіх, а дзверы дык і наогул перадумалі завязваць, каб не нарвацца на якога злога гаспадара. Пад'ехалі да школы, і тут раптам пачалося — усе кінуліся ламаць школьны плот, нібыта перад канцом свету. Ад шуму і трэскату прагнуўся школьны вартаўнік, які выбег на ганак, і давай страляць з ружжа. Куды ён страляў — не ведаю, але нас праз хвілю як карова языком злізала — разбегліся хто куды. Мяне нячыстая пагнала праз платы ў калгасны сад. Бягу па гурбах як падстрэлены. Баюся спыніцца, бо нехта побач бяжыць. Нарэшце спыніўся, гляджу навокал, прыслухоўваюся. А каля школы крыкі, страляніна, нават па

ўсёй вёсцы святло патухла (Сашка пабег на падстанцыю і адключыў). Колькі я хаваўся ў садзе — цяжка сказаць, але праз нейкі час з-за хмар выплыў маладік і крыху пасвятлела... Дамоў вярнуўся ў гадзіны чатыры ночы. Бацькі спакойна спалі.

...Дзед расказваў. Зіма была завейная. І неяк з самай раніцы ён адправіў на санях свайго сына, майго бацьку, у суседнюю вёску завезці мяшок мукі сваяку. Дарога невялікая, але прайшло паўдня, а хлопец усё не вяртаецца. І выйшаў дзед на дарогу, каб паглядзець, ці хто едзе. І бачыць — кругом балотца, што паміж Пугачамі і Татарамі, мой бацька сноўдаецца на санях. Давялося дзеду ісці і самому браць у рукі лейцы, бо майго бацьку паўдня вакол балота нейкая мана вадзіла.

...Выбраўся ў вёску. Еду ў аўтобусе, драмлю, і раптам ужо за Ракавам шафёр спыняецца і кажа: «Усе вылазце, далей не паеду — уся дарога замецена снегам». У аўтобусе заставалася чалавек пятнаццаць, але ўсе паслухмяна павыходзілі і патэпалі ў свае вёскі. Да маіх Пугачоў заставалася кіламетраў дзесяць, і я таксама падыбаў разам з усімі. Праз нейкую гадзіну наш натоўп распаўся на невялічкія кампаніі, а я наогул застаўся адзін. Некалькі разоў нас абганялі машыны, але ніводная не спынілася. І я ўжо страціў надзею, што нехта хоць некага падвязе. І калі дахаты заставалася кіламетры тры, каля мяне спыніўся «фольксваген», з якога пачуўся голас: «Паэт, садзіся — падвязу, а то, гляджу, не дапаўзеш дахаты...»

* * *

І снег растаў, нібы стушылася святло,
Нібы ўсплыло з нябыту тое, што было,
Каб зноў напамніць нам, што мы яшчэ жывём.

І выйшаў з дому ты, нібы трава з зямлі.
Ляцелі ноччу па-над намі жураўлі,
Нібыта матылі начныя над агнём.
І горад не прачнуўся, бо каменны ён,
Бо ён — як трэці Рым, як новы Вавілон,
Дзе нам з табой не жыць, а толькі існаваць.

І снег растаў, нібы расплыўся мёртвы дым
З пажарышча, дзе мы з табой сядзім,

Нібы нікому не патрэбная трава.

* * *

Засыпаны снегам дамы і платы,
Засыпаны снегам былыя гады,
Дзе мы маладыя, як сённяшні снег,
Які заўтра будзе вадою са стрэх
Сцякаць на зямлю і ў зямлі прападаць,
Каб снегам ізноўку, хоць некалі, стаць.
Засыпаны снегам дамы і платы,
І ты сярод снегу, нібыта святы,
Ідзеш без дарогі па белым святле,
Нібыта па хмары, па белым сяле,
Якое тут ёсць, быццам сённяшні снег,
Які заўтра будзе вадою са стрэх
Сцякаць на зямлю і ў зямлі прападаць...
Вятры, як нябачныя дрэвы, шумяць,
І снег, быццам белья птушкі, ляціць.
І хочацца плакаць, і хочацца жьць
У гэтых засыпаных снегам дамах,
Нібыта ў далёкіх забытых гадах,
Дзе мы маладыя, як сённяшні снег,
Які заўтра будзе вадою са стрэх
Сцякаць на забытую Богам зямлю,
Якую, як ты, я таксама люблю
За гэтыя ў снезе дамы і платы,
За тыя, што тут адшумелі, гады...

* * *

На белым прысаку зімы
Жывём, як пагарэльцы, мы.
І нашы шэрыя дамы,
Як рэшткі спаленай турмы,
Стаяць пад небам нежывым,
Стаяць, як скамянелы дым.
І мы глядзім на гэты свет,
Нібы вар'ят на пісталет,
З якога ён заб'е сябе,
Не разумеючы ў журбе,
Што гэта смерць, што гэта тло,
А не анельскае святло...

На белым прысаку зімы,
Як чорныя вароны, мы,
Шукаем нечага, крычым...
І ўсё як снег,
і ўсё як дым...

Кнігарня

Кнігарні ў маіх Пугачах няма і ніколі не было. У магазіне, акрамя хлеба, кансерваў і гарэлкі, заўсёды можна было купіць яшчэ тое-сёе, але толькі не кнігу. А мне так хацелася купіць кнігу! І хадзіў я ў наш магазін амаль кожны дзень. І ўглядаўся на паліцы за шырокім прылаўкам, і пытаўся ў прадаўшчыцы, ці ёсць казкі. Цётка здзіўлена глядзела на мяне і аднойчы сказала: «Каску можна купіць у Ракаве, дзе матацыклы прадаюцца...» Я не зразумеў прадаўшчыцу, як і яна не разумела мяне. І ўсё ж у класе пятым я ўсё-ткі ўгледзеў на адной з паліц сярод пляшак «чарніла» кнігу. Невялікую, крыху пажайцелую і памятую, з канкрэтнай назвай — «Кніга». Некалькі дзён я хадзіў каля зерняскада і шукаў пустыя пляшкі, здаваў іх у магазіне і, калі набіраў паўтара рубля, звярнуўся да прадаўшчыцы з просьбай: «Дайце мне кнігу...» Цётка не адразу зразумела, што я прашу, і перапыталася: «Што ты хочаш?..» «Кнігу...» — паўтарыў я і паказаў, дзе яна стаіць. Прадаўшчыца, паглядзеўшы на «Кнігу», пачырванела, зняла з прылаўка і, нейкую хвілю патрымаўшы яе ў руцэ, закрычала: «А што ж я табе гэта, паразіт ты гэтакі, зрабіла?! Во ўжо вывучыўся! Кнігу яму давай!» Я выскачыў з магазіна і пабег дахаты. Вечарам вярнулася мама з працы і адразу да мяне з пытаннем: «Ты гэта што там у магазіне ўтварыў?» — «Нічога. Я толькі хацеў купіць кнігу...» — «Якую кнігу?» — «Тую, што на паліцы стаіць...» — «Дык гэта ж «Кніга скаргаў»...»

Прыезджаючы ў Валожын на літаб'яднанне, якое я арганізаваў у 1980 годзе пры газеце «Працоўная слава» і якім пяць гадоў кіраваў, заўсёды ў першую чаргу заходзіў у кнігарню. Зрэдку там купляў тое-сёе, але тых кніжак, якія мяне найбольш цікавілі, не знаходзіў на паліцах. І аднойчы я паскардзіўся свайму земляку паэту Пятру Бітэлю, што вось колькі ўжо часу езджу ў Валожын, а ўсё ніяк не магу купіць сабе ніводнай талковай кнігі. Пятро Іванавіч сучаснаў мяне: «А нічога так і не купіш. Падыдзі да загадчыцы і скажы, што ты паэт, і ўсё будзе, што захочаш». Але так, як мне параіў Пятро Бітэль, я

не зрабіў. І ўсё ж я пазнаёміўся з загадчыцай кнігарні. Жанчына, даведаўшыся, што я пакупнік незвычайны, завяла мяне на склад: «Выбірай, што хочаш...» З таго дня, прыходзячы ў валожынскую кнігарню, я адразу ішоў на склад...

Быў час, калі ў «Кнігарню пісьменніка» я заходзіў як звычайны пакупнік — ні я нікога не ведаю, ні мяне. І вось бачу сярод наведавальнікаў кнігарні знаёмы са школьнага падручніка твар аднаго пісьменніка. Ён з унучкай. Падыходжу бліжэй і чую: «Нет, эту книгу я тебе не куплю...»

У Мінску ў «Цэнтральнай кнігарні» ў канцы сямідзесятых і пачатку васьмідзесятых гадоў у беларускім аддзеле працавала паэтка Святлана Каробкіна. Каля яе вечна стаялі людзі. Часта спыняўся і я. Святлана, акрамя ўсяго што заўсёды пры сустрэчы скардзілася на сваё дрэннае здароўе і нялёгкае жыццё, расказвала, што творыцца ў літаратурным асяроддзі. Ды і ёй усе пра ўсё расказвалі. Адзін раз прыходжу ў кнігарню, а Святлана ўжо размаўляе з нейкім незнаёмцам. Пакупнікі падыходзяць, пытаюцца, ці ёсць тая ці іншая кніга. Часта цікавяцца, ці можна купіць Алеся Разанава, на што Святлана адказвае: «Пакуль яшчэ не...» І раптам пытанне: «А Караткевіч прадаецца?» «Караткевіч не прадаецца!» — адказаў наш суразмоўца. І калі ўсе разышліся, Каробкіна прашаптала: «Запомні гэты дзень, ты з самім Уладзімірам Караткевічам размаўляў...»

Неяк прыходжу ў «Цэнтральную кнігарню», а на месцы Святланы Каробкінай стаіць незнаёмая дзяўчына. Прыгожая і зусім маладзенькая. І спадабалася яна мне. І стаў я амаль кожны дзень хадзіць у кнігарню не кніжкі купляць, а толькі каб паглядзець на прадаўшчыцу. Гляджу на дзяўчыну, а пазнаёміцца ніяк не адважуся. І хадзіў я ў кнігарню да таго часу, пакуль не сустрэўся там у беларускім аддзеле з Міколам Шаляговічам, які паспеў пазнаёміцца з прыгажуняй. Сёння яна Міколава жонка.

Пасля заняткаў у Літінстытуце, атрымаўшы стыпендыю, адны ішлі ў магазіны па гарэлку, другія — у кнігарню «На Кузнецком мосту». На першым паверсе кнігі прадаваліся для ўсіх. На другім жа, калі падымешся па вузенькай рыпучай лесвіцы, можна, калі ў цябе ёсць членскі білет Саюза пісьменнікаў СССР, купіць тое, што нідзе па звычайнай цане не купіш. Я «На Кузнецкий мост» хадзіў часта, і цяпер у маёй хатняй бібліятэцы ёсць усё, што мне трэба для душы. Адзін раз

пасля заняткаў прыйшоў да мяне пісьменнік з Мінска і кажа: «Цягнік у мяне няхутка. Давай звадзі мяне куды-небудзь...» І я павёў яго «На Кузнецкий мост». Калі мы зайшлі ў кнігарню, пісьменнік сказаў: «Ты куды гэта мяне прывёў? Гэта ж не рэстаран!..»

У Маскве была кнігарня «Дружба», дзе прадаваліся кнігі, што выходзілі ў выдавецтвах усяго свету. Недзе пару разоў у месяц я хадзіў туды. Купляў кнігі толькі па мастацтве. Беларускіх жа выданняў у «Дружбе» не было, і я, каб адчуць сябе замежнікам, часам клікаў з сабой палякаў і гаварыў з імі ў кнігарні па-беларуску. І глядзелі на мяне замежнікі як на замежніка...

З бацькамі прыехаў у Ракаў. Мама пайшла ў царкву, бацька — у магазін за цыгарэтамі, а я з сястрой і братам у кнігарню... Кожнаму сваё...

* * *

Гартаю пажайцелья выданні,
Самотныя, як вершы аб каханні,
Якое адышло, як дзень вясновы...

Чытаю вершы, як цалую словы,
Каб словы ажылі і ў свет ляцелі...

Гартаю дні, якія адшумелі,
Як восенская мёртвая лістота,
Якой і мёртвай шчэ пажыць ахвота.

* * *

Праз стагоддзі, нібы праз туман над ракой,
Праз туман, быццам бы праз стагоддзі сівыя,
Прабіваецца сонца святою крывёй,
Прабіваецца кроў, як вуглі залатыя,
І наўкол асвятляе, як вечнасць, зямлю,
І знікае, нібыта ў пясках, у прасторы,
І з'яўляецца зноў на гук слова «люблю»,
І плыве, як каўчэг па віруючым моры,
Праз вятры, праз гады да цябе, да мяне,
Каб мы тое, што маем з табой, не згубілі...

Пачынаецца дзень, нібы ў рэчцы на дне,
Маладыя крыніцы з пяскоў забурлілі,
І ў стагоддзі, нібыта ў туман над ракой,
І ў туман над ракой, бы ў стагоддзі сівья,
Мы глядзім і знікаем сягоння з табой,
Нібы птушкі прад сонцам начныя...

* * *

Здавалася б, навошта больш пісаць
На мове, што ў нябыт з табой сплыве,
Пісаць, як на сабе кашулю рваць
І ўсім крычаць, што Беларусь жыве.
Здавалася б, навошта болей жыць
У Краі, дзе нібы чужынец ты.
Жыць так, нібы супроць цячэння плыць,
Нібы ісці штохвілі з цемнаты,
І бачыць, быццам Бога, сіняву...
І мне штохвілі светла ад таго,
Што толькі Тут я, як хачу, жыву
І ведаю, навошта й для чаго...

Агонь

Зімовьмі вечарамі ў бабулі Ганны збіраліся суседкі. І пакуль хапала газы ў лямпе, пралі воўну і спявалі. Я, залезшы на печ, глядзеў, як круцяцца калаўроты і як час ад часу ў лямпе жанчыны папраўляюць кнот, каб добра гарэў агонь. Пад не вельмі вясёлыя песні і пошум калаўротаў я засьнаў. І цёпла мне было на печы, у якой жыў агонь, якому ўсе пакланяліся ў хаце. І сёння, успамінаючы той далёкі час, я, нібы матыль, што ляціць да агню лямпы, ляту душою ў дзяцінства і апальваюся аб тое, чаго ўжо няма і больш ніколі не будзе.

Нядзеля. У школу ісці не трэба. Бацькоў няма дома. І я, дастаўшы з шафы ўсё лякарства і адэкалон, займаюся хіміяй. Мае малодшыя брат з сястрой, паразінуўшыся, толькі і глядзяць, што будзе далей. А далей я ўзяў прадзенныя ніткі, намачыў іх у сваёй «хіміі» і, падвесіўшы іх да бэлькі, падпаліў. Ніткі гарэлі добра і дымна. Брат з сястрой аж пішчэлі ад новых уражанняў. Але зайшла суседка, і я ўцёк з хаты ў лес. Сядзеў там дацямна... Назаўтра мама прывяла

мясцовага міліцыянта, які мяне доўга палохаў турмой. Здаецца, напалохаў, але праз нейкі тыдзень я расклаў агонь каля сцяны хаты. Ізноў мне дасталася ад бацькоў, ізноў прыходзіў міліцыянт і раіў мяне весці да знахара: «У яго нейкая мана да агню! Баюся, што ён нам усю вёску спаліць...»

Было такое свята — Дзень піянерскай арганізацыі. Кожны год у гэты час настаўнікі на чале з дырэктарам вялі школьнікаў у лес, дзе на паляне, выклаўшы з камення зорку, палілі касцёр. Траплялі на святкаванне толькі заслужаныя. У сёмым класе ў лес узялі і мяне. Агонь мы расклалі вялікі. Настаўнікі правялі ўрачыстую лінейку і, загадаўшы нам спяваць «Взвейтесь костраами, синие ночи», сышлі невядома куды. І хутка «Взвейтесь костраами...» гучала так, што хоць ты вушы затыкай. Чым бы гэта свята закончылася — невядома, калі б да нас на паляну з лесу не выйшаў нейкі дзед з калацінай і не закрычаў: «Што гэта тут робіцца?! Вон адсюль!!!» І разбегліся мы па лесе, як агонь па сухой траве...

Бацька гоніць самагонку. Час ад часу зазіраю да яго з пытаннем: «Колькі ўжо там нацякло?» І недзе апоўначы бацька сам ужо кліча мяне, каб дапамог спарадкаваць апарат. На стале поўнае вядро. Бацька каштуе і мне дазваляе памачыць палец і аблізаць. Самагонка цёплая і пахне хлебам. «Нясі паперу. Паглядзім, як гарыць», — гаворыць бацька і дастае запалкі. Я мачу паперу і падношу да агню. Самагонка капае і гарыць сінім агнём. Бацька ўсміхаецца: «Вось так будуць вантробы гарэць...»

Позна вечарам з Мінска еду ў вёску. На ўездзе ў Ракаў, дзе абапал дарогі могілкі, бачыцца россып агню на каталіцкіх магілах. Нехта кажа: «Паглядзіце, як палякі паналіваліся, аж свае могілкі падпалілі...» А ў адказ: «Сёння каталіцкія «Дзяды»...»

З братам прыехаў дахаты. Мароз пад трыццаць. На кухні няма вады — перамерзла труба. Мама папрасіла размарозіць, а сама некуды пайшла. Ну мы і ўзяліся за работу. Раскапалі снег ля падмурка. Прынеслі газавы балон і сталі грэць зямлю, дзе ляжыць труба. Недзе праз паўгадзіны я адправіў брата ў хату, каб паглядзеў, ці пацякла вада. Валодзя пайшоў і тут жа прыбег назад: «Падлога гарыць!» Я — у хату, а там дыму, што аж чэрці скачуць. Дабраўся неяк да крана, пакруціў, а з яго як зашпыціць, як бухне ржавай парай

— проста канец свету. А ў дыме чую незнаёмыя галасы і мамін: «Заходзьце. Не бойцеся, гэта мой Віця мне ваду размаражвае...»

У інтэрнаце Мінскага архітэктурна-будаўнічага тэхнікума на кухні мангол пёк сялёдку. Газавая пліта адна, таму да яе заўсёды чарга. Пячэ мангол сялёдку паўгадзіны, гадзіну і ўсё ніяк не дапячэ. Глядзеў на ўсё гэта егіпцянін, глядзеў ды ўзяў і схпіў гарачую патэльню і стукнуў ёю мангола па галаве. І тут пачалося. Манголы выключылі па ўсім інтэрнаце святло, наламалі ножак ад крэслаў і пачалі біць усіх падрад арабаў. Недзе праз паўгадзіны прыехалі міліцыянты і забралі нашага хлопца, які іх выклікаў. А на кухні доўгі час была адключана газавая пліта, як нам казалі, у супрацыпажарных мэтах.

З зімовых вакацый вярнуўся ў Маскву на пару дзён раней. Здавалася, што нікога ў інтэрнаце на маім паверсе, акрамя мяне, няма. Ды сярод ночы прачнуўся ад песень на каалідоры. Выглянуў за дзверы. А там на кухні на цэментавай падлозе гарыць вогнішча, а абাপал яго сядзяць тувінцы і п'юць гарэлку.

Празаік Алесь Асташонак трапіў у бальніцу. З сабой у яго быў кіпяцільнік. І захацелася яму папіць гарбаты. А тут раптам доктар у палату заходзіць і кліча на ўколы. Алесь выхапіў кіпяцільнік з кубка і, не выключыўшы яго з разеткі, схаваў пад падушку... Да канца дня хворага выпісалі дахаты.

Неяк выбраўся з сынам Максімам у вёску пазбіраць грыбоў. Крыху назбіраўшы, прыселі на ўскрайку лесу падсілкавацца. Я расклаў вогнішча. Нечакана да нашага дыму падышла маладая жанчына, што непадалёку з дзецьмі пасвіла радоўку. Не пытаючыся, прысела побач. Дастала з торбы пляшку з-пад мінералкі і прапанавала: «Пакаштуй майго соку...» Я адразу зразумеў, што гэта за сок, і, крыху пааднекаваўшыся, зрабіў пару глыткоў. У час размовы высветлілася, што жанчына родам з Ракава, а ў Пугачы выйшла замуж. Даведаўшыся, хто мае бацькі, павесялела: «Я ведаю, гэта ваш брат паэт. Такі лысы. Кожныя выхадныя прыязджае і корпаецца ў градах...» Я слухаў пастушку і корпаўся ў вогнішчы, а Максім мне шаптаў: «Я маме раскажу, што ты з цёцяй гаварыў...»

На вуліцы амаль каля самага пад'езда дворнік паліць жоўтае лісце. Дым затапляе двор, вуліцу. І ўжо не бачны Храм, у якім каля ікон гараць свечкі...

* * *

У прыцемках ідзеш без ліхтара,
Дарога як краціная нара,
Але ісці патрэбна, каб тут жыць,
І плакаць, і смяяцца, і любіць
Дарогу гэту, бо няма другой.
Як лёд адзін над плыткаю ракой,
Як смерць, дарога з цемры да святла,
Хоць цемра ружай чорнай зацвіла
І суцяшае ўсіх без ліхтароў,
Самотных, адзінокіх, як ваўкоў,
Якім ісці патрэбна, каб тут жыць,
І плакаць, і смяяцца, і любіць
І гэты змрок, і ўдалечы святло,
Якое ўжо, магчыма, адцвіло
І ўжо яго няма, як зоркі той,
Што свеціцца яшчэ па-над зямлёй...

* * *

Гэты свет, дзе мы з табой жывём,
Як сасуд напоўнены агнём,
Коціцца з біблейскае гары
Па прамым шляху ў тартарары.
І няма каму яго спыніць.
Ён, як куля кілера, ляціць.
Хоць камусьці гэта проста смех,
Хоць камусьці гэта проста снег
Ціха выпаў летам на траву,
На траву, дзе я з табой жыву,
Як мурашкі, для якіх трава
Гэта лес, а светлы лес — царква,
У якой маліцца за жыццё
Сумнае, як жоўтае лісце,
Што з табой да вогнішча нясём,
Як сасуд, напоўнены агнём...

* * *

Свято патухла, бы спыніўся час.
Мы ёсць яшчэ, але няма ўжо нас,
Як і святла, што нібы кроў цякло
Між тым, што будзе і што ўжо было.
Я свечку запалю — ствару свой свет,
І дом мой паляціць, нібы канверт
З цямрэчы мёртвай, як з сырой турмы,
З лістом да Бога, каб сказаць — ёсць мы,
Як у сцяне іржавы цвік сядзіць,
Дзе век ікона, як ліхтар, вісіць.
Свято патухла, бы спыніўся час...
Мы ёсць яшчэ, але няма ўжо нас...

Грошы

У Лягезах крамы няма. А ў той далёкі час наогул не было ні электрычнасці, ні праваднога радыё. І неяк узяў мяне дзядзька Віця з'ездзіць у Яршэвічы купіць у «жалезным» магазіне дзверцы для печкі. Прыехалі. Дзядзька пайшоў купляць, а я застаўся пільнаваць каня. Сяджу на возе, разглядаю вуліцу. І раптам над сабой чую: «Московское время — двенадцать часов!» — і зайграла музыка. І саскочыў я з воза, і пабег да дзядзькі ў магазін. Дзядзька перапалохаўся: «Што здарылася?!» «Слуп гаворыць!» — адказаў я. У магазіне ўсе засмяяліся, а дзядзька мне растлумачыў, што на слупе прымацавана радыё.

Каб мне купіць перад школай што-небудзь цёплае на плечы, мама ўзяла мяне ў Ракаў на базар. Ходзім, разглядаем, прыцэньваемся. І раптам мажны дзядзька з рыжым тоўстым хлапчуком кідаецца да мамы: «Ніна! Чуць пазнаў цябе! Здарова!» Мама прывіталася, пачала распытвацца пра жыццё-быццё. «Усё нармальна! Як бачыш, і я жаніўся. Трэба было табе выходзіць за мяне. Гадавалі б вось такога сына...» — і дзядзька паказаў свайго рыжага хлопца. Мама пахвалілася, што ў яе трое дзяцей. А я схваўся за маму і, падумаўшы пра тое, што я мог быць гэткім тоўстым і рыжым, паказаў хлопцу язык.

Раней кожнае лета ў ліпені бацькі, наабіраўшы некалькі мяшкоў агрэсту, ездзілі ў Гарадок здаваць яго. Гэтага дня я чакаў, як

вялікага свята, бо мог папрасіць, каб яны там мне купілі якую-небудзь кніжку. Так у мяне з'явіліся «Палескія рабінзонь», «Мы з Санькам у тыле ворага» і «Беларускія народныя казкі». І ў адно лета нарэшце бацька ўзяў і мяне ў Гарадок. Едзем, і я ад радасці рот не закрываю, лапачу як заведзены, а тут насустрач ідзе дзядзька і пытаецца: «Толя, куды гэта ты хлапца вязеш?» «У Гарадок прадаваць!» — адказаў бацька і стаў паганяць каня. І я ўжо ўсю дарогу сядзеў моўчкі і думаў пра тое, як мяне бацька будзе прадаваць.

Накупляўшы «чарніла», Галін Сашка некалькі дзён не хадзіў на працу — піў. Ды й пайшоў на свой кароўнік яшчэ непраспаным. І так ужо атрымалася, што ўключыў ён там нейкі матор, а ён вазмі ды і згары. А перад гэтым некалькі дзён падрад загадчыца кароўніка крычала Сашку: «Спаліш мне матор, у турму пасаджу!» І пайшоў Сашка з кароўніка дахаты. Па дарозе купіў пляшку «чарніла», выпіў і дома павесіўся ў хляве.

Пасля заняткаў у Літінстытуце я пайшоў з палякам Анджэем у магазін купіць лямпачак. Прадаўшчыца была маладая і прыгожая. І мы вырашылі з ёй пазнаёміцца. Анджэй прадставіўся венграм, а я чэхам. Гаварылі доўга, нават правялі дзядзьчыну на электрычку ў Мыцішчы. Назаўтра, нічога не сказаўшы Анджэю, я пайшоў зноў па лямпачкі і расказаў знаёмай прадаўшчыцы, хто мы такія. І дзядзьчыне стала сумна...

Павезлі нас на экскурсію ў Ясную Паляну да магілы Льва Талстога. Ехаць далёка, і нашы дзядзьчаты час ад часу спынялі аўтобус, каб збегаць у краму. А ў крамах, акрамя гарэлкі, «чарніла», камсы і саянкі, нічога няма. Дзядзьчаты злуюцца, а нам, хлопцам, весела — ёсць што выпіць і чым закусіць. Прыехалі да маёнтка Талстога, а там жанчыны стаяць з поўнымі вёдрамі яблыкаў. Панакуплялі мы яснапалянскіх яблыкаў поўны аўтобус.

І, агледзеўшы маёнтак Талстога і схадзіўшы да яго магілы (у яловым лесе чорны груд зямлі, без крыжа), позна вечарам вярталіся назад, пілі віно, елі яблыкі і спявалі песні. А ў мяне перад вачамі святлілася сцяжынка, ўсыпаная залатым восеньскім лісцем, а на ёй чорная змяя, якая перапаўзла мне шлях, калі я ішоў да Льва Талстога...

У Маскве Людміла прапанавала мне: «Давай сходзім на «Сёмае неба», што ў Астанкінскай вежы». Ацаніўшы свае фінансавыя

магчымасці, я згадзіўся пачаставаць сваю нявесту на «Сёмым небе». Прыехалі ў Астанкіна. Паглядзеў я на пяцьсотметровы «шпрыц» і сказаў: «Не палезу. Вежа паваліцца...» Вежа пакуль што не павалілася, але ўжо гарэла...

Пазванілі ў кватэру. Адчыняю дзверы. Перада мной жанчына з трохлітровым слоікам: «Купіце свежага мёду! Нядорага. Увесь прадалі на Камароўцы, а гэта засталася...» Дае лыжку пакаштаваць. Здаецца, нармальны мёд. «Колькі просіце?» — «Пяць...» — «Дорага...» — «Ну тады чатыры...» Падышла жонка на галасы: «Што тут такое?» «Мёд купляю...» — адказаў я. «За тры з паловай...» — дабавіла прадаўшчыца. «Бяром...» — радасна сказаў я. «Пачакай, я схаджу да суседзяў. Няхай яны паглядзяць на мёд», — прапанавала жонка і пайшла. Пакуль яна вярнулася, я зрабіў пакупку. Занёс мёд на кухню і стаў пераліваць яго ў паўлітровыя слоікі, каб тое-сёе завезці ў вёску маме і даць цешчы. Мёд у слоікі не цячэ. А жонка смяецца: «Дык гэта ж цукар пераплаўлены!..»

Зайшоў сусед-бізнесмен з міліцыянскай дубінкай і кажа: «Я толькі што сварыўся з міліцыянтамі. Пабі мяне дубінкай, а я схаджу здыму пабоі і скажу, што мяне міліцыянты білі. Мы з іх здзяром добрую капейчыну!» Я адмовіўся, а сусед сказаў: «Ну гэтыя пісьменнікі!..» І пайшоў.

* * *

Зноў чорная кава, як лекі ад смерці,
У кубачку белым на шэрым стале.
У шыбу маю лісце кідаюць чэрці,
Каб я не пабачыў, што на памяле
Прыгожая ведзьма над Мінскам лятае.
Прыгожая ведзьма, як смерць, маладая.

Палю цыгарэту — і дым сіняваты
Пльыве да вакна і паўзе па вакне.
Раней я любіў і віно, і гарбату,
Цяпер толькі кава суцешыць мяне.
Спакусная ведзьма над Мінскам лятае.
Спакусная ведзьма, як ноч, маладая.
А я адзінокі, нібыта сабака,
Завыць адзічэла хачу і маўчу.

І чорную каву глытаю са смакам
І ў неба за дымам праз фортку лячу
Да ведзьмы чароўнай, што мройна лятае...
Вар'яцкая ведзьма, як я, маладая...

* * *

Нічога ніколі нідзе не прасі,
Усмешку сваю, быццам бомбу, насі,
Бо бедны, багаты — у час свой памрэш.

І нехта ўсё ж прыйдзе калісь на клады,
І спыніцца побач: «Які малады...»,
І ўспомніць малітву, нібыта твой верш.

А сёння ты ў бары, галодны, сядзіш
І слухаеш песні пра сыты Парыж,
Якому на нас, беларусаў, пляваць.

Закончыцца ноч, і закончыцца год,
І з Мінска ўзляціць на Парыж самалёт,
Якім толькі ў вершах ты будзеш лятаць...

* * *

Вечар затапіла навальніца.
І ліхтар пад вокнамі баіцца
Утапіцца, бо зусім адзін,
Рыжы, як савецкі апельсін.
Я праз шумны райскі лес дажджу
На дарогу, як раку, гляджу,
Па якой сплывае ў небыццё
Адзінокае, як мы, лісцё,
І за ім мне хочацца папльць
І пра смерць спакойна гаварыць,
Як пра сон, які прысніцца ўсім,
Таямнічы, як Ерусалім.
Сціхне дождж, і раніца ўсплыве,
Загарацца свечкамі ў траве
Кветкі мокрыя, як вочы маці,
І адразу пасвятлее ў хаце,

І захочацца ізноўку жыць
І пра смерць зусім не гаварыць...

Школа

У Лягезах школы няма. Мае сябры Сашка і Люда пайшлі ў першы клас у Русакі, і мне аднаму стала сумна гуляць. І я, калі дома нікога не было, прыдумаў, каб сваіх сяброў пераманіць з вучобы да сябе,— на ганку каля самых дзвярэй хаты расклаў вогнішча. Хата не згарэла. А я, уцёкшы ад дубца дзядзькі Віці, паўдня сядзеў у кустах, праклінаючы школу, якая забрала ў мяне сяброў.

Калі ўцішылася мяцеліца, мяне адпусцілі з дому з санкамі на Бакачоўскую гару, зарослую сасоннікам, пакатацца. Прышоў, катаюся і раптам бачу — з Русакоў ідзе цэлая банда дзетвары з кашамі і мяхамі. Крычаць нешта, смяюцца і на хаду скідаюць паліто. І я, доўга не думаючы, кінуў санкі і пабег дамоў. Расказаў цётцы Алі пра дзяцей з мяшкамі і кашамі і чырвонымі галыштукамі на шыях і пачуў: «Ды ты не бойся іх! Гэта піянеры прыйшлі шышкі збіраць для школы!..»

У першы клас я пайшоў у Пугачоўскую васьмігодку. Быў малы, задрыпаны, і мяне пасадзілі за першую парту з дачкой старшыні калгаса Розачкай. Сяджу з ёй месяц, сяджу два, і неяк па дарозе дахаты перастрэлі мяне старэйшыя хлопцы і пытаюцца: «З кім ты гэта сядзіш за адной партай?» — «З Розачкай Лібінскай...» І патамачылі мне хлопцы, з кім я сяджу і што калі буду і далей сядзець, то навучаць мяне без школы, як Радзіму любіць. І назаўтра я не прыйшоў вучыцца — прасядзеў у кустах цэлы дзень... І што было б далей — не ведаю, але пачаліся восеньскія канікулы, а пасля іх і сама Розачка Лібінская не прыйшла ў школу — з бацькамі з'ехала ў Ізраіль.

Я і Грышка Сасноўскі, падвучаныя аднакласнікамі, чарнілам выпцакалі настаўніцкае крэсла. Прышоў дырэктар разбірацца. І нашы аднакласнікі адразу ж нас выдалі. Павёў дырэктар нас у настаўніцкую, каб мы там прызналіся перад усімі, што гэта мы напаскудзілі. Мы доўга не прызнаваліся, але калі нас пастрашылі тым, што будуць біць па пальцах драўлянай лінейкай, а лінейка была выпцаканая ў чырвонае чарніла, нібыта ў кроў, то Грышка прызнаўся. А я плакаў і маўчаў...

У пятым класе мае аднакласнікі даведаліся, што я пішу вершы. І праз нейкі час пра гэта ведалі амаль усе ў школе. І сталі да мяне прыставаць старэйшыя: «Напішы верш пра каханне, напішы верш пра каханне...» І я выконваў заказы. Адбою не было. Настаўнікі ў большасці да маёй пісаніны адносіліся скептычна: «Сын даяркі і пастуха — паэт? Смех!..» І толькі малады фізік Пётр Налецкі, на якога мы, школьнікі, глядзелі як на дзівака, сумна ўсміхаўся. Ніхто не ведаў, а ён (пасля таго як я закончыў школу, прызнаўся мне) пісаў вершы...

Іду дахаты з электрычкі. За Дубровамі на Доўгай гары з лесу выбягаюць хлопцы: «Паэт, ідзі сяды, пачытай нам вершаў!» Гляджу, знаёмыя, з Татарскіх. «А чаму вы не ў школе?» — пытаюся. «А мы ўчора былі!» — адказваюць і клічуць за сабой далей ад дарогі ў лес. Каля шалаша вогнішча і чалавек дзесяць школьнікаў. Кураць, п'юць самагонку, лаюцца. Саджуся на бярвяно побач. Старэйшы з усіх, Дзіма Варыкаш, гукае: «Дзяўчаты! Не бойцеся, ідзіце сюды, мы вам паэта прывялі!..» І давалося мне гэтым «партызанам» чытаць вершы...

Раз'ехаліся мае аднакласнікі хто куды. Зоя Шымель трапіла ў Маладзечна. Доўгі час мне хацелася адшукаць яе, але недзе ў 1980 годзе, зімой, мне расказаў бацька пра тое, як ён быў у Еленцы ад калгаса і купляў для кароўніка ў людзей сена. Якраз прадалі сена і бацькі Зоі Шымель. За чаркай разгаварыліся. І даведаўся мой бацька пра тое, як я пісаў у школе для Зоі вершы, і што яна цяпер замужам, і дзяўчынка, якая бегае ў хаце,— гэта Зоіна дачушка...

Ідзём у Пугачах па вуліцы. Расказваю жонцы і дзецям, дзе хто жыве і што дзе было. Спыняюся каля вялікай яміны, паўноткай вады і аброслай бэльнягом. «А тут стаяла мая школа...» — кажу я, і сын пытаецца: «А што — тваю школу разбамбілі?»

У Кутаісі на свяце Дзён Маякоўскага павялі нас, гасцей-паэтаў, у школу выступіць перад дзецьмі. Мы звярталіся да прысутных па-руску, а яны нам спявалі грузінскія песні. Мы ім абяцалі рабіць усё, каб і далей мацавалася дружба паміж народамі Савецкага Саюза, а яны нам пачапілі піянерскія галыштукі. Гэта было дваццаць гадоў назад, але гэта было...

Пасля тэхнікума пайшоў падпрацаваць грузчыкам на лікёра-гарэлачны завод «Крышталь». Трапіў у асяроддзе алкаголікаў і былых зэкаў. Працую дзень, два, і нарэшце адзін грамідла пытаецца:

«Ты, вожык, у школу хадзіў?» — «А што такое?» — «Чаму цябе там па-
руску балакаць не навучылі?» Давялося прызнацца, што пішу вершы.
І тады грамідла сказаў: «Вожыка не чапаць! Ён пра нас паэму
напіша!»

Дапамагаю маме выбіраць бульбу. Побач з нашымі соткамі
па дарозе ў Дубравы на могілкі ідзе суседчына дачка. Мама
расказвае: «Разумная дзяўчына. Настаўніца. А вось у жыцці не
пашанцавала. Год назад нарадзіла дзіця, а яно памерла. Ды і цяпер
цяжарная, з мужыком не жыве — мужык-п'яніца...» І ідзе па дарозе
настаўніца, і нясуцца машыны міма яе, і не спыняюцца...

Цяпер у Пугачах новая цагляная двухпавярховая школа.
Адзінаццаць класаў. Шыльда на беларускай мове. І за шыльдай жыве
беларушчына...

* * *

А мне восень ты намалявала,
Бы віно разліла залатое
Па сцяне, дзе мяне частавала
І піла за жыццё маладое.
І вісіць у пакоі карціна
Без цвіка на сцяне пажаўцелай,
Як над полем вісіць павуціна,
Што анёлам у неба ўзляцела.
І гляджу, як на Храм, на карціну,
А карціна, як прывід, знікае
І з'яўляецца зноў праз хвіліну,
Нібы кроў праз бінты праступае
Праз сцяну, за якою нічога,
Толькі ціша і толькі дарога
Да цябе праз халодную восень,
У якой нас не будзе ніколі...

* * *

Мне хтосьці зноў стукае ў дзверы —
А гэта ўжо ноч на двары.
Счарнелі ў кватэры шпалеры —
Гнілыя, як восень, муры.

Жыву, не саромлюся мараў
І шэрае неба люблю.
Збяру пару соцень даляраў
І, можа, што-небудзь куплю.
А можа, ўсё будзе як сёння,
Гарбата і дым цыгарэт,
І яблыкі на падваконні,
І кніжкі, і груды касет,
І музыкі ціхае гранне,
Нібыта анёлаў дыханне,
Якія дзесь побач жывуць,
Якія мяне берагуць...
Ды хтосьці зноў стукае ў дзверы,
І нельга іх не адчыніць...

* * *

Лёгкі снег замятае зямлю,
Снег цяжкі цёпла шэпча «люблю»,
І мы ў снезе знікаем густым,
Нібы ў воблаках Ерусалім,
У якім нам ніколі не быць,
Бо нам гэтае поле любіць,
Праз якое дарогі няма
З каралеўства на выспе Зіма.
Белы снег замятае жыццё,
Як на вуліцах мінскіх смяццё
Замятаецца аж да вясны,
Ля якой мы стаім, як сцяны,
За якой неведомы нам свет,
У якім ці патрэбен паэт,
Што самотны, як снег, што ляціць
На зямлю, каб палёт свой любіць
І не помніць далёкіх аблок,
Як не помніць сябе матылёк
На пачатку зямнога жыцця...
Ты смяешся, бы ў Храме дзіця,
У зіме адзінокай, як мы.
Там за полем старыя дамы,
І да іх нам ісці праз снягі,
Як рацэ вясной праз берагі.
І мы ў снезе не знікнем густым,

Як не знік у пясках Ерусалім...

Вада

Мне было гады чатыры. У той час я жыў у бабулі Ганны ў Лягезах. Вёсачка невялічкая — усяго нейкіх дзесяць хат. Электрычнасці няма, але затое ў кожнага гаспадара свой калодзеж, а то і некалькі. У бабулі было тры. Адзін калодзеж — у двары, другі — у канцы саду, а трэці — за плотам на калгасным лузе (пры паляках луг быў наш). І мяне на «наш луг» адпраўлялі пасвіць гусей. Пастух з мяне быў няважны. І так атрымалася, што я ўваліўся ў калодзеж. Але да вады не даляцеў, бо ў забраны Саветамі калодзеж вяскоўцы скідвалі ламачча.

Паміж Лягезамі і Крапіўнікамі — Яршоўка. Для некага гэта проста рачулка, а для мяне, хлапчука, мяжа, за якой неведомы свет. І каб без дапамогі старэйшых трапіць туды, трэба не толькі не збаяцца крапіўніцкіх хлопцаў, але і ведаць, дзе ў рэчцы брод. І напасіўся я разам з дзядзькам Віцём з'ездзіць праз Крапіўнікі ў Яршэвічы. І ехалі мы на кані праз рэчку, і вада змывала з воза салому, і яна плыла па вадзе, як рэшткі восеньскага сонца.

І крапіўніцкія хлопцы глядзелі на мяне як на парушальніка мяжы...

Пасля навальніцы, якая нечакана пачалася і скончылася, выбег на вуліцу. Гляджу — у лужынах корпаюцца куры і нешта дзяўбуць. Падбег бліжэй — рыбу. А дзядзька Віця, налавіўшы рыбы, сказаў: «З неба звалілася. Віхор прынёс...»

У 1967 годзе я пайшоў у першы клас Пугачоўскай васьмігодкі. І ў гэты ж год экскаватар раздзяліў траншэяй нашу вуліцу — праводзілі водаправод. Хто хацеў —

правялі ваду і ў хату. Доўгі час траншэю, у якой ужо ляжалі трубы, ніхто не засьпаў. І я часта па гэтай траншэі ішоў з сябрамі ў школу, а пасяя назад. Выпэцкваліся, як чэрці. Невядома, колькі б тая траншэя была, калі б аднойчы ў ёй у калюзе не знайшлі мёртвага вяскоўца...

Збіраючы грыбы, натрапіў на павешанага сабаку. Перапалохаўся. Ляжаў з тэмпературай, пакуль не прыйшла бабуля Параска і не пераліла праз юшку ў печы ваду і не дала мне папіць.

Лазня ў Пугачах адна на ўсю вёску. Летам мала хто ў яе хадзіў, бо мыліся хто ў сажалцы, хто ў рэчцы, а хто дзе ўладкуецца. Не ведаю, хто як і дзе мыўся зімой, а мы мыліся ў бочцы з вадой, якая ўтваралася ад расталага снегу падчас гнання самагонкі. Вада была цёплая і пахла брагай. І чым часцей бацькі зімой гналі самагонку, тым часцей мыліся мы, дзеці...

Мама працавала на кароўніку даяркай. Калі было шмат працы, яна брала з сабой мяне, каб дапамагаў даіць. І я даіў і ведаў, што маміны заробкі залежаць ад таго, колькі яна надоіць літраў малака. І, гледзячы на іншых даярак, аднойчы я сказаў маме: «Давай і мы ў малако нальём вады...»

У час паводкі, начытаўшыся «Палескіх рабінзонаў» і падгаварыўшы суседскіх хлопцаў павандраваць, сцягнуў з будоўлі скрыню, у якой размешвалі цэмент. Амаль цэлы дзень залівалі смалой дзіркі. Нават прыдумалі назву свайму чоўну — «Бал-Шні-Бал-Рут» (скарочаныя прозвішчы нашай чацвёркі). Нанач пабаяліся пляць і таму пакінулі прасмаленую скрыню ў кустах на невялічкім астраўку ў балоце. Раніцай, уцёкшы ад бацькоў, па дарозе да свайго чоўна сустрэлі будаўніка, які валок сваю прасмаленую скрыню і ляўся...

Сяджу з бацькам каля хаты. Распытваюся, як і чаму так называюцца навакольныя сенажаці. «За Ганьчынымі соткамі Малышоўка...» — гаворыць бацька і тлумачыць: «Яшчэ пры паляках там была рэчка. Цяпер сенажаць, а назва так і засталася...» Засталася адна назва і ад Рабінаўкі — і гэта ўжо за маёй памяццю...

На другім курсе архітэктурна-будаўнічага тэхнікума жыву ў інтэрнаце. Напрыканцы вясны прыхварэў ангінай. І неяк вечарам зайшоўся да аднакурсніка Валодзі Харламава. З ім амаль ніхто не сябраваў, і жыву ён з манголамі. Майму прыходу ўзрадаваліся: «Садзіся, будзем гуляць у шашкі. Хто прайграе, той вып'е слоік вады!» — «Я гэтак гуляць не буду!» — «Будзеш!» — і манголы з жартамі і пагрозамі прымусілі мяне гуляць. І я адразу ж прайграў. «Пі ваду!» — Мангол працягнуў мне поўны слоік. «Не буду піць! У мяне ангіна!» — «Пі! А то прыб'ём!» І я плакаў і піў ваду. А манголы смяяліся...

Восенню, прыехаўшы на заняткі, я сустрэў Валодзю Харламава, ад якога даведаўся, што летам тья манголы, якія прымушалі мяне піць ваду, патанулі ў Мінскім моры...

Позняй восенню нас, вээлкашнікаў Літінстытута, павезлі на экскурсію ў Суздаль і Уладзімір. Наша куратарка Ніна Авяр'янаўна, якая, па маім адчуванні, у свой час была закаханая ў нашага Уладзіміра Караткевіча (вучыўся на Вышэйшых літаратурных курсах), не змагла абмінуць царкву Пакровы на Нерлі. Прыехалі, стаім ля вады, любуемся храмам на востраве. Нехта жартам прапановаў: «Давайце сходзім у царкву!» Смелых не знайшлося. А Ніна Авяр'янаўна, звяртаючыся да мяне, сказала: «А ваш Караткевіч — схадзіў у царкву...»

У падвале нашага дома з праржавелай трубы пацякла вада. Некалькі разоў выклікалі аварыйку, але вада як цякла, так і цячэ. І пайшоў я ў домакіраўніцтва. Да мяне ўжо туды амаль усе суседзі схадзілі. Абяцалі там і мне праз тыдзень усё зрабіць... Прайшло амаль два гады, а вада цячэ...

«А без вады і ні туды і ні сюды!» — казаў учора сусед, паліваючы агарод. А сёння амаль ужо цэлы дзень ідзе дождж...

* * *

Я грэшны, як вада, дзе спіць атрута,
І мне святым ніколі ўжо не стаць,
Ды я хачу таксама быць пачутым
Людзьмі і Богам, што на свет глядзяць,
Дзе я жыву і радасці не знаю,
Дзе я люблю і ненавіджу свет,
Што да канца ніколі не спазнаю,
Бо гэты свет — не дым ад цыгарэт,
Што мы з табой, самотныя, курылі
У цеснай кухні і пілі віно
І свет з няведама чаго тварылі,
Хоць гэты свет нам створаны даўно.
Я грэшны, як вада, дзе спіць атрута,
І мне святым ніколі ўжо не стаць.
Жыве ўва мне, як смерць мая, Іуда,
Што знае час, калі мяне прадаць...

* * *

Гэты дождж, як пачатак патопу,
Што затопіць і змые Еўропу,
І не будзе ні Мінска, ні Прагі, ні Бона,
І не будзе дзе сесці варонам,
Што сягоння лятаюць над намі,
Як над вулічнымі ліхтарамі
Матылі, што ад смерці ўцякаюць
І ў дажджы, як смяццё, адплываюць
У нябыт па канавах глыбокіх.
І праз дождж я іду адзінокі.
Парасон над сабою трымаю,
Нібы ў думках малітву чытаю,
Што ўратуе мяне ад патопу,
Што затопіць і змые Еўропу,
Дзе стаіць мая родная хата,
Дзе жывуць мае мама і тата,
І Еўропа якім невядома,
Бо жывуць яны тут, яны — дома,
І дажджу ім павек не баяцца,
Ім праз дождж на дарогу ўглядацца,
Па якой разбрыліся іх дзеці
Па самотным, як могілкі, свеце.
Дождж ідзе, але ён перастане,
Сонца з хмараў усё-ткі прагляне,
Бо ў Еўропе стаіць мая хата,
Дзе жывуць мае мама і тата.

* * *

Мы не пыл, мы не дым, мы не сон,
Мы — святло з пачарнелых вакон,
Мы — трава на магілах дзядоў,
Мы — вада ад расталых снягоў.
І шумяць па-над намі вятры,
І лятуць па-над намі муры,
У якіх нам ніколі не быць,
І таму іх нам век не любіць,
Быццам пыл, быццам дым, быццам сон...
Нас чакае штодзённа Харон,
І скрыгочам мы ў вечнай начы,

Бы ў замках, што на Храмах, ключы...

Поле

Мне гадоў пяць. Яшчэ месцамі ляжыць снег, а ўжо гусенічны трактар, які, відаць, адзіны ў калгасе, арэ поле. Трактарыст, заўважыўшы мяне, спыняецца і кліча ў кабiну. Трактар раве і трасецца, як шалёны, а я сяджу ў хлопца на каленях і гляджу на дарогу, па якой ідуць дзяўчаты і крычаць: «Пракаці нас, Пятруша, на трактары!..»

Мама з бабуляй Параскай сярпамі жнуць калгаснае жыта, бацька косіць, мой малодшы гадавалы брат спіць сярод снапоў, а я спрабую ўсім дапамагаць. Побач жнуць суседзі. Поле вялікае, і на ім у некалькіх месцах сярод збожжа віднеюцца яблыні, грушы і слівы. Бацька расказвае, што яны засталіся ад хутароў, і паказвае, дзе быў сад майго дзеда. І я іду па жыцце ў наш сад сярод жыта, і ніхто не бачыць мяне...

Прыйшоўшы са школы, вечарам сяджу з дзедам на лаўцы. Распытваюся, дзе што было раней. Пытаюся, што там за полем і за лесам. «Там Польшча...» — адказвае дзед, і я ўжо вечарам не магу доўга заснуць, баючыся, што палякі прайдуць мяжу і пачнецца вайна.

Ганяць у поле кароў са сваімі аднагодкамі я не любіў. Трэба рана прачынацца, а пасля цэлы дзень сядзець у полі, паглядаць на гадзiннiк і ўвесь час быць гатовым абаранiць сябе ад хлопцаў, якія абавязкова паспрабуюць камандаваць табой, як сабакам. Цяпер у вёсцы кароў мала, і ў поле асабліва няма каму і куды ганяць. Да ўсяго праз поле, дзе я пасвіў кароў, ужо некалькі гадоў як пракапана глыбокая канава — збіраліся правесці газ у суседнюю вёску і не правялі. І канава ў полі як трэшчына на тым жыцці, у якім мне ніколі ўжо не жыць...

Кожны год у вёску з горада прысылаюць студэнтаў на бульбу. І кожны раз у нас нехта кватаруе. Неяк жылі два выкладчыкі. І захацелі яны, каб я з братам звадзіў іх у грыбное месца. Пайшлі. Ідучы праз поле, натрапілі на вялікі куст з чорнымі ягадамі. Адзiн з выкладчыкаў, рыжы і ўвесь у рабацiннi, пацiкавiўся: «Што гэта такое

расце ў полі?» — «Гэта жыды. У нас іх раней у вёсцы было шмат. Нядаўна амаль усіх павыразалі...» Другі выкладчык закашляўся і перавёў размову на грыбы...

Прачнуўся сярод ночы ад гулу матораў і лязгату гусеніц. Гляджу, мама ў цемнаце стаіць перад вакном, а бацька наогул выйшаў на ганак. «Вайна?» — пытаюся і буджу малодшых брата і сястру. Яны прачынаюцца, плачуць. Вяртаецца бацька і кажа: «Манеўры...» Раніцай выходжу на двор і бачу — усё поле застаўлена танкамі.

Жыў у нас кот Мурзік. Хоць і стары ён быў, але мы, дзеці, яго вельмі любілі, і бацькі не праганялі яго з хаты. І неяк восенню падсяліў нам старшыня калгаса кватарантаў з ружжом. Не ўпаляваўшы на возеры качак, ідучы праз поле дахаты, напаткалі дзядзькі Мурзіка і дзеля забавы застрэлілі. Я амаль паўдня шукаў ката і, знайшоўшы яго забітага, паплакаўшы, пахаваў тут жа ў полі. І вырасла ў полі трава, сярод якой ужо больш як дваццаць пяць гадоў ходзіць хлапчук і шукае Мурзіка.

Зіма. Еду з бацькам на санях у поле, дзе стаіць заснежаны стог саломы. Навокал ні следу. Бацька расказвае, як ён, яшчэ хлапчуком, са сваім бацькам ехаў у Гарадок і ўсю дарогу праз поле за імі бег воўк. А за намі — толькі вецер...

На другім курсе архітэктурна-будаўнічага тэхнікума трапіў з аднакурснікамі на практыку ў Нясвіжскі раён. І калі засталася да вяртання ў Мінск некалькі дзён, вырашылі ўзяць па сто грамаў. Гранзберг, Гальперын і Гурэвіч разведалі хутар, на якім можна купіць самагонкі, але з намі, калі сцямнела, пайшоў толькі Гальперын. Самагонкі мы не купілі, бо мясцовыя хлопцы, даведаўшыся пра нашы намеры, прыехалі на грузавой машыне і матацыклах на хутар. «Мы вас чапаць не будзем, аддайце нам толькі самагонку і жыдоў!» — крычалі, едучы за намі з уключанымі фарамі, мясцовыя. А мы, як авечкі, збіўшыся ў кучу, адыходзілі па полі да лесу. І дайшоўшы да першых кустоў, наш стараста скамандаваў: «На пяту!» І беглі мы па цёмным лесе, як зайцы па чыстым полі...

Іду на электрычку ў Дубравы. За Доўгай гарой — дымнае поле. Нехта падпаліў іржышча. Праязджаюць машыны і не спыняюцца. І я іду па дарозе праз поле і ўспамінаю дзеда, які ў

пачатку пяцідзесятых атрымаў пяць гадоў турмы за некалькі каласкоў жыта, што падабраў на калгасным полі і прынёс дамоў...

У час вучобы ў Літінстытуце нас вазілі на экскурсіі па Расіі. Павезлі і на Барадзінскае поле. Хадзілі амаль паўдня, разглядаючы сярод кустоў і някошанай травы валуны і табліцы з надпісамі. Фатаграфаваліся каля помнікаў, на якіх чарнеліся арлы. Едучы назад, вечна маўклівы паляк Войцэх, гледзячы ў вакно на зарослыя бльнягом калгасныя палаткі, сказаў: «Барадзінскае поле...»

«А ў полі крынічанька...» — спяваюць жанчыны. І я слухаю іх, і я ведаю тое поле, дзе пакуль яшчэ ёсць крынічанька...

* * *

Мне з горада нікуды не ўцячы,
Як ад сябе нікуды не схавацца.
Замкну кватэру і згублю ключы
І, нібы прывід, буду тут бадзяцца
Між шэрых, як трава, старых дамоў,
Між хворых дрэў, што радасці не знаюць
Ды з белай адзінотай галубоў
Лісцём зжаўцелым ля аблок лятаюць.
І сум самотны будзе, як вятры,
Як плач дзіцёнкі ў апусцелым Храме,
Як светлыя ў цямноцці ліхтары,
Як пісьмы недапісаныя маме...

* * *

З надзеяю на лепшыя часы
Гляджу ў туман і думаю пра сонца,
Што кропляю чырвонае расы
У шэрых травах сніць свой сон бясконцы,
Цалучы сцюдзёную траву,
Нібыта валасы памерлым воям.
З касцей людскіх не збудаваць царкву,
Спаліўшы родны дом, не стаць героем.
З надзеяю на лепшыя часы
Начую ў полі пад крылом вароны
І слухаю анёлаў галасы

У небе, як крыло вароны, чорным,
Чакаючы, пакуль працнецца дзень
У шэрых травах, што як стылы прысак.
Гляджу ў туман, дзе сцежка як прамень,
Як пад жыццём маім самотным рыса...

* * *

Вось і сонца за сосны зайшло,
Быццам бы і зусім не было.
І ў цямноці ўтанула зямля,
І самотным адчуў сябе я,
Як вугельчык у прыску сівым,
Як над прыскам узветраны дым.
Мне праз гэта цямноце ісці,
Як траве праз асфальт прарасці,
Каб сустрэцца з табой у вясне,
Як з табой сустракаюся ў сне...

Вось і сонца за сосны зайшло.
І блішчыць, як разлітае шкло,
У цямноці, бы ў травах, рака,
Бы твая з бранзалетам рука,
Да якой мне прыпасці і піць
Цеплыню, без якой мне не жыць
У цямноці, дзе знікла зямля,
Дзе самотным адчуў сябе я,
Як ля сцежкі пахілены крыж,
Як у неба закінуты глыж...
Вакзал

У маіх Пугачах вакзал — звычайны аўтобусны прыпынак каля крамы, у якой заўсёды можна купіць пляшку і тое-сёе, каб прыкусіць. І няма ў вёсцы ніводнага чалавека, які б рана ці позна не прыйшоў сюды. Тут і цалуюцца, тут і б'юцца. І яшчэ хлапчуком я абходзіў наш вакзал, калі на ім былі старэйшыя вяскоўцы. І толькі недзе ў класе сёмым мяне прынялі ў вакзальную кампанію, але і то таму, што хлопцы даведаліся, што я пішу вершы. І прыходзіў з Валожына аўтобус, а мы ўжо тут як тут. Не нашых часам білі (не думаючы, за што), нашых дзяўчат палохалі, а калі ўжо зусім цямнела,

залазілі праз вокны ў аўтобус, які заставаўся нанач на вуліцы, і там гулялі ў карты і курылі. І гэта было даўно, але гэта было...

На вакзале ў Ракаве, пачынаючы з 1978 года, гадоў сем запар мяне можна было ўбачыць кожную пятніцу недзе з адзінаццаці гадзін раніцы да пятнаццаці, калі прыходзіў аўтобус з Валожына ў Пугачы. Праз некаторы час у Ракаве мяне ведалі ўсе жулікі. Многія прыходзілі спецыяльна, каб пазнаёміцца і разам з паэтам выпіць «чарніла». Адмовіцца ад кантактаў было нельга, бо адзін раз было заікнуўся, што не п'ю, і тут жа пачуў: «Ну тады мы цябе ўтопім у возеры!» І сядзеў я на ракаўскім вакзале, як кароль на аманінах...

Цэнтральны мінскі чыгуначны вакзал з 1978-га па 1985 год для мяне быў, асабліва зімой, самым лепшым месцам у горадзе. Я тады нідзе не працаваў і на вакзал ездзіў, як на працу. З сабой заўсёды меў палатняную торбачку, у якой былі кніжкі і сшытак, куды пісаў вершы. Сядзеў на вакзале па тры-чатыры гадзіны ў дзень. І ўсё было добра, пакуль да ўлады не прыйшоў Андробаў і не пачаў змагацца з дармаедамі. І мне на вакзале стала няўтульна, і я вырашыў ісці здавацца ў міліцыю. Магчыма б, здаўся, але памёр Андробаў, і я зноў адчуў сябе чалавекам, які можа сядзець на вакзале і нікуды не ехаць...

Еду на працу праз вакзал. Ідучы ў метро, мінаю ўчарных таксістаў. Чую, як яны ўгаворваюць мужыка пад'ехаць: «Куды трэба?» — «Да універмага «Беларусь»...» — «Пяць зялёных!» — «Што, здурэлі?!» — «Давай чатыры!» — «Я на метро заеду...» — «Едзь!» — «А за два?» — «Ну чорт з табой, паехалі за два!» І я заходжу ў метро, як у іншы свет, дзе ніколі не будзе сонца...

На вакзале цыганкі не даюць праходу: «Парень, можна у вас што-то спросіць?» У думках пасылаеш цыганку куды трэба і ідзеш сабе далей. А гадоў дваццаць назад ні з таго ні з с'яго да мяне падсела цыганачка гадоў восемнаццаці, нечага нагадала (не памятаю чаго), і я, успомніўшы Пушкіна з цыганамі, чытаў ёй свае вершы. А яна смяялася і казала: «Паехалі з намі, не пашкадуеш...»

1984 год. Чыгуначны вакзал у Тбілісі. Еду на Дні паэзіі Маякоўскага ў Кутаісі. З сабой маю крыху грошай. І тут падыходзіць ці то цыганка, ці то грузінка і прапануе купіць вязаны шведар зялёнага колеру. Згаджаюся адразу, бо ўсё роўна трэба купіць маме

які-небудзь падарунак. На месцы не прадала, а адвяла за вугал, каб міліцыя не бачыла. Я насцярожыўся, але купля прайшла нармальна. Мама падарункам была задаволеная. Але праз нейкі тыдзень ад швэдара застаўся толькі жмук аблезлых нітак.

26 красавіка 1986 года, прыехаўшы з Масквы на чарговы з'езд пісьменнікаў, давялося сустрэць у Мінску. Ужо на пачатку траўня, ад'язджаючы назад на вучобу, на вакзале пачуў ад мужыкоў, што, каб уратавацца ад радыяцыі, трэба піць чырвонае віно. Пакуль ехаць, аббег крамы і купіў некалькі бутэлек кагору. Тут жа на вакзале палячыўся з адным знаёмым, які праводзіў мяне. У Маскве ў інтэрнаце, перамыўшы адзенне, туфлі і шкарпэткі я выкінуў у смеццэправод. Мне было дваццаць шэсць, і мне хацелася жыць...

Сабраўся ў камандзіроўку, а на вакзале няма білетаў. Пытаюся ў знаёмага, што цяпер рабіць. А ён (гэта было зімой) надзеў пыжыкавую шапку, падышоў не да білетнай касы, а да акенца нейкага начальніка, прывітаўся, сказаў, што ён з Саюза пісьменнікаў і яму трэба білет на цягнік. І тут жа праз хвілю ў мяне быў білет... Няма таго, што раньш было...

Мама праводзіць мяне ў горад. Здалёк бачу, што на прыпынку на лаўцы сядзяць нейкія незнаёмыя. Падышлі бліжэй, і тут жа адзін з мужчын з пляшкай віна ў руках звяртаецца да мяне: «Віця! Здароў! Не бойся, хадзі да нас пасядзі!» Мама села, бо ногі баляць, а я сеў, бо не змог адмовіцца. Сяджу з мужчынамі, адказваю коротка на іх пытанні і думаю: «Хто такія? Здаецца, і знаёмыя, але...» Прапануюць выпіць. Адмаўляюся гучна, а шэптам кажу: «Не магу піць, бо мама будзе крычаць...» «Ты мяне, відаць, не пазнаеш? — цікавіцца мужчына, які мяне паклікаў, і кажа: — Мы ж разам з табой выступалі ў Валожыне на свяце...» Я слухаю, успамінаю і не магу ўспомніць свайго суразмоўцу, а ён яшчэ не кажа, як яго завуць. А тут да ўсяго да нас падышла жанчына гадоў пяцідзесяці, прысела побач з намі і просіць, каб ёй даі выпіць, калі я не хачу. «Зіна, ідзі ты адсюль! Табе не дадзім, бо калі ты была маладая, то ты нам нікому не давала, а пільнавалася свайго Мішкі. Цяпер ты пацярпі...» — амаль крычыць мужчына з пляшкай віна і далей пытаецца ў мяне: «А вершы пішаеш?» «Ён прозу піша...» — замест мяне адказала Зіна. І тут прыйшоў аўтобус, і я, развітаўшыся з мамай і вяскоўцамі, усю дарогу да Мінска гадаў, з кім гэта я размаўляў на аўтобусным прыпынку ў сваіх родных Пугачах.

Шэсць гадзін раніцы. Сяджу на вакзале — чакаю аўтобус у вёску. Побач садзіцца дзяўчына гадоў дваццаці. Дастае з сумкі кніжку. Чытае. Гляджу — вершы, беларускія. Яўгеніі Янішчыц. І мне хочацца загаварыць з незнаёмкай, але...

* * *

Хаджу па Вільні, нібы ў сне.
Ёсць Вільня, і няма мяне,
Бо я тут госць, ды — не чужы,
Як Храмаў светлыя крыжы,
Я не чужы, бо Вільня мне
Як сонца нашае ў вакне
Самотнай вежы, дзе жыву,
Нібыта праз патоп пльыву
Да Вільні той, якой няма,
Да Вільні белай, як зіма,
Дзе нашы першыя сляды,
Дзе неба ў кропельцы вады
Жыве, як наша Вільня ў нас
Жыве і асвятляе новы час...

* * *

Холадна. Змрочна. Дажджліва...
Гэта не восень, а — лета.
П'ю зледзянелае піва
З шумам начнога буфета.

З'ехаць адсюль бы, прапасці
Тыдняў ну хоць бы на пару!
З'ехаць адсюль — мо і шчасце,
Ды ці пра гэта я мару...

Зноў за вакном на пероне
Вецер ганяе лістоту.
Вецер хай хмары разгоне,
Хай з мяне вырве самоту!

Холадна. Змрочна. Дажджліва...
Вось і канчаецца лета.
П'ю зледзянелае піва,

Быццам свінец з пісталета.

* * *

Ізноўку ціш, ізноўку вечар,
Ізноўку ты адзін глядзіш
У неба зорнае, як вечнасць,
І светлае, нібы Парыж,
Куды ахвота трапіць многім
І не вярнуцца больш сюды,
Дзе, нібы ў час вайны, дарогі
І ў дымнай квецені сады.
Ды знаеш ты, што лепш на свеце
Нідзе не будзе, чым як тут.
І гэты светлы ціхі вечар,
І гэты родны мілы кут
Ты не заменіш аніколі
Ні на Мадрыд, ні на Парыж,
Бо толькі тут ты сніш пра волю,
Пра волю толькі тут маўчыш
І ў неба зорнае, як вечнасць,
Глядзіш, як з вострава, з вакна,
А за вакном, як рэчка, вечар,
А за вакном, як снег, вясна...

Бальніца

Зіма. Мне чатырнаццаць гадоў. Першы раз у Валоўжыне і ў бальніцы — праходжу з аднакласнікамі медыцынскі агляд — становімся на вайсковы ўлік. Асабліва не правяраюць, бо пакуль што галоўнае — завесці асабовую картку на будучага салдата. Але ўсё роўна ў таго-сяго знаходзяць нейкія хібы ў здароўі. У мяне — блізарукасць. Калі ўжо ўсе кабінеты былі пройдзены, мяне выклікалі яшчэ раз да акуліста. Зайшоў. Доктар пасадзіў перад сабой на крэсла, паглядзеў праз прыборы ў мае вочы і, загадаўшы, каб я сядзеў ціха, накапаў мне ў іх нейкай халеры. На вуліцы я чуць не скруціў галаву — паляцеў з ганка, бо нічога не ўбачыў перад сабой. Паклікаў хлопцаў, і яны мяне пад рукі, як сляпога, завялі на аўтастанцыю, а пасля і дахаты. Сляпым я быў амаль два тыдні. Праўда, усё бачыў у цемры. Нават мог чытаць. Мама плакала, а бацька казаў: «Дурня валяе, каб у армію не пайсці...»

У Мінску ёсць вуліца Герасіменкі. На ёй я пражыў пяць гадоў — кватараваў. Неяк прастыў і, купіўшы бутэлечку пертусіну, амаль за дзень яго і выпіў. Вельмі ж смачна было! На другі дзень пайшоў у ванную, каб памыцца. Смаркануў — і на табе — з носа пайшла кроў. Але я не спалохаўся. Кроў у мяне і раней часта ішла. Пачаў прыкладаць да пераносіцы мокры ручнік. Не спыняецца. Прайшло пятнаццаць хвілін. Не спыняецца. Дваццаць. Паўгадзіны. Кроў усё ідзе і ідзе. І я ўжо выбег на лесвічную пляцоўку. Званю суседзям, каб дапамаглі. Ніхто не адчыняе. Выбег на вуліцу. Нікога няма. Пайшоў да суседняга дома. Увесь у крыві, з чырвоным ручніком, нібыта толькі што некага зарэзаў. Я да людзей, людзі ад мяне. І ўсё ж мне пашчасціла. Ubачыў далей па вуліцы «хуткую дапамогу». Падбег да яе, прашу дапамагчы. Дакторка дастала з кішэні жмук ваты, усунула мне ў ноздры і сказала, каб ішоў у бальніцу. І я ішоў па вуліцы акрываўлены, і людзі глядзелі на мяне як на бандыта. І прыйшоў я ў бальніцу. І мне кажуць: «Чаго ты сюды прыйшоў?» І сталі дактары мяне пасылаць адзін да аднаго. І хадзіў я з першага паверха на другі, з другога на першы. І нехта з людзей не вытрываў: «Колькі вы ўжо будзеце гэтага хлапчука ганяць туды-сюды!» І прывялі мяне ў кабінет, забралі ў мяне чырвоны ручнік, пасадзілі на кушэтку. Прайшоў нейкі доктар. Я яму расказаў, што са мной здарылася. Доктар выйшаў. Праз некалькі хвілін зайшлі дзве дзяўчыны ў белых халатах (практыканткі), пачалі пытацца і запісваць, хто я і што. А я ўжо толкам і гаварыць не магу — кроў жа не спынілі. Праўда, гляджу — рыхтуюцца даваць мне ўкол. Спрачаюцца, хто будзе даваць. Старэйшая адважылася. Дала ўкол. Мне стала так дрэнна, што ў вачах пацямнела. Чую: «Давай яшчэ адзін дадзім...» І тут зайшоў нехта: «Што вы гэта робіце?» — «Уколы даем!» — «Вон адсюль!!!» Дзяўчат як ветрам здзьмула. Яшчэ праз паўгадзіны ў бальніцы знайшоўся перакіс і мне прыпынілі кроў. А яшчэ праз паўгадзіны мяне забрала «хуткая дапамога»...

Неяк позна вечарам я вярнуўся на кватэру. У пакоях ціха. Заглянуў да гаспадыні: «А дзе наш дзед?» Бабуля на ложку крыху прыўзняла галаву: «Ранідай некуды звалокся. Не ведаю...» Я пайшоў у ванную, каб памыць рукі. А там дзед ляжыць з разбітай галавой і сапе. Я яго падхапіў пад пахі і вывалак на кухню, паклаў на падлогу. Далей не змог — цяжкі вельмі. Выклікаў «хуткую». Дзед, пачуўшы, што прыйшлі дактары, перад тым, як дазволіць ім агледзець сябе і даць укол, запытаўся: «А вы не яўрэй?»

1981 год. У Афганістане вайна. У абласным ваенкамаце праходжу апошнюю камісію. Засталося некалькі кабінетаў. Доктары аглядаюць ужо амаль што фармальна, і мы, заўтрашнія навабранцы, у большасці ўжо змірыліся са сваім далейшым лёсам. І я не памятаю цяпер, ды і тады не звярнуў увагі, у якім кабінцеце пачуў пытанне: «Гэта вы пішаце вершы?» — «Я...» — «А служыць хочаце?» — «Не...» Чарнявы, з барадой доктар паглядзеў на сваю калегу-жанчыну, нешта напісаў у маёй справе, распісаўся і даў распісацца ёй. Докторка не адмовілася. І пасля ўсяго доктар сказаў: «Можаш ісці пісаць вершы...»

На выхадныя з горада прыехаў у вёску. Брат, яшчэ школьнік, сустрэўшы мяне на вуліцы, абрадаваў пісьмом ад невядомай дзяўчыны. На пісьмо я адразу адказаў, бо было вельмі прыемна, што дзяўчына прачытала мае вершы ў «Маладосці», якія ёй спадабаліся, і яна хоча са мной пазнаёміцца. Колькі б цягнулася мая перапіска — не знаю, калі б не пахваліўся сябру нечаканым знаёмствам, які пацікавіўся: «А на якой яна вуліцы жыве?» — «На Прылуцкай...» — «Ты што! Дык там жа сіфіліцікі!..» І я перастаў пісаць дзяўчыне, якой падабаліся мае вершы...

Масква. Літінстытуцкі інтэрнат. Прачынаюся ад стуку ў дзверы. Два рускія прэзакі, мае аднакурснікі, просяць з'ездзіць у бальніцу і даведацца, як там паэт Генадзь Суздалеў, з якім яны гэтай ноччу пілі. Дапіліся, што шарахнулі Генадзю пляшкай з-пад шампанскага па галаве, а пасля выклікалі «хуткую». Цяпер самі баяцца ехаць да сабутэльніка і да ўсяго хочучь высветліць, ці памятае ён, хто гэта яго пабіў. І я паехаў у бальніцу ў разведку. Ехаў гадзіны паўтары. На прахадной ніхто не спыніў, не спытаўся, чаго я тут хачу, да каго. А я ўжо ведаў ад хлопцаў, у якой палаце ляжыць Генадзь. Заходжу. А там цэлая кампанія з перавязанымі галовамі. Сядзяць і п'юць «чарніла». Ubачылі мяне, абрадаваліся: «Пляшку прынёс?» — «Не...» — «А чаго тады прыйшоў?» — «Я да Генадзя Суздалева...» — «Гена, гэта да цябе...» І раскажаў мне Генадзь, як мінулаі ноччу, калі ён выйшаў з бара Цэнтральнага Дома літаратара, яго пабілі «западнікі»...

Ёсць у нас на вуліцы бальніца...

* * *

За вакном Еўропа, белы свет.

Кашляе за сценкаю сусед.

Вецер за вакном. Ахвота спаць,
Толькі гэтак можна ўсё праспаць.
Ціха свечка на вакне гарыць.
Можна выпіць, можна ўсё прапіць.
Трэба жыць і бачыць далягляд,
А каб бачыць, трэба выйсці з хат...
За вакном Еўропа, родны край.
І камусь тут пекла, а камусь тут рай.

НЕ КАЖЫ...

Не кажы, як вар'ят, што абрыдзела жыць.
Аднагодкаў тваіх больш за сотню ляжыць
Пад крыжамі счарнелымі і без крыжоў.
Не кажы, бо аднойчы не прыйдзеш дамоў.
Не кажы, што стаміўся ад гэтай жуды,
Бо на дрэвах стамляюцца ўвосень лісты,
Бо стамляецца вецер...

Не кажы, не кажы!

Смерць жыве нечаканая ў вострым нажы,
У пятлі, у вадзе, у пякельным агні,
У цямнюткай начы і ў асветленым дні.
Не кажы, як вар'ят, што абрыдзела жыць,
Бо і так да цябе твая смерць прыбяжыць.
Не кажы, бо пачуюць ля вокан віжы,
Не кажы,

не кажы,

не кажы...

* * *

Адыходзіш ты не назусім,
Адыходзіш, як над полем дым,
Адыходзіш у нязнаны свет,
Дзе няма ні він, ні цыгарэт,
Без якіх ты б тут не жыў зусім,
Як без рымлян Старажытны Рым,
У якім ніколі ты не быў,
Нібы на зямлі зусім не жыў.
І цяпер ты адыходзіш сам,

Нібы пад зямлю закліты Храм.
Адыходзіш, каб з'явіцца зноў,
Як з парэзанае вены кроў.

Бібліятэка

Бібліятэка — гэта Храм, дзе няма святых.

Бібліятэка — гэта могількі, на якіх існуе жыццё.

Бібліятэка — гэта турма, у якую мы прыходзім, каб, надыхаўшыся пылам стагоддзяў, адчуць, што ўсё гэта — «суета сует і томление духа под солнцем».

Бібліятэка — гэта Ноеў каўчэг, які збіраецца плыць, не ведаючы, што даўно патануў.

Бібліятэка — гэта рай і пекла, дзе мы як багі.

Бібліятэка — гэта мара хлопчыка, які навучыўся чытаць.

Пачатак 70-х. У маёй хатняй бібліятэцы ў вёсцы, акрамя школьных падручнікаў, усяго толькі дзве мастацкія кніжкі — «Палескія рабінзоны» Янкі Маўра і «Мы з Санькам у тыле ворага» Івана Сяркова. «Рабінзонаў» выменяў у суседа за ўкрадзены ў бацькі сцізорык, а кніжку пра Саньку купіла ў Гарадку мама. І я мару пра бібліятэку, як у калгасным клубе. І тут н^і табе — прыходзіць мама і кажа: «Наш прадсядацель з'езджае і нам аддае газавую пліту, этажэрку і кучу кніжак...» І цэлых паўдня я насіў дахаты тыя кніжкі, не ўчытваючыся ў іх назвы. На этажэрку ўсе не ўлезлі. Астатнія занёс на гарышча. І вось стаў чытаць. Ніводнай мастацкай — адны выступленні Сталіна, Хрушчова, Брэжнева, матэрыялы партыйных з'ездаў, пленумаў і г. д. Ды ўсё ж бярог я гэтыя таміны і гартаў іх, спадзеючыся натрапіць на тое, пра што марылася. А мой бацька паціху лазіў на гарышча і маім «скарбам» распальваў печ.

Мне хацелася мець сваю бібліятэку. І я пачаў паціху выкупляць у сяброў кніжкі. У каго за бацькавы цыгарэты, у каго за сцягнутую з дому самагонку. Аднак мая бібліятэка збіралася вельмі марудна. І тут мне мой аднакласнік Сашка параіў украсці з калгаснай бібліятэкі пару кніжак, якія мне найбольш хочацца мець. А ў мяне на той час не было ніводнай кніжкі вершаў. І пайшоў я з Сашкам на злачынства. Пакуль мой сябар размаўляў з бібліятэкаркай, я ўзяў з паліцы зборнік вершаў Міхася Чарота і схаваў за пазуху. На большае не адважыўся...

У канцы 70-х калгасную бібліятэку з клуба перавезлі да Вярбіцкай, якая жыла адна ў вялікай хаце. Прыязджаючы з Мінска, я забягаў у гэтую бібліятэку. Бібліятэкарка, жанчына адукаваная, ведала ўсё, што ёсць у яе гаспадарцы, і спецыяльна да майго прыходу падбірала выданні, якія могуць мяне зацікавіць. Усё ў бібліятэцы было добра летам, а восенню пацякла страху і кніжкі намоклі. І сумна было глядзець на ўсё гэта багацце, якое не ўсім патрэбна...

Заходзячы ў вёсцы ў хаты сяброў, я, як п'яніца, які тут жа вынюхвае выпіўку, шукаў месцы, дзе могуць быць кніжкі. Але часцей за ўсё, акрамя газет, у хаце не было чаго чытаць. Людзям было не да кніжак. І ўсё ж былі дзівакі (чамусьці іх называлі дурнямі) і ў нашай вёсцы, якія, нават пасучы кароў, бралі з сабой кніжку...

Мой дзядзька Славiк, набадзяўшыся па свеце, вярнуўся на нейкі час у Пугачы да бацькоў. Сышліся суседзі, каб паглядзець, якога гэта ён багацця навёз цэлую машыну. І калі ўбачылі, што выгружаюцца кніжкі, пасмяяліся і разышліся. Адзін я быў задаволены — дзядзька дазволіў мне тое-сёе выбраць сабе. І гэта была кніжка пра Гулівера...

Прыехаўшы ў Мiнск і не маючы на кніжкі грошай, я хадзіў па кнігарнях і там іх чытаў. Асабліва добра атрымоўвалася з паэзіяй. У гарадскую бібліятэку запісацца не мог, бо не меў мiнскай прапіскі. Аднак у мяне былі сябры, якія мелі цудоўныя хатнія бібліятэкі і якія не шкадавалі даць пачытаць кніжку. Адным з такіх быў Адам Глобус. У мяне і цяпер перад вачамі стаіць зборнік вершаў Апалiнэра, і жыве ўва мне тое адчуванне свету і Еўропы, якое тады мне адкрылася.

Адзін з маіх сяброў, закончыўшы фiлфак, нейкі час працаваў вясковым бібліятэкарам. Можна б, і сёння працаваў, калі б не было сям'і, якую трэба карміць. А чытачоў у яго было мала — амаль адны школьнікі, і то ў час вучобы. Аднак не шкадуе, што быў бібліятэкарам, бо начытаўся, як прафесар.

На сваёй юбілейнай вечарыне Максім Лужанiн з вышыні сваіх 90 гадоў сказаў: «На пачатку стагоддзя ў нашых бібліятэках беларускіх кніжак можна было пералічыць на пальцах. Цяпер у нас ёсць свае слоўнікі, энцыклапедыі — усё, што трэба, каб беларусы адчувалі сябе нацыяй, таму Беларусь жыла, жыве і будзе жывь».

Больш дзесяці гадоў мінула, як я апошні раз быў у калгаснай бібліятэцы. І цяпер наогул не ведаю, ці ёсць яна ў вёсцы. Тэлефаную ў Пугачы знаёмаму: «Ці ёсць там цяпер у нас бібліятэка?» І чую: «Якая бібліятэка?..» і далей нецэнзуршчына. І ўсё-ткі спадзяюся, што нешта засталася...

* * *

Учора быў дождж, а сягоння ўжо снег,
Учора ты плакаў, а зараз праз смех
Глядзіш на замецены шэранькі двор,
Нібы на забойцу глядзіць пракурор,
Бо знае, што вечнасці ў свеце няма
І вечнасцю толькі здаецца турма,
Як вечнай здаецца нам гэта зіма,
Дзе ў цесных кватэрах з табою сядзім
І ўжо на зіму, як на вечнасць, глядзім.
А снег замятае, нібы забівае,
Нібыта заснуць назаўжды заклікае,
Бо ўчора быў дождж, а сягоння ўжо снег,
Бо ўчора ты плакаў, а зараз праз смех
Глядзіш на замецены шэранькі двор
І ночы чакаеш, каб тысячы зор
Убачыць у небе, што па-над зямлёю,
Нібыта анёлы па-над душою...

* * *

На вуліцы надвор'е, як праклён,
І, нібы сонца, што заходзіць, клён
Далёка ў полі на сямі вятрах
Мне асвятляе, як надзею, шлях
Да родных хат, дзе я не быў даўно,
Дзе неба, быццам Божае вакно,
І дзе бярэзнік, як анёльскі Храм,
Бялее на пагорку, каб і нам
Было дзе памаліцца і ажыць
Душою ў шэры час, калі дажджы
Ідуць бясконца, быццам бы праклён...
У мамы за вакном цвіце вазон,
Нібыта зорка, на якую мне

Ісці і плакаць, знаючы — міне
І гэты дождж, і гэты доўгі шлях,
І гэты сум, што ў маміных вачах...

* * *

На вуліцы вечар, і снег малады
Хавае дарогу і нашы сляды,
Каб мы не вярнуліся заўтра назад
У чорны, нібыта звуглы, наш сад,
Дзе птушак няма і не будзе вясной,
Дзе вецер, як воўк на сцяжыне лясной,
Завые і сціхне, ізноўку пачне
Самотную песню, і вусцішна мне
Глядзець на забытыя намі сады,
Нібы ўспамінаць маладыя гады,
Калі мы не думалі, што ўсё міне,
Нібыта патухне святлынь у вакне,
Куды нам вяртацца з далёкіх шляхоў
Ад сумных сябровак, вясёлых сяброў
І плакаць па тым, што не вернецца больш.
І чуецца сэрца, як чуецца боль
У сэрцы, якое за сад наш баліць,
І снег нам пад ногі, як попел, ляціць,
І нашы знікаюць пад снегам сляды,
Нібы за плячыма былыя гады...
Ды заўтра ізноўку мы пойдзем у сад,
І будзе за намі мясцовы вар'ят
Ісці і смяяцца і плакаць, як мы,
Ад шчасця, што зноў дачакаўся зімы...

Сцяжыны

Раней часта пісалі адзін аднаму лісты. Цяпер не пішам і нават не тэлефануем, нібы памерлі, а нас няма каму пахаваць. І мы карыстаемся гэтым — жывём.

За вакном каркае варона. Відаць, акрамя мяне яе ніхто не чуе, бо даўно б гэтую надаеду нехта прагнаў. Няўжо ўсе такія лянівыя ці я ўжо занадта нервовы?

Каля пяціпавярховіка дзеці залезлі на сліву. Ламаюць сукі, ірвуць недаспелыя слівы. Хочацца прагнаць іх, але праходжу міма моўчкі. Чужая сліва, чужыя дзеці, і я чужы...

У паўтарагадовага сына тэмпература. Не спім. Апоўначы іду на кухню, каб прынесці яму лекі. Праз нейкую хвілю вяртаюся ў спальню, а Максімка босенькі бяжыць мне насустрач, трымаючы ў ручках мае пантофлі, нібы гаворачы: «Чаго ты, тата, босы ходзіш? Прастынеш...» А я часам крыўджу яго...

Вось і зіма. Раніца. Снегам засыпаны калюгі і смецце. Навокал светла і святочна. Але ці надоўга гэта? Праз якую гадзіну з дамоў павыходзяць людзі і растопчуць гэтую чысціню. Да вечара растане снег, а за ноч адновіцца прыгажосць, якую новым ранкам зноў растопчуць. Так вось і топчам тое, што нехта створыць, лічачы толькі сваё вартым вечнасці. Ды дзе тая вечнасць?

Чытаю дзённік Яна Скрыгана, напісаны ім у апошнія два гады жыцця. Чытаючы, бачу пісьменніка хворага, спакутаванага, але не абьякавага да свету, у якім ён жыве і памірае. Ён ведае, на што хворы, і ведае, што хутка памрэ. Хоча пісаць, але не пішацца. І, здаецца, ён больш пакутуе не ад хваробы, а ад таго, што не пішацца.

Даўно не аб'яўляўся сусед, каб пазычыць у мяне грошай на пляшку. Раней думаў, як бы гэта не сустрэцца з ім, а цяпер — наадварот. Хаця грошай і цяпер я не вельмі б яму разагнаўся даць. Ды дзе ён? Ці жывы?

Мароз за трыццаць. Іду на працу, і думкі замярзаюць на хаду.

Прыехалі ў Дом творчасці пісьменнікі, якім ужо даўно за 60. І адразу сярод адпачываючых, якія ніякіх адносін не маюць да беларускай культуры, пачулася: «Гэта пісьменнікі...» Іх пазналі не таму, што іх творы з партрэтамі чыталіся, а таму, што пісьменнікаў людзі чакалі, і чакалі, каб іх пазнаць. І пазналі — па мове, па сівізне і па... А мы з Людай нікім не пазнаныя. Нас проста не чакалі, і мы да ўсяго яшчэ маладыя.

Люда ў бібліятэцы ўзяла пачытаць кнігу «Любовь в письмах выдающихся людей XVIII и XIX века». Які ўжо дзень з гэткай жа

кнігай ходзіць каля Дома Алена Васілевіч. Ці то ў бібліятэцы акрамя гэтай кнігі няма нічога вартага, ці то... Але гэта не супадзенне, бо ўсё было б так проста і зусім нецікава.

У Дом творчасці мясцовы паштальён не ходзіць. Няма нагоды. Не выпісана ні часопісаў, ні газет. І лес вакол Дома — гэта не лес у трох кіламетрах ад Ракава, а сібірская тайга, і мы сюды сасланыя.

Дарога...

Дарога — гэта спакуса пайсці і не вярнуцца.

Дарога на чужыну сумная, як крыжы на могілках, пад якімі наша мінулае.

Дарога дадому светлая, як патухаючае вуголле на вогнішчы, каля якога грэліся вандроўнікі.

Дарога — гэта рака, якой давяраеш сябе і, патанаючы ў яе плыні, імкнешся да мэты, губляючыся ў часе і прасторы.

Дарога зарастае бльнягом і знікае, як знікае Айчына, пакінутая здраднікам.

Дарога памятае лёгкія ногі дзяцей і цяжкія боты вояў.

Дарога — гэта павуціна, якой аблытана зямля, як кокан, у якім яшчэ цепліцца жыццё.

Пачатак 70-х. З суседняй вёскі вяртаюся дамоў. Каля дарогі ў траве нейкія правады. Не чапаю, бо казалі бацькі — хутка будуць ваенныя манеўры. І раптам — верталёты, аўтаматная страляніна, гул машын і танкаў. Як на вайне. Прыбгаю дамоў. Мама плача: «Вайна!..» А бацька, глядзячы на танкі, што пруюць па вуліцы, ламаючы платы і душачы курэй, толькі пакурвае і паплёўвае: «На Варшаву!..»

Еду з бацькам на возе ў Гарадок, што пад Маладзечнам. Пакуль дарога палявая, сядзецц на возе не мулка. За кіламетры два перад Гарадком пачынаецца брукаванка, абапал якой вялізарныя, невядомыя мне дрэвы. Колы барабаняць, аж у вушах чэрці скачуць. А бацька сядзіць хоць бы што і расказвае: «Гэта кацярынінскія дрэвы... Па гэтай дарозе царыца праязджала... Мне пра іх яшчэ мой дзед расказваў...» Я слухаю бацьку і ўяўляю, як па дарозе ў залатой карэце едзе царыца... А сёння едзем мы...

Спілаваны кацярынінскія дрэвы. Брукаванка схавана пад асфальт. Але яшчэ я чую, як грукоча па брукаванцы воз, на якім сядзіць вясковы хлапчук з бацькам і слухае, як шумяць старыя дрэвы.

Чыгункі побач з Пугачамі няма. І калі не прыйдзе з Мінска аўтобус, каб вярнуцца ў горад, трэба ісці на электрычку ў Аляхновічы ці Дубравы. Дзесяць кіламетраў — шлях невялікі, але ісці трэба будзе праз Доўгую гару, што за вёскай Татарскія. А на гары лес, а ў лесе (так казалі ў вёсцы) банда Дамінкаса. Праўда гэта ці не і хто такі Дамінкас — не ведаю. Але вечарам хадзіць на электрычку дваццаць пяць гадоў таму назад баяўся і я. І дарога то зарастала, то зноў уздымалася пылам над Доўгай гарой. А сёння дарога на Дубравы — гэта найбольш дарога на могілкі, чым на электрычку. І паміраюць у вёсцы людзі, і іх апошняя дарога праходзіць праз Доўгую гару, дзе ў лесе хавалася банда Дамінкаса, якога баяліся і якога помняць.

Цяпер няма тых зім, што былі ў маім дзяцінстве. А тады вуліцы ў вёсцы замяталіся вышэй платоў. І знікалі драўляныя межы паміж людзьмі, і кожны мог хадзіць там, дзе яму хочацца. І на снезе нараджаліся дарогі. Да адной хаты праехалі сані, да другой — гусенічны трактар. Адзін вясковец прывёз калгаснай саломы, другі — мукі. Жыццё ідзе, і знікаюць адны дарогі, і з'яўляюцца другія. А я, хлапчук, цягну за сабой саначкі, каб пакатацца з Юстынавай гары. А тут — ні табе — прэ з хутароў насустрач «Кіравец» (трактар такі), аж снег ва ўсе бакі разлятаецца. І раптам каля мяне прыпыняецца: «Здароў! Куды цягнешся?» — «Катацца...» — «А я ў партыю ўступаць!» — чую вясёлы голас знаёмага хлопца. І праз хвілю на снежным цаліку застаюцца дзве глыбокія каляіны, як траншэі, з якіх, здаецца, калі патрапіш, зможаш выбрацца толькі вясной. А я тады быў яшчэ малы і цягнуў за сабой саначкі...

З Пугачоў да Татарскіх бульдозерамі рабілі дарогу. Дратавалі поле і луг. Кусты зварочвалі ў кучы. А каму і платы ламалі. Старыя вяскоўцы ляліся, не бачачы ў новай дарозе ніякай выгоды для сябе. І тут адзін з бульдозераў зачэпіў у зямлі добры жмут дратоў. Сышлося народу. Сталі гадаць, што гэта за драты. І ўспомнілі — гэта пры паляках да мяжы з Савецкай Беларуссю была пракладзена сувязь. І далей давялося рабіць дарогу не так, як планавалася, а так, як у зямлі ляжалі польскія драты. З тых дратоў у таго-сяго ў вёсцы яшчэ і сёння валяюцца на гарышчы кашы.

29 студзеня 1996 года ў Лягезах, дзе я амаль сем гадоў гадаваўся, памёр мой дзядзька Ваня. З Мінска аўтобус усю дарогу псаваўся, але неяк дацягнуў да Пугачоў. Мамы дома ўжо не было. Я пераначаваў і ў сем гадзін раніцы пайшоў на прыпынак, каб пад'ехаць да Лягез. Аўтобус зусім сапсаваўся. І я пайшоў. І чым я далей адыходзіў ад дому, тым мацней падымалася завіруха. І ўсё ж праз паўтары гадзіны я прайшоў чатыры кіламетры, што былі да гасцінца, які праходзіць каля Лягез. І мог я ісці па тым гасцінцы яшчэ пару кіламетраў і выйсці на выезджаную дарогу да вёскі, але за гасцінцам так блізка віднелася хата дзядзькі Вані. І да ўсяго перадмною на снежным цаліку былі сляды, што вялі ў вёску. І я пайшоў па слядах. Лёгка, упэўнена. Але праз метраў дзвесце зніклі сляды і перадмною, і мае. І стаў я правальвацца ў снег вышэй калена. І так замарыўся, што хоць ты ляж і ляжы. І лёг я на снег. І ўспомніў Бога. І папрасіў Бога дапамагчы мне ісці. І ўстаў. І пайшоў па снезе, не правальваючыся, не чуючы нічога навокал. І прайшоў метраў сто. І праваліўся, і зноў пачуў, як гудзе завіруха, як трашчыць пад нагамі снег...

У кожнага свая дарога...

1997—2002

У ДЗЕНЬ СОНЕЧНАГА ЗАЦЬМЕННЯ

У ДЗЕНЬ СОНЕЧНАГА ЗАЦЬМЕННЯ

...А нехта чакаў канца свету,
А нехта шчаслівіў кабету,
Не думаў, што будзе пасля.

А ты паглядаў на нябёсы,
Прыгожы, як Бог, і цвярозы,
І ладанам пахла зямля.

І сонца хавалася ў хмары,
І дождж затапляў тратуары,
І людзі спяшаліся ў Храм.

І толькі дзіцёнак смяяўся,
Нібы з таго свету вяртаўся
І ведаў, што ўсе будзем Там...

* * *

У малой, але сваёй краіне,
Нібы ў акіяне на ільдзіне,
Ты жывеш, не помнячы блукання,
Бы стары салдат, свайго кахання
Сто гадоў чакаючы ў акопе,
Больш не помніць, што жыве ў Еўропе...
Ты жывеш, і побач я з табою
Адзінока, быццам за сцяною,
Колькі год жыву і паміраю
І цябе, як смерць сваю, не знаю,
Ды і знаць не маю я жадання —
Ад знаёмства нам лягчэй ці стане
Жыць у свеце, быццам на ільдзіне,
У малой, але сваёй краіне,
Без якой мы знікнем, быццам мроі,
Для якой мы сёння шчэ героі,
Ну а заўтра — лёд, які растане
І жывой, як мы, вадою стане,
Што напоіць брудныя акопы,

Быццам вены чорныя Еўропы...

* * *

Я нікому не здрадзіў, тым болей — Радзіме,
Што мяне, нібы дым, над сабою падыме,
І схаваецца ў дыме, нібыта агонь,
І жывой застаецца, і меч на далонь
Пакладзе, і вазьму я наш меч, і пайду
Родны дом бараніць і жывую ваду
У крыніцы, якая цячэ з-пад крыжа,
Як з-пад сэрца да Бога ўзлятае душа...
Я нікому не здрадзіў, не здраджу ніколі,
Як валун, што ляжыць затравелы на полі,
І здаецца, што ён не патрэбны нікому,
Нібы помнік у полі салдату жывому,
Што вярнуўся дамоў, і свой дом не знайшоў,
І, нібыта да сябра, на поле прыйшоў,
І, абняўшы валун, раскажаў пра нядолю,
І валун пакаціўся па чыстаму полю
І зрабіўся для роднага дома сцяною,
Пад якою, магчыма, загінем з табою
За валун, што на полі, за тые крыжы,
За якія ў нас сёння кідаюць глыжы...

* * *

Прыходзяць вершы, як забойцы, ноччу
І, забіваючы спакой зямны,
Праз ноч паэта гоняць сцежкай воўчай
Да чыстае паперы, як сцяны,
Каля якой расстрэльваюць самоту,
Зялёную, як першая трава,
Што па вясне прыўкрасіла балота,
Дзе правалілася ў нябыт царква.
Прыходзяць вершы, як лісты ад смерці,
І хочаш іх чытай або спалі.
І можаш ты з нябёсаў зоркі сцерці,
Нібы расу чырвоную з зямлі,
Але прыходзяць, як забойцы, вершы
І, забіваючы спакой зямны,

Па-над тваёй душою суд свой вершаць,
Не знаючы, што грэшныя й яны...

* * *

Гэта наша з табою зямля! Гэта наша,
Таму што нам з таго, што нам нехта тут кажа,
Што дарэмна мы мову сваю беражом,
Калі заўтра ў нябыт нас тут змые дажджом,
Што пральецца з нябёс і затопіць наш свет.
Ды няўжо, хто гаворыць, так перажыве
Той патап, што чакае наперадзе ўсіх?
І гляджу я ў ваду, як у вочы чужых,
Незнаёмых людзей, што, нібыта арда,
Побач з намі жывуць, як у рэчцы вада,
Што па нашай зямлі працякае да мора,
І ніхто ёй пра гібель яе не гавора,
І ніхто ёй ніколі, ніколі не скажа:
«Гэта наша спрадвеку зямля! Гэта наша!»
Хоць і трэба сказаць, як кулак паказаць,
Бо тут жыць нам і тут нам з табою канаць,
Бо ў нас іншай зямлі не было і не будзе,
Бо мы людзі з табой, бо мы гэтакія ж людзі,
Як усюды на гэтай зямлі, як усе,
Якіх некалі ў мора вадою знясе,
Што пральецца з нябёс і затопіць наш свет,
І ніхто анікому ніколі ўжо ўслед,
Як малітву прад Богам адзіным, не скажа:
«Ойча наш, гэта наша зямля... Гэта наша...»

* * *

...Трэба справу рабіць, а не піць,
Бо наш час, як страла, праляціць
Праз цябе, праз яго, праз мяне,

І хтось скажа: «Ну што мы магі!
Мы адны, як сіроты, былі...»
І ўсміхнецца нам смерць у віне.

І анёлы не ўспомняць пра нас,

І пра нашу Айчыну, і час,
Што стралою праз нас праляціць.

Што ў віне сутнасць наша, не вер,
Бо ніхто нам не скажа цяпер:
«Трэба справу рабіць, а не піць!»

КАЗКА ПРА ВАЎКА

Вецер у полі агонь раздзімае,
Попел да неба, як слуп, уздымае,
І ўжо, здаецца, на слупе на тым
Неба стаіць, як на вогнішчы дым.
Воўк ля агню пасівелы сядзіць,
Быццам бы ідал, на поле глядзіць.
Воўк адзінокі сем дзён не засне,
Будзе маўчаць у чаканні мяне.
Толькі мне ў поле цяпер не хадзіць —
Попелу слуп там да неба стаіць.
Выйдзе з хаціны сп'яnelы сусед,
Лаючы жонку і ўвесь гэты свет,
Пойдзе праз поле адзін да ваўка,
Не задрыжыць у суседа рука...
Воўк перад смерцю, як д'ябал, завые,
Пырснуць у прыску вуглі залатыя...
Будуць у хатах суседзі сядзець
І на суседа праз шыбы глядзець.

АПОШНІ ДЗЕНЬ ДВАЦЦАТАГА СТАГОДДЗЯ

Апошні дзень дваццатага стагоддзя...
Цярусіць снег. Туман. Разводдзе,
Нібы вясной, якая сніцца нам.
Праз белы снег, нібы праз белы Храм,
Іду дамоў, шукаючы свой дом,
Напоўнены самотай і святлом,
Нібыта новы ноеўскі каўчэг,
Што праплыве праз слёзы і праз смех,
І новы дзень пралёцца з тых вакон,

Дзе свечкі не патухлі ля ікон.
Апошні дзень дваццатага стагоддзя...
Віна з сябрамі выпіць не зашкодзіць,
Але нікога дома з іх няма.
Іду дамоў, і ўслед ідзе зіма,
І вецер мокры з-пад кустоў паўзе
І ліхтарамі на слупах трасе.
Але не страшна, бо іду дамоў,
Як гэты снег, што на зямлю сышоў,
Каб заўтра пад нагамі ў нас растаць...
Апошні дзень...

Не трэба сумаваць!

* * *

Вялікая, самотная Расія,
Заўсёды ў золаце і ў лахманах,
Глядзіш у далечы, табе чужыя,
Нібы на голае дзяўчо манах.
А мы не ўдалечы, мы прад табою,
Не бойся, мы нікуды не ўцячом
І не знясём сваю зямлю з сабою
Ні ноччу цёмнай, ні найсветлым днём.
Вялікая, самотная Расія,
Як многа азятчыны ў табе,
Ды гарады люблю твае малыя,
Дзе ў ноч на вадасцёкавай трубе
Іграе вецер Глінку для паэта,
Які прыехаў не з краёў чужых,
А з светлага бярозавага лета,
Дзе многа прыгажуняў маладых,
Што хочуць годна жыць пад родным небам,
Дзе вечна продкі нашыя жылі,
Якім зямлі чужой было не трэба,
Ды не цураліся сваёй зямлі.
Вялікая, самотная Расія,
Вялікай будзь, як боскія дамы,
Не з-за таго, што знікнем мы, «малыя»,
А з-за таго, што будзем мы!

ЗГУБІЦЦА...

Згубіцца ў восеньскім густым тумане,
Нібы згарэць у восеньскім агні,
Нібы разбіцца на аэраплане,
Упаўшы з неанельскай вышыні,
Хацела ты, прачнуўшыся далёка
Ад горада, дзе вечна тлум і дым.
А тут ля вокан лётае сарока
І нас заве ў бярэзнік залаты,
Нібыта ў Храм, дзе нас даўно з табою,
Шчаслівых, як ніколі, не было.
Згубіцца, каб застацца, быць з ракою,
Дзе стронга, як застылае святло.
Згубіцца, і глядзець у цемру неба,
І не баяцца, што жыццё міне
І будзе нам нічога ўжо не трэба,
Як пылу, што прыгрэўся на вакне.

* * *

Нашы не прыйдуць, бо нашых няма,
І нам чакаць іх з табою дарма.
Ім не вярнуцца. Адкуль і куды?
Ім не вярнуцца ніколі сюды
Так, як ніколі не вернецца дым
Да папялішча назад, дзе сядзім,
Нібы трава, што шуміць да пары,
Покуль заве і няма на двары.
Покуль снягамі ўсё не замяло,
Снег успрымаецца нібы святло,
Што асвятляе апошнія дні,
Дзе мы з табою, як на далані
Бога, якому сябе аддаём,
Быццам лісцё,
што ляціць над агнём,
Вогненнай смерці сябе аддае,
Не разумеючы сэнсу яе...
Нашы не прыйдуць,
бо нашых няма,
Нашы не прыйдуць,

бо заўтра зіма...

* * *

Ты ўцякаеш... Куды? Сам не знаеш,
Бо галоўнае — зноў уцякаеш
Праз лясы, праз палі, праз балоты,
Як ад ценю, ад мёртвай самоты.
Уцякаеш, як вены ўскрываеш,
Як сябе на шматкі разрываеш
І крывёй заліваеш свой шлях
На траве, на вадзе, на пясках,
Дзе ўжо ўслед за табою бягуць
Маладыя ваўкі і нясуць
Адзіноту сваю, як штандар,
І бушуе трава, як пажар,
І ўскіпае вада, нібы шкло,
І пясок на шляху, як святло,
Што з парэзаных венаў сцякае.
Уцякаеш, як звер, уцякаеш,
Цішыню, нібы лёд, разбіваеш,
І твой цень, як вада, затапляе
Тых, хто ўслед за табою ўцякае
Праз палі, праз лясы, праз балоты
Ад уласнай, як смерць, адзіноты,
Ад жыцця, што прыгожым завём,
Ад жыцця, у якім мы жывём,
Як трава, як вада, як пясок,
Як загнаны сабакамі воўк...

* * *

У суседняй краіне вайна.
Ну а ты тут памёр ад віна,
І цябе закапалі ў зямлю,
Для якой ты ні разу «люблю»
Не сказаў, бо любіў ты без слоў,
Як віно, гэты пошум лясоў,
Гэта поле, дзе сёння быльнэг,
Гэты пыл над самотай дарог,
Дзе бадзяўся з рання да цямна...

А ў суседняй краіне вайна.
Ты ляжыш у бацькоўскай зямлі.
А ў суседзяў даюць медалі.
Ты памёр. Ты памёр ад віна.
А ў суседняй краіне вайна.

* * *

Напоўнена неба чырвонай вадой,
Як боскае вока асенняй слязой,
І дзень пачынаецца, нібы пажар
Усходзіць па лісці кляновым да хмар,
Што светла пльвуць, як мінулыя дні,
Што ў лісці чырвоным, нібыта ў агні,
Прайшлі, адшумелі, нібыта лісцё,
І наша з табой асвяцілі жыццё
Пад небам самотным на тлумнай зямлі,
Дзе мы адзінокімі ўчора былі,
Як лісце, што, ветрам сарванае з дрэў,
Ляцела праз дождж да вакон, дзе гарэў
Агеньчык, як зорка, як кропелька дню,
Як кропка, што ў вершы, сатканым з агню,
Які я табе, як жыццё, прысвяціў,
Нібыта сябе для цябе падпаліў,
Каб неба над намі чырвонай вадой,
Як боскае вока асенняй слязой,
Наш дзень пачынала...

МНЕ СНИЛАСЯ ВІЛЬНЯ

Як кветак букет на шляхетнай магіле,
Зноў Вільня маім уладарыла сном,
Калі мяне ў Вільню, бы ў Храм, не пусцілі,
Нібы гандляра, што гандлюе віном.
...Я спаў і прачнуўся і ўбачыў дарогу,
Якой мне да Вільні ісці і ісці,
Нібыта адвечнай дарогай да Бога,
Нібыта агню па апалым лісці
Да свечак у Храме, які шчэ ствараем,
Якога няма і ці будзе зусім...

Мне снілася Вільня, як Храм перад раем,
Мне снілася Вільня, як Ерусалім.

ДУНІН-МАРЦІНКЕВІЧ У ЛЮЦІНЦЫ

Не трэба чужога, не трэба чужога!
Ні грошай, ні мовы, ні Бога —
Нічога не трэба чужога!
Мужык беларускі — мужык,
Ён слухацца пана прывык.
Ён з панам разумным — разумны,
Ды толькі вось пан нешта сумны.
І царскія ўлады — не рады,
Шпікі, як сабакі, ля хаты.
Якую ён школку трымае?
Няўжо ён законаў не знае?
А пану шчэ сніцца паўстанне
І верыцца ў светлае ранне,
Ды толькі не трэба чужога:
Ні праўды, ні волі, нічога,
Нічога не трэба чужога!
...Вятры за вакном завываюць,
Снягамі агонь засыпаюць,
Дзе чуюцца крыкі і смех.
І сыплецца, сыплецца снег
На ліпу, на хату, на долю.
І свечка асвечвае волю,
Якой не было і ці будзе.
За вокнамі мроі і людзі,
Надзеі, бяда, спадзяванні
І белая, сумная пані,
Якая сустрэчы чакае,
Якая адна і святая,
І ёй не патрэбна чужога
Ні сына, ні мовы, ні Бога,
Нічога чужога, нічога!

* * *

Вар'яцкія вершы паэта-вар'ята,

Нібыта ў агні яго родная хата,
Мне ноч асвяцілі вар'яцкім святлом,
Нібыта ўспаміны страшныя прад сном
У гэтай начы, дзе так страшна заснуць,
Нібыта па венах нажом паласнуць.
Вар'яцкія вершы паэта-вар'ята,
Нібыта каханне вядзьмаркі і ката,
Чытаю, і плачу, і сам вар'яцею,
Што так па-вар'яцку пісаць я ці ўмею
Пра наша жыццё, што не вечна, як сон,
Як гэтая ноч, што стаіць ля вакон
Кватэры маёй, маёй светлай турмы,
Дзе можна схавацца ад шэрай зімы
І, вершы чытаючы, мроіць пра лета,
Што дыхае ў рыфмах вар'ята-паэта...

НА СТАНЦЫІ «НЯМІГА»

Выходжу з метро, быццам бы з таго свету,
Не свечку палю, а палю цыгарэту.
Той свет застаецца ў мяне за спіною.
Той свет, як ступенькі між мной і табою.
Ды я ўсё далей і далей па праспекце
Іду па асфальце, нібыта па Леце,
Дзе нам не сустрэцца ніколі з табою.
Той свет, як сцяна між табою і мною.
І ноччу святою ў цямрэчы перона
Мільгне электрычка, як човен Харона,
І кінеш пад ногі ты мне цыгарэту,
Нібыта запіску бацькам
з таго свету...

* * *

Гэты дзень як твая адзінота,
Як разбітая пляшка віна.
Дождж шуміць за вакном, як лістота
Райскіх дрэў, што прыйшлі да вакна.

Гэты дзень як туман над ракою,

За якім не пабачыш ракі,
Што цячэ, як жыццё прад табою,
І знікае ў сухія пяскі.

Гэты дзень быццам тая дарога,
Што вядзе праз старыя клады,
На якой не сустрэнеш нікога,
Акрамя палыну і жуды.

Ты глядзіш праз вакно, як праз неба,
І нічога не бачыш за ім,
І табе анічога не трэба,
Як не трэба мне Ерусалім...

* * *

Воўк крыві, як мы віна, нап'ецца,
Верабей склюе сваю мякіну...
На каго ты нас, паэт, пакінуў?
Аніхто нідзе не адгукнецца.
Пройдзе дождж — і на кладах трава,
Як малітва, прарасце з нябыту.
Воблака, як Сысава царква,
Праплыве па вечнасці блакіту
З века ў век, дзе нам ці быць з табою,
Бы стаяць прад белаю царквою,
І за ўсе, усе грахі свае
Быць нямымі, як крыжы, каменне,
Толькі чуць, як салавей пяе,
Толькі бачыць, як танцююць цені
На кладах, дзе, як агонь, паэт
Анікому з нас не адгукнецца,
Ды ўздыхне травой нам услед,
І дажджу за нас, як мы віна, нап'ецца...

* * *

За вакном Еўропа і зіма.
Выпіць бы гарэлкі! Ды няма.
Ні гарэлкі, ні за што купіць.
Доўга можна жыць, калі не піць.

Фортку адчыню і закуру,
Каву для настрою завару,
Пазваню табе і раскажу,
Як адзін я ля вакна сяджу.
За вакном Еўропа і зіма.
Толькі еўрапейскага няма
Там нічога ані ў чым, нідзе.
З неба снег, як азіят, ідзе,
І няма яму канца зусім.
Нада мною цыгарэтны дым,
Нібы прывід райскага жыцця.
Снег ідзе, і ўжо няма смяцця
За вакном, і толькі снег, і сон,
І насупраць дом, як белы слон.

* * *

Ты заходзіш у Храм, як у неба ўзлятаеш,
Пра якое адзін ты на свеце і знаеш,
Бо тваё гэта неба і там Божы дом.
І самота твая, што ў душы выпявала,
Узяццела з табой і Малітваю стала
І злілася з высокім, як неба, святлом.

Ты заходзіш у Храм, як вяртаешся ў свет,
Дзе травой не зарос Бога нашага след.
І пакуль мы прыходзім у Храм — не ўтравее
Ні дарога дамоў, ні сцяжа да святынь,
Наша мова не счэзне, як счэзла латынь,—
Нашу мову Пан Бог разумее.

ВАЛАЦУГА

Не хадзіце за мной.
Анатоль Сыс

Вы за ім не хадзіце, бо ён валацуга
І ўсе словы яго — ад нячыстага духа.
Нават плача калі — ён смяецца слязамі,
Не хадзіце за ім, як казлы за казламі.
Ён не любіць усіх, вас прадасць за жанчыну

І вяльможнаму пану, і сабачаму сыну.
Вы за ім не хадзіце, і не трэба — за мною,
Я таксама яшчэ не адмыўся ад гною,
А ідзіце за тым, хто век будзе святым,
Што над вамі ўзяціць, як над вогнішчам дым...

І над вогнішчам дым узлятае, знікае,
І яго аніхто тут назад не чакае.

* * *

Нічога ў свеце вечнага няма...
І нават Храм — не тое што турма —
Аднойчы раптам мусіць разваліцца.

І можна гэтым суцяшаць сябе,
Знаходзіць штось анёльскае ў журбе.
А можна проста з раніцы — напіцца.

А можна проста жыць і сумаваць
І тое, што прайшло, — не шкадаваць,
Яно было як выпітая пляшка.

Нічога ў свеце вечнага няма...
Цяпло міне, пачнецца зноў зіма,
І будзе белы снег, і будзе цяжка.

* * *

Я не прывыкну да дажджоў ніколі,
Як не прывыкнуць душам да турмы,
Якія зведалі грахоўнасць волі
І помняць шлях ад дому да карчмы.
А дождж ідзе, як Божы суд, бясконцы,
І мёртвы бруд змываецца з зямлі.
І лісце жоўтае, як рэшткі сонца,
На чорнай, нібы некралог, раллі.
І я гляджу з вакна, як з дамавіны,
Якая ціха праз патоп плыве.
І я шапчу імя сваёй жанчыны,
Якая невядома, дзе жыве,

І любіць дождж. За што? Сама не знае
І знаць не хоча, бо жыццё ідзе
І хвілю кожную ў нябыт знікае,
Як бруд, як лісце жоўтае ў вадзе.

* * *

Нашым дыханнем напоўнена неба,
І не ўцячы нам адсюль нікуды.
Зноў павуціны няўлоўнае срэбра
Светла плыве над прасторам жуды,
Па-над травой, што даўно пажаўцела,
Па-над дарогаю, што зарасла...
І павуціна нада мной праляцела,
Як не ляцела і як не была.
І пахмурнела збяднелае неба,
І пачарнеў, нібы дым, далягляд.
Нашым спакоем напоўніцца глеба,
Быццам апалай лістотаю сад...

* * *

Настрой такі, што ўсё няміла,
І шэры горад, як магіла,
Дзе мы, як прывіды, жывём.

І жоўты снег, і белы вецер,
І сонны, як хвароба, вечар
Душу апальваюць агнём.

Агонь жа не стушыць вадою,
Ён быццам крыж па-над царквою,
Якая ў памяці стаіць.

І я іду дамоў з работы,
І ўслед смяюцца ідыёты,
І сіл няма, каб іх любіць.

* * *

Ты сумны, як снег сакавіцкі на ўзгорку,

Як дым над кастрышчам, залітым вадой,
Як ноччу над светам адзіная зорка,
Як крыж ля дарогі, зарослай травой.
Ты ціха ідзеш па апалай лістоце,
Як прывід, разбуджаны ў парку дажджом,
Як хлопчык праз рэчку па тонкім па лёдзе
Ідзе і баіцца, як ноччу прад сном
Баіцца застацца адзін у пакоі,
Дзе хутка да ранку патушаць святло.
Ты ціха ідзеш, як туман над ракою,
Як з кубачка кавы па целе цяпло.
Ты заўтра памрэш, нібы дойдзеш да дому,
І будзеш з усмешкай ляжаць у труне,
Нібыта спазнаў, не спазнаць што нікому,
І быццам пра гэта сказаў ты ўсё ж мне.

* * *

Дымотна канчаецца тлумнае лета,
Нібыта згарае ў цябе цыгарэта
На сподку зялёным, які пажайцеў,
Нібыта той ліст, што на стол твой зляцеў
З высокага клёна, што стаў адзінокім
У садзе тваім, у якім пад аблокі
Па дыме ўздымалася ціш незямная,
Нібыта малітва, якая не знае
Яшчэ сваіх слоў, быццам птушка палёту,
Якая ў нябёсы, як пчолы да мёду,
Імкнецца, бо сумнае дымнае лета
Душу разбівае, як стрэл з пісталета
Б'е пляшку пустую, якую ўскідаеш
У неба, нібыта з ёй сам узлятаеш,
Каб бачыць дарогу, што там за гарою,
Дзе мы яшчэ разам шукаем спакою...

* * *

У гэтым свеце мы жывём,
Як матылі па-над агнём.
І свету іншага — няма.

І нашыя малітвы — дым —
Плывуць у галасе начным,
Дзе, нібы плач, гучыць сурма.

І хочаш ты свой свет стварыць,
Нібыта сонца запаліць.
І тухнуць свечкі ля ікон.

І ў холад, і ў святло зімы
Вяртаемся, як рэха, мы,
Пачуўшы карканне варон.

НАЧНАЯ ВАКХАНАЛІЯ

Чорнае неба ў чарнюткім вакне,
Быццам бы прорва ў чарнюткай сцяне.
Дрэвы на вуліцы ў цемры шумяць,
Быццам у неба вароны ляцяць
З могілак чорных, дзе Нехта ажыў
І на магілах старыя крыжы
Чорнаю фарбай фарбуе адзін,
Чорны, нібыта забіты мурын.
Доўга фарбуе і кліча цябе
Марш Мендэльсона сыграць на трубе,
Той, што валяецца тут пад кустом,
Быццам бы бомж пад пахілым крыжом.
З ціхай малітвай ідзеш да вакна,
Як алкаголік да пляшкі віна,
І разбіваеш рукою вакно,
Капае кроў на зямлю, як віно,
Чорнае, быццам бы неба ў вакне,
Быццам бы прорва ў чарнюткай сцяне...

* * *

Мы пражылі дваццатае стагоддзе,
Як дзень адзін, самотны, нібы сон,
І светлы, нібы зорка ў мёртвым лёдзе,
І чорны, як на рэштках Храма звон.

Мы аддалі дваццатае стагоддзе
Вятрам, якія падымалі пыл,
І пыл стаяў, нібыта крыж прыродзе,
І на крыжах трымаўся небасхіл.

Мы прапілі дваццатае стагоддзе,
І нас амаль няма, ёсць толькі крык,
Што мы жывыя, што мы не ў балоце,
Хоць шмат хто з нас народам быць адвык...

Але ў нас ёсць дваццатае стагоддзе,
Яно, як кроў у жылах, у народзе...

* * *

Як кропля шампанскага ў шклянцы на дне,
Так сонца самотнай Айчыны ўва мне
Яшчэ існуе, але ўсё ж прападае,
Нібыта яго хтось з мяне выпівае
І кажа — цябе ад самоты ратую,
І шклянку цалуе, як неба, пустую.
І я разумею, што я адзінокі.
Ды чуюцца ў цемры знаёмых крокі —
Вяртаюцца з далечаў шэрых сябры
І следам за імі цікуюць звяры,
Якім невядома дарога з чужыны
Да нашай самотнай, ды нашай Айчыны,
Якая душу ад самоты ратуе,
І хтось ўжо шклянку сваю не цалуе.
І сонца праменне губляе над Краем,
Нібыта шампанскае Бог пралівае...

* * *

Нам у грахах, нібы ў снягах, губляцца,
І падаць, нібы цень, і падымацца,
Нібы трава з дарожнага балота.
І пройдзе ўсё, і гэтае стагоддзе
Таксама, як агонь па травах, пройдзе —
І паплыве далей без нас самота.

І не паўторыцца нічога ў свеце,
І попел наш развее ў полі вецер,
А шлях агню зноў зарасце травой.
Таму чаго мы сёння як чужыя?..
А за вакном ваўком завея вые
І снег, як Вій, лятае над зямлёю.

НАРАЧАНСКІЯ СОСНЫ

Нарачанскія сосны шумяць, як гараць,
І шумотай, як дымам, лятуць да нябёс,
Каб там зоркам пра нашу зямлю расказаць,
Пра людзей і пра іх незайздрослівы лёс,
Расказаць і вярнуцца назад на зямлю
Ціхім цёплым дажджом, што нам сілы дае,
Каб не толькі казаць: «Я Айчыну люблю...»,
А любіць, як нікога на свеце, яе
І за сосны, і Нарач, і ў кветках лугі,
І за ўсё, што было, і што будзе, і ёсць,
І за сны, у якіх будуць мне берагі
Нарачанскія сніцца, нібы маладосць...

Нарачанскія сосны шумяць, як лятуць,
Як вяртаюцца з выраю тья гады,
У якіх нашы мужныя продкі жывуць
І святло берагуць нарачанскай вады.

* * *

Вецер халодны, нібыта сабака галодны,
Жоўтае лісце зрывае з прамоклых кустоў.
Чорныя ў полі дарогі, нібыта палотны,
Мокнуць пад небам зніжэлым, дзе шлях журавоў
Знік за аблокамі белымі, быццам за дымам
Знікла самотная, як адзінота, Радзіма.

Вецер халодны, і далеч, як доля, чужая
З вочаў маіх выпівае жывое святло,
І мне душу цемнатою, як вадой, напаўняе
І вымывае з мяне роднай хаты цяпло,

Тут без якога ў чужыне мне жыць немагчыма,
Хоць і чужына прыгожая, нібы Радзіма.

Вецер халодны, нібыта бандыцкая зброя,
Вецер халодны, ды трэба ісці ды ісці
Полям, дзе ўсё амярцвелае, шэра-чужое,
Хоць і святло шчэ цяпліцца ў зжаўцельм лісці,
Што над дарогай лятае, не знае спакою,
Быццам бы я на чужыне з самотнай душою...

* * *

І нам па васемнаццаць некалі было,
І мы таксама верылі, што прыйдзе час,
Нібы пральецца праз дурную ноч святло
І высветліць дарогу шчасную для нас.
І мы таксама верылі, што прыйдзе час.

І мы тады любілі родную зямлю
Не менш, чым вы, не больш, чым нашыя дзяды,
Хоць не крычалі, быццам бы заклён: «Люблю!»
Насілі ў сэрцы родных слоў агонь святы
Не менш, чым вы, не больш, чым нашыя дзяды...

А час ляціць, нібы з атрутаю страла,
І ад яго нам не схавацца анідзе,
Як снегу ў травах не схавацца ад цяпла,
Як не схавацца ў залатых пясках вадзе,
І нам ніколі не схавацца анідзе.

«І нам па васемнаццаць некалі было...» —
І вы таксама скажаце, як пройдзе час,
Нібы пральецца праз дурную ноч святло
І высветліць дарогу шчасную для вас,
І вы таксама скажаце, як пройдзе час...

* * *

Можна прапіць, прагуляць маладыя гады,
Быццам не выйсці з начной, нібы дым, цемнаты,
І там застацца, нібыта ў скляпенні схавацца

Ад сакавіцкага сонца, якому ўсміхацца
Над пачарнелым, задымленым снегам і светам...
Добра на свеце, напэўна, цяпер з пісталетам,
Толькі навошта п'яному яшчэ й пісталет,
Хопіць таго, што хадзіў тут са зброяй твой дзед
І на вайне, і пасля без вайны, малады,
Быццам бы выйсця шукаў, як з агню, з цемнаты.

Можна прапіць, прагуляць маладыя гады
І анічога ў жыцці для жыцця не зрабіць,
Можна сябе нізашто, як сабаку, забіць,
Каб пасмяяцца паспелі былыя сябры,
Покуль і самі не леглі ў зямлю без пары.

Можна прапіць, прагуляць залатыя гады...
І што тады?..

* * *

У гэтым горадзе жыву,
Нібыта праз агонь пльву,
Адзін, як ноеўскі каўчэг.
І чую плач, і чую смех
І сіл не маю закрычаць
Аб тым, аб чым усе маўчаць,
Бо ў гэтым горадзе памру,
Нібы ў агні трава, згару,
І, нехта глянуўшы з вакна,
Убачыць, як пльве труна,
Адна, як ноеўскі каўчэг,
Праз нейчы плач, праз нейчы смех
Пльве за крыжам, як Хрыстом,
Пльве між ноччу і між днём,
Пльве і тоне ў небыцці,
Нібыта ў восеньскім лісці
Сцяжына, што вядзе дамоў,
Дзе Вера ёсць і ёсць Любоў
Да горада, дзе я жыву,
Нібыта праз агонь пльву,
Адзін, як ноеўскі каўчэг,
Адзін, нібы смяротны грэх...

* * *

Люблю, нібы агонь, балоты,
Там беларускі крык і сон.
У іх варожая басота
Ваўкоў карміла і варон.

А нас балоты ратавалі
І ў час вайны, і ў недарод,
І мы з балота паўставалі —
Балотны, як трысцё, народ.

І я малюся на балота,
Як на адвечныя агні,
Што цепляцца ў вачах народа
І асвятляюць нашы дні...

* * *

У дні, нібыта ў залатым агні,
Згараеш ты і следам пыл, як дым,
І за табою застаюцца дні
У памяці, як пыле залатым.
І ўся дарога прад табой, як цень
Ад крыжа, што застаўся недзе там,
Калі пачаўся твой вандроўны дзень
І міг, калі ты свой пакінуў Храм,
Каб праз агонь прайсці і праз ваду
І зразумець, што ты яшчэ не жывь,
Не бачыў, як цярноўнікі цвітуць
На тым, табой пакінутым, крыжы...

* * *

Праляцелі дні, як павуціна
Па-над полем, дзе ўладарыць восень.
І ў аблоках, бы ў сумётах, просінь
Светлая, як нашая Айчына,
Праз якую хутка зноў завеі
Пракладуць для Студзеня шляхі,
І пабеляць шэры свет снягі,
Каб і мы душою пасвятлелі

Хоць на міг, прыпомніўшы хвіліны
Маладосці, што прайшла, як свята,
І цяпер твая старая хата
Сумная, нібы твае ўспаміны,
У якіх яшчэ ўладарыць восень,
Дзе ляціць над полем павуціна,
Родная, як нашая Айчына,
Светлая, як у аблоках просінь...

* * *

...І неба, нібы лёд, растала,
І хлынула вада на свет,
Дзе нас спякота цалавала
На жоўтай, як агонь, траве,
І мы праз неба ў хату беглі,
Нібы на Ноеў карабель,
І ў змроку патанаў свет белы,
І больш не ратаваў сябе
Дарожны пыл, а плыў з вадою,
І ўжо дарога, як рака,
Сама звіталася з ракою,
Знікала ў хвалях асака,
І човен плыў, нібы тапелец,
І, вар'яцеючы ў дажджы,
Трава, нібы змяя, шypела,
І праразаліся глыжы
З зямлі, як зубы дыназаўра.
А мы, вярнуўшыся дамоў,
Праз дождж глядзелі ў наша заўтра
І гаварылі пра любоў.

* * *

...Дажыць нам трэба да канца зімы,
І прарастуць сцяжыны з-пад снягоў,
І, нібы з чорнай, як зямля, турмы,
Рачулки павыходзяць з берагоў.
І ўсё наўкол ізноўку ажыве,
Што сёння, быццам мёртвае, маўчыць,
І па халоднай, як вада, траве

Захочацца ісці і доўга жыць,
Каб бачыць светлым шэры далягляд,
Дзе ўсе пра нас забыліся даўно,
Дзе белы свет, нібыта белы сад,
І неба, як анёльскае вакно.
Мы дажывём, бо трэба нам дажыць.
Не вечныя, як шары дзень, снягі.
І ў хлеб зноў ператворацца глыжы,
І Берагамі стануць берагі...

* * *

Сёння вецер у Храм заляцеў,
Сёння з Храма ўзяцелі анёлы,
І мой дзень, як вада, пацямнеў
І пацёк праз мяне, невясёлы.

Я ішоў, нібы цень, нібы сон,
І знікаў, нібы пыл, над травой,
І нябёсы шумелі, як клён,
Пад якім развітаўся з табою.

Я ішоў невядома куды,
Я ішоў так, як смерці шукаюць,
І знікалі за мною сляды,
Як сябры пасля п'янкі знікаюць.

Адзіноты я не разумеў
І сябе праклінаў, невясёлы...
Гэта д'ябал у Храм заляцеў,
Гэта з Храма ўзяцелі анёлы.

* * *

Прасцей за ўсё крычаць: «Люблю наш край!»
Ды з крыкам, нібы з торбаю, хадзіць
Па свеце, марачы пра вечны рай
За тое, што ты можаш край любіць,
Любіць, нібы віно каля магілы піць,
Дзе сябар спіць даўно, што не крычаў,
Што любіць ён наш край, як любіш ты,

Самотны, адзінокі, як святы,
І шумны, як у травах саранча,
Якую я, маўклівы, не люблю,
Нібы сябе закапваю ў зямлю,
Каб ты па мне прайшоў і не любіў
Мяне за тое, што я не прапіў
І не прадаў, што маю я і ты
У нашым краі, дзе цвітуць сады,
Які люблю без крыку, бо любіць —
Не ля магілы сябра з пляшкі ліць
Сваю любоў, нібыта з вены кроў,
Каб парадніцца з тымі, хто пайшоў
Не за табой, а каб з табой маўчаць
І моўчкі нас ад смерці ратаваць...

* * *

Лета праходзіць, нібыта цягнік,
Хутка і шумна і міма мяне.
Следам за летам ляціць востры крык
Спуджаных птушак, што плакалі ў сне,
Сніўшы пра восеньскі дождж уначы,
Дождж, ад якога сябе не схаваць.
Плакалі птушкі, на дрэвах сплючы,
Плакалі птушкі, каб заўтра спяваць,
Бо не канчаецца з летам жьщцё,
Бо не канчаецца ў Бога наш час.
Кволья мы, як на дрэвах лісцё, —
Вецер зрывае і кідае нас
Следам за летам, як за цягніком
Хуткім і шумным, што міма мяне
Зноў праляцеў, і апальым лістом
Ціха ляжу я і ў небе -вакне
Бачу зноў птушак, што ў вырай лятуць
Па-над зямлёю, дзе хутка снягі
Лісце апалае пазамятуць...
Можа, зноў я, а мо нехта другі
Будзе ў захмарнае неба глядзець,
Лета чакаць, як чакаць цягніка,
Будзе, які зноўку міма ляціць
Гэтых лясоў і мяне, як лістка...

* * *

...Пацяплела, і хочацца жыць,
Як праспаламу п'яніцу піць,
І любіць гэты свет за святло,
Што праз шыбы ў пакой зацякло
І напоўніла снегам душу...
І ўжо сумна камусь без дажджу.
Пацяплела, і хочацца жыць
І пра восеньскі дождж гаварыць,
Як пра сон, што прысніўся і знік,
Як апошні ў сяле бальшавік,
Што любіў самагон і жанчын.
Пацяплела, і ты — не адзін,
Пацяплела, і хочацца жыць,
І няма каму морду пабіць
За самоту, якая была
І па вокнах свінцова цякла.

* * *

Не баюся зрабіцца чужым
І развезацца, быццам бы дым
Адзінокі, што за самалётам,
Бо жыццё ўжо даўно як вада,
Праз якую нябёс не відаць,
Бо пад небам жывём, як пад лёдам.

І не трэба баяцца мяне,
Я — як фортка ў турэмным вакне,
Праз якую галуб залятае
І выносіць запіскі табе,
Каб не ўмерла ты ў вечнай журбе
І каб знала, што ты не чужая...

* * *

...Я дзякую за тое, што вы ёсць,
Нібыта ў горле згаладалым косць.
Я дзякую за тое, што вы ёсць,
І гэты дзень, нібыта эшафот,
І сонца ў небе, як чырвоны кот,

І хмары, быццам пыл, дзе не відаць,
Куды іду: ці жыць, ці паміраць,
І што сказаць, каб заўтра родны край
Застаўся родным, мілым, быццам рай,
З якога не ўцячы, нібы з турмы,
Таму пра рай гаворым часта мы,
Хто хоча ў рай, не знаючы яго...
І ноч, нібыта багна пад нагой,
Шавеліцца, чакаючы, што дзень
Адыдзе і пачнецца вечны змрок,
Халодны, як наганавы курок,
І востры, як у ціхім горле косць...
Я дзякую за тое, што я ёсць...

* * *

Самотна жыць, нібыта мёртвым быць,
І па цячэнні часу ціха плыць,
І верыць, што мінецца гэты час,
Дзе адзінота забівае нас
І не дае схавацца ні ў царкве,
Ні ў шэрай, як узняты пыл, траве...
Самотна жыць і думаць, што жыццё,
Нібы трава вясною праз лісце
Апалае, праб'ецца да святла
Само, і выйдзеш ты адзін з жытла,
І ўбачыш, што адзін застаўся ты,
Хто доўга не выходзіў з цемнаты...
Самотна жыць у гэтай дурнаце,
Што мы ствараем самі, што расце
У нас і раздзяляе, сумных, нас.
Але мінецца ўсё, як пройдзе час,
І пашкадуем мы, што ўсё прайшло
І што самотным тое не было
Самотнае, бо мы з табой жылі,
Нібы ваду апошняю пілі...

* * *

Сасновы лес. Туман, нібыта дым,
І цішыня, нібыта час спыніўся.

І купал неба над жыццём маім
Аблокамі, як фрэскамі, свяціўся.
І я стаяў на беразе ракі,
Нібы Харон,
які свой човен страціў.
Ля ног маіх туманныя ваўкі
Ляжалі, іх я, адзінокіх, гладзіў.
І я знікаў з жыцця, нібы са сна,
Які прысніўся мне ў далёкім свеце.
І праз раку засохлая сасна
Ішла і несла на галінах вецер...
І вецер зашумеў. І знік туман,
І час пайшоў, і далеч пасвятлела,
І лес зайграў, як велічны арган,
І музыка, нібы анёл, ляцела
Пад купал неба
над жыццём маім
І ў вышыні бяздоннае знікала,
Так, як знікае
па-над свечкай дым,
Так, як — раса,
што на пясок упала.

* * *

...Назаві мяне калабарантам,
Я за гэта не заб'ю цябе,
Бо я стаў самотным музыкантам,
Што іграе на старой трубе
Пра дарогу, па якой нікому
Неахвота праз туман ісці,
Бо дарога ці вядзе дадому,
Бо дарога ў вогненным лісці
Маладых асін, што мы садзілі
І не думалі, што будзем мы
Разбірацца, як і што любілі,
Што рабілі ў поцемках зімы...

Назаві мяне калабарантам
І пастаў да чорнае сцяны,
Расстраляй, і кроў чырвоным бантам

Высветліць дарогу да вясны,
Невядомай сёння анікому.
Толькі ўсё ж хачу сказаць адно —
Нават мёртвым я прыйду дадому
І прад ветрам зачыню вакно...

У «КУФЭРАК ВІЛЕНШЧЫНЫ»

Адны гавораць, а другія робяць
Спакойна, не чакаючы, што іх
Пахваляць сёння і нашчадкі ўспомняць...
І сыплецца пясок на нас штоміг
Ужо самотных, ды яшчэ жывых,
Жывых, нібыта на дарогах травы,
Дарогах да Масквы і да Варшавы.
А мы з табою тут, і нам не трэба
Нікуды ні ўцякаць і ні хаваць
Сябе, нібыта дым пад мокрым небам,
Каб потым па Айчыне сумаваць
І гаварыць, што тут усё не тое
І ўсё не так, як тут павінна быць
І нават лісце клёнаў залатое
Не так на сцежкі родныя ляціць...
Адны гавораць, а другія робяць...
І сыплюцца на нас снягі, дажджы,
І мы праз іх ідзём, і нас не помняць,
Але шпураюць добра ў нас глыжы
Свае, а не чужыя, нашы людзі,
Якія ўмеюць плакаць, гаварыць
Пра тое, што ўсё добра заўтра будзе.
Але патрэбна сёння добра жыць!
І сыплецца пясок на нас штохвілі,
Самотных, ды яшчэ, як свет, жывых,
Каб мы свой Край павек не разлюбілі,
Нібы дарогу да старой царквы...

* * *

Сталі сумнымі дні, бы ў калюгах вада,
І апалых лістоў залатая арда

Захапіла лясы і спаліла траву
І сцяжыну маю, па якой у царкву
Я ўсё роўна дайду, калі нават памру,
І апалых лістоў залатую гару
Я вятрам, як нябачным ваўкам, падару,
Каб за мною ішлі і мой след бераглі
І самоту маю, што на гэтай зямлі,
Выпівалі з мяне, як з калюгі ваду,
Покуль я на зямлю, нібы пыл, не ўпаду,
Каб зрабіцца зямлёй, каб зрабіцца вадой,
Каб убачылі ўсе, хто ішоў тут за мной,
Што самотныя дні, бы ў калюгах вада,
І апалых лістоў залатая арда
Захапіла лясы і спаліла траву...

* * *

Вечарэе, і ружа жывая
Па калюзе плыве пад дажджом
І душу мне сабой разрывае,
Разразае, нібыта нажом,
Адзінотай сваёй незямною,
Той, што ў ружы, як вечар, жыве,
У якім усе зоры прад мною,
Як алтар у нябеснай царкве.
Вечарэе, і дождж заціхае,
І счарнелая ружа ў вадзе,
Як чыясьці любоў, памірае,
А да ранку й зусім прападзе,
Як самота мая незямная,
Як спакойныя зоры над мной,
Як туман, што з травы прарастае
І становіцца белай травой...

* * *

Травінкай кволаю сярод травы
Ты шэпчаш небу, што яшчэ жывы.
Але цябе няма, як не было.
І час цячэ, нібы рака цячэ,
Нібы сляза ў каханай па шчацэ

Нясе з душы памерлае святло.

І ўсё забудзецца праз нейкі час,
І знікне ўсё, як і не будзе нас,
І застануцца груды ад царквы.
Але ты быў, і будзем мы з табой
Пад небам, нібы пад рачной вадой,
Травінкамі сярод травы...

* * *

...І ўсё ж сябры прыходзяць і сыходзяць,
А жыць табе патрэбна кожны дзень,
Дзе неба ў цемры, нібы рэчка ў лёдзе,
Дзе зоры, як каменьчыкі ў вадзе.
І ты глядзіш, нібы ляціш, у неба,
Адзін, як недасланы сябру ліст,
Бо сябру ўжо нічога больш не трэба,
Яго няма, як шчасця, на зямлі,
Якога мы, як вечнасці, чакаем,
Не помнячы, што шчасце — гэта жыць,
А не ляцець хмурынкаю над краем,
Дзе і без нас амаль штодня дажджы,
Бо тут сябры прыходзяць і сыходзяць,
Як ноч прыходзіць, як прыходзіць дзень,
Дзе сонца ў небе, як агонь у лёдзе,
І зоркамі каменьчыкі ў вадзе...

* * *

Найлепшая ў свеце краіна
У сэрцы з табою жыве,
Нібыта малітва ў царкве,
Нібыта ля хаты рабіна,
Ля хаты, дзе ты нарадзіўся,
Дзе плакаў, смяяўся, маліўся
І верыў, што ў свеце краіна
Найлепшая — гэта твая,
Бо ёсць каля вокан рабіна,
Бо сцежка ёсць да ручая,
З якога ты піў, не баяўся,

Што п'еш ты атруту і тло.
Па свеце ты шмат набадзяўся
І знаеш: Айчыны свято
Адвечнае, нібы рабіна,
Нібыта малітва ў царкве,
З якой пачалася краіна,
Як неба, дзе Бог наш жыве...

* * *

Белае золата снегу ўначы
Сыплецца, сыплецца на Пугачы —
Вёску маю, у якой зноў не спіцца.
Сэрца ў грудзях, як у клетцы сініца,
Б'ецца і плача па тым, што прайшло,
Быццам патухла святое свято
Тут, дзе самота і радасць мая,
Тут, дзе заўсёды сваім буду я,
Быццам бы гэтая ў снезе дарога,
Крыж ля дарогі, цяпло ля парога
Хаты бацькоўскай, дзе сёння не спіцца.
Хочацца мне ад самоты напіцца,
Каб пра самоту, як вечнасць, забыцца,
Слухаць, як сыплецца снег уначы
Золатам студзеня на Пугачы —
Вёску маю, адзіноту маю,
Дзе я ў сабе сябе не пазнаю...

Маці прачнецца, і бацька прачнецца,
Стане на вуліцы неба віднецца.
І весялей зноў застукае сэрца,
Нібы жыццё маё нанаў пачнецца...

«Ты ў дваццатым
стагоддзі жывеш...»

* * *

Я помніў пра цябе заўсёды,
Як помняць пра стварэнне свету

Зімой высокія сумёты,
Дзе ні сцяжыны, дзе ні следу,
А белае святло завеі,
Як мора белае, наўкола,
Што асвятляе нам надзеі,
Нібы няўлоўны цень анёла...
Я помню пра цябе заўсёды,
Як шлях, якім дамоў вяртацца
Адтуль, дзе, як агонь, сумёты,
Дзе свету болей не стварацца,
Бо ён нібы малітва ў Храме,
Якую помню я з табою,
Якая, як святло між намі,
Што ўскрылена тваёй рукою...

* * *

О, як хачу табе я пазваніць,
Нібы агонь у цемры распаліць,
У цемры, дзе цябе няма даўно,
А цемра, як у келіху віно,
Якое п'ю, нібы цябе цалую,
Далёкую, самотную, чужую...
О, як хачу табе я пазваніць,
Нібы сцягну нябачную разбіць,
Што паміж намі, нібы цемра гэта,
Якая салаўём і мной апета
Была нядаўна. Мне ж цяпер шкада,
Што цемра, нібы чорная вада,
Цячэ між нас і ёй канца няма
І ўжо, як мора, навакол зіма,
Дзе нам, нібы тануць, ісці званіць
У белай цішыні і цішу піць...

* * *

Ты прыгожая, як адзінота,
І, як смерць, неспазнаная ты.
Я пад небам, нібыта пад лёдам,
Задыхаюся ад цемнаты,
І ніхто мне ўжо не дапаможа

І не верне цябе, як святло,
Каб маё асвяціць падарожжа
У краіну пад назвай «Было».

Ты далёка, як тое, што будзе...
І ўпаду я на дзіды травы,
І ніхто мяне тут не разбудзіць
І не скажа: «Яшчэ ён жывы...»,
Бо пад небам, нібыта пад лёдам,
Задыхаюся ад цемнаты,
Дзе са мною, як смерць, адзінота,
Пра якую не ведаеш ты...

* * *

Ты ў дваццатым стагоддзі жывеш,
І ты ў ім засталася маёю,
Быццам бы пра каханне мой верш
У блакноце, залітым крывёю.

І цяпер мы не можам з табой
Тут сустрэцца, як выйсці з нябыту,
Як і верш, што заліты крывёй,
Прачытаць у блакноце раскрытым.

* * *

А ты была, ты ёсць, ты будзеш,
Як гэта вечнасць за вакном,
Дзе топчуць снег збялены людзі,
Забывшыся, што мы памром
І нас не будзе, як і снегу
Не будзе заўтра на зямлі.
І падаеш ты ў снег з разбегу,
І, каб завеі замялі,
Ты хочаш — абдымаеш холад,
Нібы далёкага мяне.
І, быццам мроя, белы горад
Нясе цябе праз белы снег
Туды, дзе ты шчэ ёсць і будзеш,
Як гэта вечнасць за вакном,

Дзе топчуць снег счарнелы людзі,
Забьўшыся, што мы жывём...

* * *

Я думаў, што самота пройдзе,
Нібыта зорка ў чорным лёдзе,
Сама патухне назаўжды,
Але яна ізноў са мною,
Нібыта неба над зямлёю,
Дзе сёння белыя сады.

І снег ляціць, ляціць пад ногі,
І я, не знаючы дарогі,
Іду па лёдзе да святла,
Туды, дзе ты адна, як зорка,
І на душы мне горка-горка,
І век прайшоў, самота не прайшла...

* * *

Я твайго зноў чакаю званка,
Як ратунку палонны чакае,
Што, пачуўшы вясной жаўрука
Па-над небам чужацкага краю,
Жыць не можа, хоць хочацца жыць...
І гляджу я ў вакно, дзе дажджы
Размываюць, як вечнасць, сцяжыны,
І блішчаць на сцяжынах глыжы
Чарапамі забітых мужчынаў,
Што ўцякалі з чужацкіх краін...
І я сам пазваню, як з палону
Уцяку праз пустэльнію адзін,
Каб з табой гаварыць мне штодзённа
І пра неба, і пра жаўрука,
Пра сцяжыны бацькоўскага краю.
А пакуль што чакаю званка,
Як твайго нараджэння чакаю...

21—27.01.2004

* * *

Ты сябе адпускаеш на волю,
Нібы вены ўскрываеш нажом,
Каб больш сценаў не бачыць ніколі,
За якімі, як мышы, жывём.
І гляджу я ў тваю адзіноту,
Як у бездань начную гляджу.
І цяmrэча прад мной, як балота,
У якой ці ўратуеш душу
Ад спакусы схавацца ад свету.
Ты на волі, як дым з цыгарэты,
Як агонь веснавога дажджу...
Ты на волі, а я пасяджу,
Павартую сваю адзіноту,
Як агонь, у якім мне згараць,
Каб цяmrэчу, нібыта балота,
Перайсці і цяmrэчай не стаць...

У ЦЭНТРАЛЬНЫМ ДОМЕ ЛІТАРАТАРА

Хаджу, як цень, па ЦДЛе
Між геніяў і графаманаў.
У дыме губіцца нядзеля
Пад звон капеек і стаканаў.

Чаго тут толькі не бывала!
Якіх гамораў і садомаў!
Каго тут толькі не ўздымалі!
Як не тапталі тут вядомых!

Тут піў Рубцоў з Літінстытута,
Тут сам Высоцкі кляў нядолю.
І ўсе паілі прастытутак,
Якіх не напаіць ніколі.

Нібыта класік, вып'ю кавы
І закуру для форсу «Прыму».
І, быццам бы па моры славы,
Я папльву па моры дыму.
1986

У БУФЕЦЕ АЎТАСТАНЦЫІ

Тут няма сяброў маіх харошых.
Я стаю адзін, як ідыёт.
Раздарыў дзяўчатам сп'яна грошы,
П'ю цяпер, як трэзвеннік, кампот.

Абгрызу, нібы бабёр, аловак,
Напішу, мо ўспомняць пра мяне:
«Тут быў Віця, хлопец безграшовы,
Бачыў ён вас, гады, у труне!»

І пайду, забыўшыся пра смагу,
Грэшны і пакуль што — малады.
І мо ў першай я канаве злягу
І памру ад лютае жуды.
1988

* * *

Далёка былое, далёка
І з кожнай хвілінай далей.
Плывуць у Былое аблокі,
Як цені мінулых падзей,
Дзе разам з табою былі мы,
Дзе нашыя вёсны і зімы
Сплылі і расталі ў былым,
Самотным і ўсё ж залатым,
Як сонца, якое далёка,
Далёка, як вечнасці вока,
Якое нас бачыць, слязіцца
Святлом, па якое сініца
Лятала і не даляцела...
За хмараю чорнай і белай
Далёка былое, далёка.
І сэрцу балюча і горка,
Бо разам з табою былі мы,
Бо разам па сцежках Радзімы
Ішлі і расталі ў былым,
Вясёлым і не залатым...

БЕЛАЕ І ЧОРНАЕ

Мая альфабэта

А мае Айчыну
якая абмежавана
пагранічнай агароджай
А гэта апостал які адпачывае
аб'явіўшы сябе апошнім
А гэта агонь які асвятляе
адвечныя абсягі
А чуецца з прорвы
куды падае самагубца
А пачынае вечна
на якое збіраюцца словы
А абараняе і абараняецца
яно ведае атруту і асалоду
яно арыгінальнае
яно альтанка ў якой абдымаюцца
адзінокія анёлы

Б біблейскае
яно Бог і Бацькаўшчына
яно благаслаўляе і бароніць
Б брэхаты балбес
які любіць балбатаць
і які баіцца безуладдзя
Б барабаніць будзяхы бязмежжа
і бадзяхючыся па бездарожжы
і бясконцых бялюткіх палях
бачыць сваю Беларусь

В ваюе з ворагамі
ведаючы вернасць і веру
В вандруе па ваколіцах
выбіраючы ворыва для валоў
В вылучаецца і вылучае
яно ведае верад
яно вясёлае і выбуховае
яно ваўкалака

якому вадзянік варожыць
на вар'яцкім віры
В вужакай выкручваецца
на вуголі вечнасці
вабячы ў восень

Г мае галасісты голас
яно ганарыцца сабой
гагоча і галёкае
яно гаспадар і гаротнік
якія любяць грамаду
у якой ёсць грошы
Г гэта гліна
з якой ганчар стварае гладышы
напаўняючы іх гаркотай
утравелых гасцінцаў
па якіх грукаталі едучы госці

Д заўсёды дагледжанае
яно як дабротны дамок
у якім жыве дамавік
Д дазваляе дражніцца
але не любіць дайманняў
Д дзівакаватае нават часам дзікае
яно дбае пра дровы для вогнішча
ля якога дурэюць дзяўчаты і дзецюкі
Д дужае і дзёрзкае
яго можна дакараць
забыўшыся што яно д'ябальскае
і ў ім дрыжыць дождж

Е енчыць просячы еднасці
хоць яно ерэтычнае
хоць яно еўрапейскае
і Е магло б шыкаваць
калі б Е паваліў езуіт

Ё заявіла ўсім што яно ёсць
што яно было і будзе
бо яно ёмкае
бо яно Ё

Ж гэта жабрак які жаліцца
што яму жывецца жудасна
і ён не жадае жабраваць
Ж бывае жорсткім
але яно любіць жартаваць
Ж заўсёды журботнае
як апошнія дні жніўня
як крык жураўліны
над жаўталісцем і журавінамі

З сцюдзёнае як зіма
злоснае як завея
якая знае золак і змярканне
З знаёміць і зрадняе
яно забаўляецца заклікамі
і зелянее пасля залевы
яно бывае заспаным і затомленым
яно зацята глядзіць на захад
і маючы зброю
не зважае на з'едлівыя звятгі
злосных зайздроснікаў
якія не зычаць злагады
З змагаецца за звычаі
яно захапляецца
яно замыкаецца ў замку
і глядзіць на зоры
якія асвятляюць згадкі

І вострае як іголка
сумнае як іржышча
яно мае імпэт імправізаваць
яно іспытвае істоту
прымушаючы ісці па істужцы
праз імжу
яно там дзе існасць
яно імпануе інтарэсам іншых
не імкнучыся да ідыліі

К клапоціцца пра казань
камянее ў капліцах
красуецца з карчмаром

каля дарогі на кірмаш
яно капітулянцкае
як поўны калядны куфаль
К светлае як кастры Купалля
як калюгі красавіка
як каханне курсісткі
да кавалергарда каралеўскай конніцы
К квонае як канваліі
на якіх калышуща казкі

Л любіць лагоду
яно ласкавае і лёгкае
з яго пачынаецца лёс
яно лекі для летуценнікаў
яно люстра
у якое любуецца ліпень
Л вастрыве стралы
якая ляціць у лістапад
дзе жоўтыя ліхтары лістоты
лунаюць над людскім лямантам
які лякуе лесуна

М маючы мэту
цвёрда стаіць на дзвюх нагах
яно маладое і мажнае
яно мае маёнтак
дзе жыве Майстра
які любіць маланку і маладзік
М маруднае і мройнае
яно мост
паміж магу і можна
яно марыць пра мора
маркоціцца як манах
яно мілагучнае і музычнае
яно любіць мастацтва
асабліва матылёў над мальвамі

Н набожнае і незалежнае
яно прызнае навукі
насычаецца небам
і ў належным настроі

чакае наканаванага
яно назірае за надвор'ем
надае назоўнікам назвы
намацвае ў намеці недагляд
яно непакоіцца як натоўп
яно любіць неруш
дзе нудзіцца натхненне

О ўсім захапляецца
яно рэдка вытыркаецца ў лідэры
яно свеціцца як шаравая маланка
яно задаволеная сабой
О гэта звяно ланцуга
на якім прывязаны цмок
які ахоўвае залаты пярсцёнак
маёй каралеўны

П пільнуецца пана
які пайшоў на паляванне
і павінен прынесці перапёлку
П памяркоўнае
прымушаючы працаваць у поце
яно не любіць прымусу
яно прыхільнае да парадку
яно пісьменнае
яно праўдзівае
П прапускныя вароты ў пекла
ля якіх уздымаюць пыл прайдзісветы
П прысутнае ў паху палыну
які парос на папялішчы
дзе павукі прыгожаць памяць
П прыручае польмя
яно пазірае на прыгожых паненак
прагнучы прыязнасці
яно просіць прабачэння
і само прабачае
але толькі пасля пацалунка

Р любіць рамантыку
яно рэлігійнае і рыцарскае
яно ратуе ад распачы

рагоча з разяў
слухаючы рэха
Р радуецца рэчцы і раніцы
яно рассявае рамонкі
размаўляе з рыбаловамі
якія напачатку разгубіліся
злавіўшы русалку
але на развітанне
падарылі ёй букет ружаў

С сцюдзёнае як студзеньскі снег
яно слізкае як слімак
які схацеў славы
але атрымаў смех і смецце
С салодкае як спеў салаўіны
які спакушае сустрэцца
яно свечкай свеціцца ў сутарэнні
дзе спіць самота
С гэта сабака
які шукае сэнс
на скрыжаванні скразнякоў
скуголячы па страчаным скарбе
С гэта сэрца сакавіка
дзе я з сімпатычнай сяброўкай
сустракаю світанне

Т мае свой твар
яно трывалае і таямнічае
яно тужыць па траўні
яно тутэйшае
Т гэта парасон
пад якім схавалася Ты
трапіўшы пад дождж
вяртаючыся з тэатра

У ўважлівае і ўражлівае
яно ўцякае ад уцех
убачыўшы ўсмешкі
У ўзбагачае ўвішніх
і маючы ўладу
успрымае ўдзячнасць

У гэта ўдовін келіх
напоўнены ўспамінамі

Ф мае файную фігуру
яно фанабэрыста фарсіць
фыркаючы на фігляраў
яно фанатычна любіць футбол
феерверкі фантастыку і фінансы
яно на футурыстычнай фурманцы
у фацэтным футры
спяшаецца на фэст фаварытаў

Х хваліцца што мае хату
на святы ходзіць у Храм
і да распнутага Хрыста
кладзе хрызантэмы
яно смяецца з хлуса
хваляецца за хаўруснікаў
але яно халоднае
як рачныя хвалі
як хмары над хмызнякамі

Ц адчувае сябе цудоўна
нават па-царску
яно калючае як церні
яно цэніць церпялівых
Ц ведае цалік і цемру
Ц гэта церам
у якім жыве цнатлівая царэўна
якая прывыкла да цішыні і цяпла
і якую вартуе цмок
з ценом на цэлы церам

Ч чароўнае
яно чакае чэрвеня
калі адцвітае чаромха
яно радуецца як чарцяня
і расхінаючы чарот
плыве ў чаўне да лесу
дзе расце чабор
над якім чмурэюць чмялі

Ш шэпча пра шлях
яно шапаціць у шпышыне
шукаючы пчасця
яно шалапутнае
але яно шануе шчырых
яно заўсёды там дзе шаша
Ш шпычуае як шампанскае
якое п'юць шляхціцы

Э любіць эротыку
яно эмігрыруе ў само сябе
яно энергічнае
яно эгаістычнае
і кажа мне эх ты

Ю мае свайго ювеліра
успамінаючы юнацтва
яно юрлівае
але яно часам юродствуе
баючыся юды

Я спакуснае як райскі яблык
Я імкнецца яднаць
але з яўным жаданнем
захаваць сваё я
Я гэта Яно
8—15.01.1995

Хата

1. ПАДМУРАК

падмурак гэта каменны востраў
у зялёным моры травы
на якім рана ці позна ўзнікае жьщцё
падмурак гэта пачатак
які нічога не абяцае
але сваёй каменнасцю
ён здольны настаяць на сваім
і даць нам веру

што мы тут ёсць невыпадкова
бо ў нас ёсць свой падмурак
як карэнне радаводнага дрэва

2. СЦЕНЫ

сцены забіраюць у нас волю
але забіраючы волю
сцены бароняць нас
і даючы нам сілу
слухаюць усе нашы таямніцы
і мы верым у сцены і сценам
і вешаем на сцены абразы і зброю
і ставім да сцен сваіх ворагаў
і б'ёмся аб сцены
і стаім ля сцен
як ля саміх сябе

3. ДЗВЕРЫ

замкнутыя дзверы супакойваюць
і самі супакойваюцца
яны нам служаць
але не прыслужваюцца
бо яны ведаюць хто і што
за імі

4. ВОКНЫ

мы падыходзім да вокнаў
каб бачыць і быць бачнымі
вокны зачыняем стаўнямі
нібы хаваемся ў сваё я
адчыняем стаўні
нібы адчыняем клетку
у якой жыве цяпло
і вокны да пары да часу
чыстыя і светлыя
як думкі дзяцей
якія вераць у казкі

5. СТРАХА

страсе бывае страшна
калі ўздымаецца буран
але страху нас страхуе
хоць і сама безабаронная
як наша жыццё пад ёй

6. ГАРЫШЧА

гарышча гэта гарэм павучыны
напоўнены змрокам і пылам
і самотны матыль
які ад холаду ўцёк на гарышча
ляціць да майго ліхтара
як да анёла свайго

7. КОМІН

комін заўсёды на вышыні
бо ён комін
бо ён дае волю дыму
бо ён дыхае небам
бо ў ім грэюцца вятры
і ён добры
хоць нутро ў яго чорнае

8. ПАДЛОГА

падлога не любіць смецця
і яна холадна на ўсё рэагуе
і мы дагаджаем ёй
і мыем яе і шаруем
і сцелім на яе дываны
але падлога рыпціць незадаволена
бо яна ведае нас

9. СТОЛЬ

столь гэта наша тутэйшае неба
пад якім нам светла і сумна

столь гэта наша доля
і ў кожнага яна свая

10. ПЕЧ

печ у цэнтры
як сарцавіна радаводнага дрэва
на печы грэецца кот
а ў запечку цвыркуны
і ўсім добра
і ў печы трымаецца святло
як душа ў чалавеку

11. ПАРОГ

парог пераступаем
нібыта баімся што ён укусіць
а ён бяскрыўдны
хоць часам бывае вельмі высокім
і парог раздзяляе свет
на наш свет і запарожжа

12. СЕНЦЫ

у сенцах кашы
як гнёзды
у сенцах крыху змрочна
як восенню
сенцы даюць магчымасць падумаць
ці ісці ці вярнуцца

13. ГАНАК

ганак ганарлівы
і яго не трэба ганіць
бо калісьці на залатым ганку сядзелі
цар царэвіч кароль каралевіч
і ганак памятае пра гэта
і на ганку любяць сядзець дзеці
як на краі свету

Смерць

1

яна жыве ў цемры
забіраючы нас у цемру
яна цемра якая жыве
яна ноч перад нараджэннем
яна нараджэнне
і я іду ў цемру
ведаючы што яна наперадзе
куды б я ні ішоў

2

яна агонь які спальвае цемру
які апальвае зямлю і неба
які сам згарае
каб згараючы ажыць
і я гляджу на агонь
як на д'ябла

3

яна вада якая забівае агонь
якая дае жыццё
каб яго забраць
яна можа ператварыцца ў лёд
як чалавек у ваўкалака
яна можа быць туманам
каб прысутнічаць на зямлі і над
і я ідучы праз туман
ведаю што іду праз яе

4

яна вецер які разганяе туман
вецер які ўздываючы хвалі
разбівае іх аб бераг
вецер які раздзімае агонь
і сам захлынаецца ў дыме

і я спрабуючы раскласці вогнішча
злююся на вецер
які тушыць мае запалкі

5

яна гэта дым
які ўздымаючыся ў неба
як ведзьміны валасы
хавае ад мяне сонца
яна дым Айчыны
які заўсёды салодкі
а салодкай часцей за ўсё бывае атрута

6

яна гэта гостры меч
якім не толькі рассякаюць вузлы
меч які заўсёды ў мяне
меч з якога пачынаецца цемра
якую размывае вада
у якой захлынуўся агонь
а я ідучы праз туман
іду на пах дыму

7

яна гэта дзікі звер
які сочыць за кожным маім рухам
які есць сам сябе
звер якога можна прыручыць
і стаць самому зверам

8

яна гэта я

9.1. ЦЕМРА

цемра гэта не ноч
гэта альфа і амега дня

гэта сутнасць у якой няма сэнсу
гэта глыбіня ў якой няма мяжы
цемра заўсёды пільнуе нас
і як сабака віжуча за намі
пранікаючы ў нас як атрута
яе мы баімся
як уласнага ценю
які ўслед за намі валачэ нашы галовы
напоўненыя цемрай
цемра гэта кроў д'ябла
у якой мы як матылі праз агонь
пралятаем праз сэрца цемры
праз Смерць
цемра гэта вечнасць
у якой нам быць
але быць толькі цемрай
але як альфа і амега

10.2. АГОНЬ

там дзе агонь ёсць сэнс
у дні і ў начы
але там дзе агонь
агонь пазначае сваё
ён ведае ён валодае
ён адкідае ад сябе цень
які адразу стаўшы дымам
набывае самастойнасць
агонь гэта вір цяпла
у якім патанае ўсё
агонь гэта язык цмока
дух якога мы выклікаем
не разумеючы што мы робім
распальваючы вогнішча

11.3. ВАДА

вада была напачатку
калі была вада
і быў дзень і была ноч
і Богу было Богава

і д'яблу было д'яблава
і я быў вадой
і падалі зоркі ў хвалі
і пльў карабель па вадзе
у пошуках вады

12.4. ВЕЦЕР

калі заціхне вецер
тады прыйдзе канец свету
і вецер б'ецца аб неба
як матыль аб шкло саркафага
у якім узнікла жыццё

13.5. ДЫМ

я гэта толькі дым
ад факелаў
якія асвятлялі шлях на Галгофу

14.6. МЕЧ

ніхто не дасць мне ў рукі меч
яго няма
але ён існуе
як існую я

15.7. ЗВЕР

бойцеся звера
не таго што ходзіць па лесе
а таго што ў вас
і нельга забіць звера
не забіўшы сябе

16.8

я гэта смерць
1996

Пыл

1

пыл гэта цемра
якую разбіў вецер
і ападае пыл
як шэры снег
з аблокаў вечнасці
зацямнаючы шыбы
і растаючы ў вадзе
пыл знікае
як падпаленая ноч

2

пыл гэта святло
якое выпраменьвае смерць
і я іду насустрач яму
каб стаўшы пылам
узляцець над цемрай
над пылам
з якога ўзнікла жыццё

3

пыл гэта цень ад вогнішча
на якім згарае ерэтык
праклінаючы інквізіцыю
і хаваецца ў цень
мая Айчына
і ляціць пыл у нашы вочы

4

пыл гэта кроў мёртвага д'ябла
і мы п'ём гэтую кроў
забываючыся пра святое
і тонем у гэтай крыві
і з'яўляемся з яе
гаворачы што ўсё пыл

пыл гэта агонь
якому моляцца
які з'яўляецца там
дзе ёсць мы і дзе нас няма
пыл гэта вечны агонь
на магілах нашых

6.1. ЦЕМРА

у цемры пылу
ідзем абуджаючы цемру
і плыве яна над зямлёй
як шлях у небыццё
як апошняя хмара
з якой ніколі не пральецца дождж

7.2. СВЯТЛО

пылам святла
свецяцца купалы храмаў
і пылам святла
асляпляюцца анёлы
якія вяртаючыся ў неба
не забіраюць нас
пакідаючы нас у святле пылу
за якім невядома што будзе
ці цемра ці агонь

8.3. ЦЕНЬ

цень пылу
як цень д'ябла
пралятае праз нас
і цень застаецца
як апошні след Хрыста

9.4. КРОЎ

і кроў ператворыцца ў пыл

і пыл ператворыцца ў кроў
і пральецца праз сонца
як праз рану
у той свет
дзе няма крыві

10.5. АГОНЬ

і агонь пылу патухне
і стане цёмна
як было напачатку
1995

Вандроўка ў часе

Асацыятыўная інкрустацыя

СТУДЗЕНЬ

Сузор'і снегіроў па-над сумётамі
Трапечуць
Узвейваючы ўспаміны
Добра дома
Забыцца пра завіруху задумацца
Ехаць
Нібы неба не бачыць
Б...

ЛЮТЫ

Ледзяшы як ліхтары
Юрлівасць ракі ў палоне
Тупні і лёд трэсне
БІ-ы-ых!

САКАВІК

Соннае пад сонцам скідае з сябе снег
Абветраны абшар абяцае ажывіцца
Каменне ў калюгах як каралі
Адплывае адталае аджылае

Вяртаюцца з выраю і вабяць вэрхалам
Льдзіны ірдзеюць і знікаюць
Калодзе карціць квітнець

КРАСАВІК

Красуецца кураслеп як каганец
Раўчкі расколваюць раллю
Абуджанае абнаўляецца
Светла ў садах і сенцах
Асветлены
Вечар вяртае верад
Імкліва імшэюць ілюзіі
Карэнне клапоціцца пра крону

ТРАВЕНЬ

Тоне ў травах тутэйшых туга
Рунь рызыкае рынуцца
Адкрываецца аблічча адвечнае
Вужакі віруюць на выдмах
Еду праз ельнік
Наперадзе неруш не знойдзеш
Б...

ЧЭРВЕНЬ

Чмурэюць чмялі над чаборам
Эра эдэму
Ружы як раніцы ракавінкі
Верыцца ў ветразь вандроўны
Енчыць адзінокі
Навальніцай напаўняецца неба
Б...

ЛПЕНЬ

Луг лашчыцца і лашчыць
Іду як імігрырую ў іншасвет
Пыл і павуцінне пільнуюць спажыву
Ельнік пахне грыбамі

Надвечорак нагадвае што ўсё нявечна
Б...

ЖНІВЕНЬ

Журыцца жытнішча жоўкне
Неба ніжэ
Імгліцца вёска
Восень праз вецер выглядае
Еду
Нявечнае натхненне
Б...

ВЕРАСЕНЬ

Вароны на віхлах як на восеньскіх вежах
Ерэтычна згарае лістота
Росы рассыпаны з раніцы
Аблокі асвойваюць абшар
Сонцу слізка сумна
Еднасць
Няма ў настроях нашых
Б...

КАСТРЫЧНІК

Крумкач да калюгі крадзецца
Ахвота абскубці ў ёй аблокі
Сады саромеюцца сваёй светласці
Травы туляцца
Раляя распанела
Б...
Чакаючы
Непагадзь непакоіць
Ідылія
Канчаецца і клёны як кастрышчы

ЛІСТАПАД

Лістота як лятаючыя ліхтары
Іду праз імглу

Сонца сніцца
Тужліва
Адлятаюць апошнія журавы
Па-над палямі павуціна ці шэрань
Азярцо як акно апошняга восеньскага дня
Дзе дождж як д'ябал

СНЕЖАНЬ

Светла ад снегу скуголіць скавыш
Ноч напамінае пра нябыт
Елкі
Жытло жывяць
Аблокаў аблога
Натхняе нас на новы год
Ь...
1996

Сон

1

і быў напачатку сон
і мы ў гэтым сне былі
як матыль у кокане

2

сон гэта райскае возера
у якім мы плаваем
не разумеючы
што патанулі

3

сон гэта туман
праз які мы праходзім
зжмурыўшыся

4

сон гэта нара
у якую хаваецца маё я
ад мяне самога

5

сон гэта павуцінка
за якую трымаецца душа
у час сваіх начных вандровак

6

сон гэта зацьменне
майго сонца

7

сон гэта пацалунак смерці
за тое што мы ёсць

8

і мне сніцца сон
і я люблю гэты сон
бо ён не паўтараецца
1998

Снег

1

снег гэта святло
якое падаючы з вышыні
памерла ад страху
але ўпаўшы на зямлю
адчула свой час
і ажыло

2

снег гэта белы пыл
з-пад колаў боскай вазніцы
і мы з гэтага пылу
можам стварыць свой свет
белы і часовы

3

снег гэта сон
які сніцца Снягурцы
што ўзяцела над вогнішчам
і знікла ў небе
з якога пасыпаўся снег
як попел

4

снег гэта квецень садоў
якія цвітуць у пекле
і сыплецца гэтая квецень
на чорную як цемень зямлю
і сыплецца гэтая квецень
спакушаючы нас

5

снег гэта тое што будзе
але што будзе
ведае толькі снег

6. СВЯТЛО

і стала светла
і холадна
і гэта было святло
якое мы бралі ў рукі
і яно знікла
як белы ветразь
пад якім адпльывала зіма

на край святла
як на край свету

7. ПЫЛ

і ўсё гэта пыл
і ўсё гэта сумна
і сыплецца гэты пыл
як у пясочным гадзінніку пясок
і пыл засыпае нас
і ўсё гэта пыл

8. СОН

у гэтым сне
спяць чорныя дрэвы і травы
і вецер бяздомны злуецца
і я ведаю што гэта сон
і я іду праз яго
як праз белы прывід
і хочацца прагнуцца
і сон разгадаць

9. КВЕЦЕНЬ

па квецені гэтай
мы едзем з табой
над квеценню гэтай
як пчолы вароны
і ў квецені гэтай
як у кокане матыль
драмае вясна

10

толькі ведае снег
чаму ён снег
1997

ВАРОНА

Варона гэта галавешка
Якая ўзляцела на крыллях дыму з пажарышча
І сеўшы на вершаліну дрэва
Адчула сябе патухлай зоркай
І таму варона ганарлівая
Як нягеглы мужык
Які нейкім цудам выбіўся ў паны
Варона зладзейка
Але скраўшы сыр
Варона марыць аб кароне
І крычыць яна аб сваёй мары
Як п'яніца якога выгналі з карчмы
Варона можа быць гжэчнай
І можа навучыцца гаварыць
Нават зазіраць у разумныя кнігі
Але ўсё роўна пра гэтым заставацца варонай
Якая правароніла сваё шчасце
Калі Бог дзяліў паміж птушак галасы

ДЫМ

Дым імкнецца ў неба
Як вязень на волю
І знікае не разумеючы волі
Дым узветраныя валасы ведзьмы
Якая жыве ў агні
Можа схавалца ў дыме
І можа згубіцца ў дыме
І паўзе дым па зямлі як цмок
Якому адсеклі галаву
У якога душа—дагараючае вогнішча
І ніхто не любіць дыму
Дым самагубца
І ў яго жыццё кароткае
Як летняя купальская ноч
Дзе дзяўчаты і хлопцы
Скачуць праз вогнішча
Узлятаючы як дым

І гляджу я на дым
Як на густую павуціну
У якой трапечуцца зоркі
Як залатыя камары

КОМІН

І стаіць хата сярод поля
І ў яе на страсе комін
Як купіна на балоце
У якім жывуць чэрці
І залятаюць у комін вятры
І наглытаўшыся дыму
Завываючы ўцякаюць прэч
Комін гэта калодзеж
На дне якога ляжыць золата агню
Калодзеж з якога зоркі чэрпаюць цяпло
Ля коміна як ля чорнай вежы
Як разбойнікі гуляюць каты
І садзяцца на комін птушкі
Як на Ноеў каўчэг
І злуецца пярун
І трапляючы ў комін
Ён трапляе ў цмока
Якому даўно адсеклі галаву
І якога цяпер ніхто не баіцца
І які ператварыўшыся ў печ
Стаіць сярод хаты

ЗДРАДА

Яна пільнуе
Калі не на кожным кроку
То амаль на кожным скрыжаванні
Цемры і святла святла і цемры
Здрада радуецца
Як воўк які апусціў у палонку хвост
І ловіць рыбу
Здрада высыпае ў здрадніку

Як атрута ў змяі
Здрадай ратуюцца хіжыя
Як смерцю ратуюцца вольныя
Здрада як зумкая муха
Прысутнічае на тайнай вячэры
Здрада гэта трэшчына ў сасудзе
У якім збіраюцца захоўваць жывую ваду
Здрада гэта ўсмешка д'ябла
І задаволены здраднік
Атрымаўшы сваё
Ходзіць сярод нас
І вітаецца з намі
І сядзіць за адным сталом
Гаворачы нам
Што мы таксама не святыя
Здрада гэта дым над Айчынай
У якім сонца
Як пацалунак Іуды

КОШ

Як лапаць сярод ботаў
Сярод вядзёр у сенцах
Ганарліва разадзьмуўшы бакі
Стаіць кош
Кош гэта гняздоўе
У якое восенню злятаюцца
Спелыя яблыкі
Кош дзіравы човен
Які кожную зіму
Рамантуюць павукі
Марачы пра падарожжы
Кош ведзьміна калыска
Якая прываблівае да сябе
І паложае
Кош соннае перапляценне змяюк
Якія ў любы момант
Могучь прачнуцца і ўспомніць
Хто яны
І ляжыць кош у сенцах

І спіць у ім чорны кот
Як чорная перліна ў ракавінцы
На дне вясковага жыцця

СТРАЛА

Страла стрэлка гадзінніка
Які заўсёды паказвае
Толькі гадзіну смерці
Страла пяро
З крыла адзінокага цмока
І ляціць страла
Як патухлая маланка
Несучы на сваім вастрыі
Кропку для сумнай балады
Пра смелага воя
І ляціць страла
І хаваюся я ад стралы
Як ад свайго лёсу
І ляціць страла
Як расколіна ў сасудзе дня
З якога камусьці болей не піць
Ды я чакаю стралу
Але пасланую Купідонам

РУЖА

Ружа застыглы выбух святла
Да якога злятаюцца пчолы
І збіраюць у ім салодкае золата
Ружа чырвоны ліхтар
На зялёнай вуліцы сада
Дзе на яблынях спее спакуса
Ружа гэта пацалунак анёла
Першы і апошні
І цвіце ружа
Як водбліск зоркі Венеры
І я праходзячы ля ружы
Праходжу як ля варотаў у рай

НАРА

Нара мае свой нораў
І ныраючы ў зямлю
Нара не баіцца згубіцца ў цемры
Яна жыве цемрай
І не наракае на свой лёс
І хто трапляе ў нару
Той робіцца ці яе гаспадаром
Ці яе смяротнікам
І жыве ў нары крот
Які не бачыць
Але які марыць жаніцца
На Дзюймавачцы
Нара гэта змяя
Якая з'ела сама сябе
Нара гэта шлях
Які я не магу прайсці
Не стаўшы слімаком

ЗІМА

Зіма гэта святло
Якое як Бог сышло на зямлю
Святло не вечнае як снег
У якім яно існуе
Як сонца ў аблоках
Зіма гэта сцюдзёны агонь
У якім як чэрці ў пекле
Мяцеліцы і вятры
Агонь у якім згарае
Восеньская самота
Агонь у якім выплаўляецца
Вясновае срэбра вады
І я праходжу праз гэты агонь
Як праз свой цень
Зіма гэта дым
Як дым Айчыны
І ў ім губляюцца
Першыя і апошнія словы

Як дванаццаці апосталаў
Дванаццаці месяцаў
І знікае гэты дым у вечнасці
Як вада ў пяску
Зіма гэта сон
Які сніцца сонцу
Дзе чорныя вароны
Попел
Які пераносіцца ветрам
З аднаго берага часу на другі
І сніцца мне гэты сон
Як пацалунак смерці
Зіма гэта белы цень
Чорнага неба
Дзе кожны з нас пракладае
Свой Млечны Шлях
Цень якога чакаюць і баяцца
І прыходзіць гэты цень
Як дзень апошні
За якім пачатак
Зіма гэта люстэрка
У якім я не бачу сябе

ВАКНО

вакно самае безабароннае месца ў доме
праз яго як праз рэшата
з неба працякае святло
і працякае цемра ў мой свет
і як просячыся ў неба
якое стварылі людзі
стукаецца аб шкло матыль
нібыта душа засохлай ружы
што ляжыць на маім стале
вакно гэта мой квадрат
які бывае чорнага колеру
як у Казіміра Малевіча
які бывае якім бываю я
вакно гэта вітрына майго жыцця
дзе суседскія вокны

гэта толькі вокны
з якіх выцякае святло і змрок
знікаючы ў Леце часу
вакно гэта прорва
у якую можна кінуцца
і на хвілю спазнаць тое
што называецца самагубствам
вакно гэта люстэрка
у якое глядзіцца бяроза
што стоячы ля майго вакна
пакідае мне ў сваім галі вакно
маё вакно ў Еўропу

СНЕГ

Адцвітае снежань
З неба асыпаецца снег
Ён белы як неба
Як крылы анёлаў
Снег гэта попел ад кастрышча
На якім згарэла восень
Снегу радуюцца
Бо ён хавае бруд
Снегу баяцца
Бо на ім бруд высвечваецца
Снег смяецца і плача
Снег замерзлае святло
Якое ляцела да зорак
І ўпаўшы назад на зямлю
Асвятліла ў нас спадзяванні
Што не ўсё так змрочна
Снег жыве столькі
Колькі яму дазволіць сонца
І адны снег любяць
Другія снег праклінаюць
А ён ляціць і ляціць на зямлю
Каб тут памерці і нарадзіцца
І дзеці лепячы Снегавіка
Вераць што ён ажыве
Так як верыў Бог

Ствараючы гэты белы свет
Ствараючы гэты белы снег

КАСА

Каса большую частку свайго існавання
Вісіць у застрэшшы
Нібы павешаная за ўсе свае справы
Але пра яе не забываюцца
Бо каса гэта рабро
З якога ствараюць сенакос
І б'юць касу малатком
І лашчаць яе бруском
І звініць каса ўспамінаючы
Што яна зброя касінераў
Што яна сталёвая коска сказа
Памілаваць нельга пакараць
Каса гэта ўсмяшка Смерці
Якая блукае па Еўропе
І я кажу сваім дзецям
Глядзіце не чапайце касу
І вісіць каса ў застрэшшы
Але да пары да часу
Да пары да часу

ПАЛОНКА

Палонка гэта вока цмока
Які прачнуўся сярод зімы
І цяпер углядаецца ў неба
Чакаючы моманту каб вырвацца
Са снежных абдымкаў Зімы
Палонка баіцца марозу
Не ведаючы што такое цяпло
І ноччу калі ў палонцы
Купаюцца маладзік і зоркі
Палонка ўяўляе сябе небам
Якое трапіла ў палон
І я прыходзячы да палонкі

Палохаю яе
Апускаючы вядро ў яе сцюдзёнасць
І бяру я вядро з вадой
І нясу дахаты
І стаіць поўнае вядро ў сенцах
Як палонка сярод зімы
Што як вадзяное сонца
Асвятляючы наваколле
Прыцягвае да сябе

НОЧ

Ноч адваротны бок люстэрка
У якое мы ўсе глядзімся
І ў якім губляюцца нашы твары
Ноч гэта мяжа паміж днямі
Мяжа якую мы пераходзім
Але часцей за ўсё ў сне
Ноч абараняе дае і забірае
Ноч цень смерці
Якая лётаючы над зямлёй
Напамінае што ўсё часова
Ноч гэта дым
Які застаўся пасля стварэння свету
Ноч чорнае святло
Якое асвятляючы неба
Высвечвае рассыпанае золата
На Млечным Шляху ў Заўтра
Ноч спрыяе закаханым
І забараняючы пратаптаных сцежкі
Дазваляе экспромты
Ноч гэта мора
У якім на самым дне
Існуе жыццё

ЛЁД

Сажалка зацягнутая лёдам
Вялікае люстэрка

У белым палацы зімы
Дзе жыве Снежная каралева
Сажалка зацягнутая лёдам
Узлётная паласа
Для вятроў і завірух
Сажалка зацягнутая лёдам
Зашклёнае вакно
У царстве Вадзянога
Замерзлае неба
У якім патухла сонца
І толькі сузор'е рыб
Час ад часу пабліскае
У сцюдзёнай глыбіні
І я ідучы па лёдзе
Адчуваю сябе Хрыстом
Які ішоў па вадзе
Як і па зямлі

НОЖ

Нож ляжыць на сталі і свеціцца
Як абламанае вастрыве маланкі
Нож пераразае вярэйкі
І дае волю
Нож пераразае горла
І забірае жыццё
Нож вечны раб
Якому няма чаго губляць
Акрамя сваёй вастрыні
Нож баіцца адзіноты
Яна можа яго з'есці
Нож спакушае вар'ята
І палохае баязліўца
Але цяпер ён ляжыць на сталі
На якім у крышталёвай вазе
Як у вечным лёдзе
Памірае чырвоная ружа

ПАВУК

Ягонае жыщцё паляванне
Доўгае як павуціна
Якое і трымаецца на павуціне
Павук хавае і хаваецца
Ён апускаецца на дно цемры
І ўздываецца на полымя восні
Не маючы крылаў
Ён марыць аб вандроўках
І даверыўшы сябе ветру
Пералятае бабіна лета
Асвятляючы свой шлях павуцінай
Павук любіць кватэрныя вуглы
Але палюбіўшы іх
Ён акругляе іх павутой
Ён баіцца мяне
І я гледзячы ў вакно
На чорную павуту голых галін
Не магу прарвацца ў неба
Дзе залаты павук сонца
П'е вячэрні золак
Не разумеючы што гэта
Яго смерць

* * *

Пра што мае вершы? Пра тое, як мы
Ідзем, адзінокія, з вечнай зімы
І ў снезе знікаем, нібыта ў вяках,
Нібыта паэзія ў чарнавіках.
Знікаем, каб зноўку з'явіцца на свет,
Нібыта раса раніцой на траве,
Як светлыя слёзы на нашых вачах,
Калі да канца ўсё ж мы пройдзем свой шлях...
Пра што мае вершы? Пра тое, як ты
Будуеш з туману над Летай масты,
А вецер іх бурыць, і белы туман
Прад намі бялее, нібы акіян,
З якога пачнецца ізноўку жыццё,

Нібыта на дрэве вясною лісцё
Ізноў зашуміць і абудзіць душу...
Пра што мае вершы? Пра што я пішу?
Я Богу пра вершы свае адкажу,
Я Богу за вершы свае адкажу,
А вам не скажу,
а вам не скажу...

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год

ЗМЕСТ

Балады Вялікага княства

- Балада Міндоўга
- Балада Гедзіміна
- Балада Альгерда
- Балада Альдоны
- Балада Вітаўта Вялікага
- Балада Ягайлы
- Балада Грунвальдскай бітвы
- Балада Боны Сфорца
- Балада Барбары Радзівіла
- Балада Сымона Буднага
- Балада Льва Сапегі
- Балада Міхала Клеафаса Агінскага
- Балада Турава
- Балада белай вежы
- Балада Ёладзіслава Сыракомлі
- Балада Францішка Багушэвіча
- Балада Янкі Купалы
- Балада Тараса Шаўчэнкі
- Балада Ёладзімера Дубоўкі
- Балада Адама Станкевіча
- Балада Паўлюка Труса
- Балада 29 кастрычніка 1937 года
- Балада паэта
- Балада Івана Шамякіна
- Балада Міхася Стральцова
- Балада Рыгора Семашкевіча
- Балада паэтка
- Балада Міколы Купрэва
- Балада Алеся Пісьмянкова
- Балада Алеся Асташонка
- Балада Анатоля Сыса
- Балада Васіля Гадулькі
- Балада Уладзімера Мулявіна
- Балада Папы Рымскага Яна Паўла II
- Балада Ёладзіслава Чарняўскага
- Балада Міколы Селешчука
- Балада храма
- Балада беларускіх гэрояў
- Балада сына
- Балада абяцання
- Балада смерці паэта
- Балада вераснёвай начы
- Балада блукання
- Балада апошняга князя
- Балада жыцця і смерці
- Балада вампіра
- Балада сонца
- Балада патогу

Балада Максіма Лужаніна
Балада Паўліны Мядзёлкі
Чорная балада
Зімовая балада
Балада айчыны
Балада беларускага лесу
Балада караляў
Балада закаханага мастака
Балада іміграцыі
Балада скрыпачкі
Балада маньчжэры
Сяброўская балада
Балада ваўчынай ямы
Балада пылу над дарогай
Балада дажджлівых дзён
Балада не вядомасці
Балада ўсходу сонца
Балада восняскага туману
Балада волі
Балада абьякавасці
Балада сьцен
Балада шчасця
Балада вятроў
Балада Ноя

Балада вясновага дня

Балада сьвітаньня
Балада раніцы
Балада поўдня
Балада шараі гадзіны
Балада вечара

Балада аднаго тыдня

Балада панядзелка
Балада аўторка
Балада серады
Балада чацьвярга
Балада пятніцы
Балада суботы
Балада нядзелі

Балада аднаго года

Балада студзеня
Балада лютага
Балада сакавіка
Балада красавіка
Балада траўня
Балада чэрвеня
Балада ліпеня
Балада жніўня
Балада верасня

Балада кастрычніка
Балада лістапада
Балада сьнежня

Дарога да Храма

Аповесць у праязачных мініяцюрах

Храм

*** Зялёнае сьвята лістоты..
*** Жыццё, нібыта нітка Арыядны..
*** Сто гадоў гарадской адзіноты..

Камяні

*** Голуб прылятае да вакна..
*** У Дубравах вяскоўцаў магіль..
*** Зноўку сьнегам засьпаны нашы дамы..

Лес

*** Сьвіелая трава зімы чакае..
*** Абрываючы з дрэў залатыя лісты..
*** Стаміўшыся ад вечнасьці зямной..

Жанчыны

*** А нашы дзяўчаты прыгожыя ўсе..
*** Цэлюю вечнасьць у мамы ня быў..
*** Ты ў мяне адна, нібыта неба раньнем..

Каханьне

*** У гэтым дні хачу я затрымацца..
*** Музыкай напоўніўшы пакой..
*** Наша вечнасьць у белай царкве..

Тэатар

*** Нашы замкі і нашы палацы..
*** Іосіфа Бродскага вершы чытаю..
*** Вось і сьвята прайшло, бы ступылі сьвятало..

Сьнег

*** І сьнег растаў, нібы ступылася сьвятало..
*** Засьпаны сьнегам дамы і плаці..
*** На белым прысаку зімы..

Кнігарня

*** Гартаю пажайцелья выданьні..
*** Праз стагодзьдзі, нібы праз туман над ракой..
*** Здавалася б, навошта больш пісаць..

Агонь

*** У прыцемках ідэш безь ліхтара..
*** Гэты сьвет, дзе мы з табой жывём..
*** Сьвятало патухла, бы спыніўся час..

Грошы

*** Зноў чорная кава, як лекі ад сьмерці..
*** Нічога ніколі нідзе не прасі..
*** Вечар затапіла навальніца...

Школа

*** А мне восень ты намалявала..
*** Мне хтосьці зноў стукае ў дзвярэы..
*** Лёгка сьнег замятае зямлю..

Вада

*** Я грэшны, як вада, дзе сьпіць атрута..
*** Гэты дождж, як пачатак патопу..
*** Мы ня пыл, мы ня дым, мы ня сон..

Поле

*** Мне з горада нікуды не ўцячы..
*** З надзеяю на лепшыя часы..
*** Вось і сонца за сосны зайшло...

Вакзал

*** Хаджу па Вільні, нібы ў сьне..
*** Холадна. Змрочна. Дажджліва..
*** Ізноўку ціш, ізноўку вечар..

Бальніца

*** За вакном Эўропа, белы сьвет..
Не кажы..
*** Адыходзіш ты не назусім...

Бібліятэка

*** Учора быў дождж, а сьгоньня ўжо сьнег..
*** На вуліцы надвор'е, як праклён..
*** На вуліцы вечар, і сьнег малады..

Сьцяжыны

Дарога..

У дзень сонечнага зацьменьня

У дзень сонечнага зацьменьня

*** У малой, але сваёй краіне..
*** Я нікому ня здрадзіў, тым болей – Радзіме..
*** Прыходзяць вершы, як забойцы, ноччу..
*** Гэта наша з табою зямля! Гэта наша..
*** ...Трэба справу рабіць, а ня піць...

Казка пра ваўка

Апошні дзень дваццатага стагодзьдзя

*** Вялікая, самотная Расея..

Згубіцца..

*** Нашы ня прыйдуць, бо нашых няма..
*** Ты ўцякаеш.. Куды? Сам ня знаеш..

*** У суседняй краіне вайна..
*** Напоўнена неба чырвонай вадой..
Мне сьнілася Вільня
Дунін-Марцінкевіч у Люцінцы
*** Вар'яцкія вершы паэта-вар'ята..
На стацыі «Няміга»
*** Гэты дзень як твая адзінота..
*** Воўк крыві, як мы віна, нап'ецца..
*** За вакном Эўропа і зіма..
*** Ты заходзіш у Храм, як у неба ўзьлятаеш..

Валацуга
*** Нічога ў сьвеце вечнага няма..
*** Я не прывыкну да дажджоў ніколі..
*** Нашым дыханьнем напоўнена неба..
*** Настрой такі, што ўсё няміла..
*** Ты сумны, як сьнег сакавіці на ўзгорку..
*** Дымотна канцаецца тлумнае лета..
*** У гэтым сьвеце мы жывём..

Начная вакханалія
*** Мы пражылі дваццатае стагодзьдзе..
*** Як кропля шампанскага ў шклянцы на дне..
*** Нам у грахах, нібы ў сьнягах, губляцца..
Нарачанскія сосны
*** Вецер халодны, нібыта сабака галодны..
*** І нам па васемнаццаць некалі было..
*** Можна прапіць, прагуляць маладыя гады..
*** У гэтым горадзе жыву..
*** Люблю, нібы агонь, балоты..
*** У дні, нібыта ў залатым агні..
*** Праляцелі дні, як павуціна..
*** ...І неба, нібы лёд, растала..
*** ...Дажыць нам трэба да канца зімы..
*** Сёньня вецер у Храм заляцеў..
*** Прасьце й за ўсё крыгачь: «Люблю наш край!» ...
*** Лета праходзіць, нібыта цягнік..
*** ...Пацяплела, і хочацца жыць..
*** Не баюся зрабіцца чужым..
*** ...Я дзякую за тое, што вы ёсьце..
*** Самотна жыць, нібыта мёртвым быць..
*** Сасновы лес. Туман, нібыта дым..
*** ...Назаві мяне калябарантам..
У «Куфэрак Віленшчыны»
*** Сталі сумнымі дні, бы ў калюгах вада..
*** Вечарэ, і ружа жывая..
*** Травінкай кволаю сярод травы..
*** ...Ўсё ж сябры прыходзяць і сьходзяць..
*** Найлепшая ў сьвеце краіна..
*** Белае золата сьнегу ўначы..

«Ты ў дваццатым стагодзьдзі жывеш...»
*** Я помніў пра цябе заўсёды..

*** О, як хачу табе я пазваніць..
*** Ты прыгожая, як адзінота..
*** Ты ў дваццатым стагоддзі жывеш..
*** А ты была, ты ёсьць, ты будзеш..
*** Я думаў, што самота пройдзе..
*** Я твайго зноў чакаю званка..
*** Ты сябе адпускаеш на волю..
У Цэнтральным ДOME Літаратара
У буфэце аўтастанцы
*** Далёка былое, далёка..

Белае і чорнае

Мая альфабэта
Хата
Сьмерць
Пыл
Вандроўка ў часе
Сон
Сьнег
Варона
Дым
Комін
Здрада
Кош
Страла
Ружа
Нара
Зіма
Вакно
Снег
Каса
Палонка
Ноч
Лёд
Нож
Павук
*** Пра што мае вершы? Пра тое, як мы..

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год